Міністерство освіти і науки України

Державний вищий навчальний заклад

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Навчально-науковий юридичний інститут

EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM

ECTS – ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ

081 ПРАВО (БАКАЛАВР)

6.030401 ПРАВОЗНАВСТВО (БАКАЛАВР)

2016 р.

1.1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ЮРИДИЧНОГО ІНСТИТУТУ:

1.1. Адреса: вул. Шевченка, 44А, м. Івано-Франківськ, 76000

Контактні телефони

тел. (0342) 50-87-60
тел. (0342) 59-61-81
e-mail: Lawdept@pu.if.ua

Приймальня директора

тел. (0342) 50-87-60

Інформація про склад деканату

*Директор інституту**:*** Васильєва Валентина Антонівна –

доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

тел.: (0342) 50-87-60

e-mail: Lawdept@pu.if.ua

Заступник директора: Вівчаренко Олег Антонович –

доктор юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України

тел.: (0342) 59-61-11

*Заступник директора:*Логвінова Марія Володимирівна –

кандидат юридичних наук, доцент

тел.: (0342) 59-61-38

Заступник директора: Микитин Юрій Іванович –

кандидат юридичних наук, доцент

тел.: (0342) 59-60-09

Вчений секретар ради: Олійник Оксана Степанівна –

кандидат юридичних наук, доцент

тел.: (0342) 59-61-30

Голова науково-методичної ради: Банасевич Ірина Іванівна –

кандидат юридичних наук, доцент

тел.: (0342) 59-61-30

Методист заочної форми навчання: Недоляк Марія Володимирівна

тел.: (0342) 59-61-78

Диспетчер: Нижник Наталія Владиславівна

тел.: (0342) 59-61-81

1.2. АДРЕСА, ТЕЛЕФОНИ ВІДПОВІДНОЇ КАФЕДРИ ІНСТИТУТУ, ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД КАФЕДРИ:

КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО, МІЖНАРОДНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

(вул. Шевченка, 44 А, м. Івано-Франківськ, 76001

тел. (0342) 59-61-34, e-mail: kkmap@pu.if.ua)

Склад кафедри:

1. Розвадовський Володимир Іванович – завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент
2. Петровська Ірина Ігорівна – кандидат юридичних наук, доцент
3. Грицан Ольга Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент
4. Пташник Ірина Романівна – викладач
5. Козлов Микола Володимирович – старший викладач
6. Албу Андрій Аркадійович – викладач
7. Гергелюк Наталія Тарасівна – кандидат юридичних наук, викладач (зовнішній сумісник)
8. Попович Мар'яна Миколаївна – лаборант кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

(вул. Шевченка, 44А, м. Івано-Франківськ, 76000

тел. (0342) 59-61-34, e-mail: kkpp@pu.if.ua)

Склад кафедри:

1. Фріс Павло Львович – завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор
2. Козич Ігор Васильович – кандидат юридичних наук, доцент
3. Микитин Юрій Іванович – кандидат юридичних наук, доцент
4. Медицький Ігор Богданович – кандидат юридичних наук, доцент
5. Петечел Олексій Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент
6. Кадук Світлана Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент
7. Круль Святослав Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент

8. Шпіляревич Вікторія Вікторівна– кандидат юридичних наук, викладач

9. Смушак Олександра Маркіянівна– кандидат юридичних наук, асистент

10. Харченко Іван Григорович – старший викладач

11. Кузик Леся Олегівна – асистент (зовнішнє сумісництво)

12. Красій Марія Омелянівна – асистент

13. Потяк Вікторія Іванівна – асистент

14. Кернякевич Юлія Володимирівна – доцент (внутрішнє сумісництво)

15. Павликівська Надія Василівна – лаборант

КАФЕДРА СУДОЧИНСТВА

(вул. Шевченка, 44А, м. Івано-Франківськ, 76000

тел. (0342) 59-61-78, e-mail: ks@pu.if.ua)

Склад кафедри:

1. Галянтич Микола Костянтинович – завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор

2. Махінчук Віталій Миколайович – доктор юридичних наук, професор кафедри судочинства

3. Логвінова Марія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент

4. Яремак Зоряна Василівна – кандидат юридичних наук, доцент

5. Кузьмич Олег Ярославович – кандидат юридичних наук, доцент

6. Ковалишин Олександр Романович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри судочинства

7. Семків Віта Василівна – кандидат юридичних наук, викладач

8. Ганкевич Ольга Михайлівна – кандидат юридичних наук, викладач

9. Кульчак Леся Степанівна – старший викладач

10. Микитин Юрій Іванович – кандидат юридичних наук, доцент (внутрішній сумісник)

11. Петечел Надія Михайлівна – асистент (внутрішній сумісник), лаборант кафедри судочинства

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

(вул. Шевченка, 44А, м. Івано-Франківськ, 76000

тел. (0342) 59-61-33, e-mail: ktidp@pu.if.ua)

Склад кафедри:

1. Присташ Лідія Тихонівна – завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент
2. Адамович Сергій Васильович – доктор історичних наук, професор
3. Андріюк Володимир Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент
4. Саветчук Наталія Михайлівна – доктор філософії, викладач
5. Тонієвич Євгенія Дмитрівна – кандидат юридичних наук, викладач
6. Розкошинська Світлана Орестівна – кандидат юридичних наук, викладач
7. Шинкарук Ярослав Іванович – кандидат юридичних наук, доцент (внутрішній сумісник)
8. Сворак Степан Дмитрович – доктор історичних наук, кандидат юридичних наук, професор (зовнішній сумісник)
9. Шиманська Наталія Станіславівна – викладач (зовнішній сумісник)

КАФЕДРА ТРУДОВОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА АГРАРНОГО ПРАВА

(вул. Шевченка, 44А, м. Івано-Франківськ, 76000

тел. (0342) 59-78-22, e-mail: kteap@pu.if.ua)

Склад кафедри:

1. Кобецька Надія Романівна – завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор
2. Багай Надія Онуфріївна – кандидат юридичних наук, доцент
3. Кернякевич-Танасійчук Юлія Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент
4. Кохан Наталія Василівна – кандидат юридичних наук, доцент
5. Мороз Галина Василівна – кандидат юридичних наук, доцент
6. Романко Світлана Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент
7. Вівчаренко Олег Антонович – доктор юридичних наук, професор кафедри (внутрішній сумісник)
8. Данилюк Леся Романівна – асистент (внутрішній сумісник), лаборант кафедри трудового, екологічного та аграрного права

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

(вул. Шевченка, 44А, м. Івано-Франківськ, 76000

тел. (0342) 59-61-30, e-mail: kcpp@pu.if.ua)

Склад кафедри:

1. Васильєва Валентина Антонівна – завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор
2. Коструба Анатолій Володимирович – доктор юридичних наук, професор
3. Луць Володимир Васильович – доктор юридичних наук, професор
4. Банасевич Ірина Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент
5. Гейнц Руслана Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент
6. Зеліско Алла Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент
7. Олійник Оксана Степанівна – кандидат юридичних наук, доцент
8. Мироненко Ігор Віталійович – кандидат юридичних наук, доцент
9. Зозуляк Ольга Ігорівна – кандидат юридичних наук, доцент
10. Стефанишин Наталія Михайлівна – кандидат юридичних наук, викладач
11. Схаб-Бучинська Тетяна Ярославівна – викладач
12. Козлов Андрій Миколайович – викладач
13. Саракун Ірина Богданівна – кандидат юридичних наук, доцент (зовнішній сумісник)
14. Сіщук Ліліана Василівна – кандидат юридичних наук, викладач (зовнішній сумісник)
15. Сліпенчук Наталія Андріївна – кандидат юридичних наук, викладач (зовнішній сумісник)
16. Гришко Уляна Петрівна – асистент (зовнішній сумісник)
17. Сохан Олена-Анна Володимирівна – асистент (зовнішній сумісник)
18. Чмихов Юрій Анатолійович – асистент (зовнішній сумісник)
19. Щерба В.Д. – старший лаборант кафедра цивільного права

2. ПЕРЕЛІК НАПРЯМІВ ТА СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В ІНСТИТУТІ ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ ЛІЦЕНЗІЙНОГО ОБСЯГУ ТА ТЕРМІНУ НАВЧАННЯ

Шифр	Напрям та спеціальність	Освітній ступінь	Форма навчання	Ліцензійний обсяг	Термін навчання
081	право	бакалавр	денна	150	4 роки
7.03040101	правознавство	спеціаліст	денна	100	1 рік
081	право	магістр	денна	50	1,5 роки
081	право	бакалавр	заочна	150	4 роки
7.03040101	правознавство	спеціаліст	заочна	125	1 рік
081	право	магістр	заочна	25	1,5 роки

3. УМОВИ НАВЧАННЯ УМОВИ НАВЧАННЯ (КОРОТКА ІНФОРМАЦІЯ ПРО МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНУ БАЗУ ІНСТИТУТУ)

Юридичний інститут є складовою частиною Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Історія університету бере свій початок із 1940 р., коли було сформовано Станіславський учительний інститут, на базі якого у 1950 р. Було створено Івано-Франківський державний педагогічний інститут імені Василя Стефаника. Указом Президента Указом Президента України 26 серпня 1992 р. він був реорганізований у Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. У 2004 р. йому було надано статус «національного».

Становлення Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника датується 1 червня 1992 року створенням кафедри теорії та історії держави і права. З 1 вересня 1994 року започаткована діяльність юридичного факультету, першим деканом якого став доцент О. А. Вівчаренко.

У вересні 2002 року відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 365 від 20 червня 2002 року «Про реорганізацію структурних підрозділів Прикарпатського університету імені Василя Стефаника» шляхом реорганізації юридичного факультету та юридичного коледжу створено Юридичний інститут, директором якого на сьогодні є доктор юридичних наук, професор В. А. Васильєва.

В Юридичному інституті функціонують шість кафедр – кафедра теорії та історії держави і права (завідувач, кандидат юридичних наук, доцент Присташ Лідія Тихонівна), кафедра цивільного права (завідувач, доктор юридичних наук, професор Васильєва Валентина Антонівна), кафедра кримінального права (завідувач, доктор юридичних наук, професор Фріс Павло Львович), кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного права (завідувач, кандидат юридичних наук, доцент Розвадовський Володимир Іванович), кафедра трудового, екологічного та аграрного права (завідувач, кандидат юридичних наук, професор Кобецька Надія Романівна), кафедра судочинства (завідувач, доктор юридичних наук, професор Галянтич Микола Костянтинович); Криміналістичний центр у складі криміналістичної лабораторії, фотолабораторії, криміналістичного полігону та Юридична клініка.

Відкрито постійно діючу аспірантуру зі спеціальності 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право та 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 820 від 11.07.2016 р. в Юридичному інституті відкрито спеціалізовану вчену раду К 20.051.14 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право».

Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника наділений не лише високим рівнем навчально-методичної та матеріально-технічної бази, а й володіє потужним високопрофесійним професорсько-викладацьким складом, який здійснює ефективну роботу на науковій ниві. На підставі багаторічного досвіду і творчого виконання наукових досліджень в інституті функціонують три авторитетні наукові школи. Це школа цивільного права під керівництвом проф. В. А. Васильєвої, школа кримінального права під керівництвом проф. П. Л. Фріса та школа екологічного права, якою керує доц. Н. Р. Кобецька. Крім того, наукові дослідження в інституті виконуються за сімома фундаментальними темами, які пройшли державну реєстрацію, а саме: «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки»; «Політика Української держави у сфері боротьби зі злочинністю»; «Вдосконалення правового регулювання земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах адаптації до законодавства ЄС»; «Шляхи удосконалення способів захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб в умовах проведення судової реформи в Україні»; «Становлення і розвиток правової системи України»; «Сучасні правотворчі процеси на шляху демократизації українського суспільства»; «Правове регулювання реалізації права на працю в Україні».

На базі інституту діють Лабораторія з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України та Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем політики у сфері боротьби зі злочинністю Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса Національної академії правових наук України. Активно працює Центр відновного правосуддя.

Свої наукові розвідки вчені-юристи мають можливість публікувати у збірнику наукових статей Юридичного інституту «Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України», який є фаховим виданням, та міжнародному журналі «Право і суспільство».

Апробація наукових праць викладачів і студентів здійснюється шляхом участі в роботі науково-практичних конференцій. Щорічними науково-практичними конференціями, які проводяться у стінах Юридичного інституту, є Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні», Всеукраїнська науково-практична конференція «Політика в сфері боротьби зі злочинністю: актуальні проблеми сьогодення», Всеукраїнська студентська наукова конференція «Законодавство України: погляд молодих правників». Традицією стало проведення на базі інституту щорічних конференцій та круглих столів, присвячених проблематиці корпоративного права в рамках діяльності Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права.

Науковий потенціал професорсько-викладацького складу інституту проявляється й в підготовці наукових висновків для центральних органів державної влади, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів. Узагальнення законодавчих ініціатив викладацького складу та їх скерування до відповідних суб'єктів влади покладено на Центр законодавчих ініціатив, діяльність якого започаткована у 2014 році.

Також варто відзначити активну участь представників Юридичного інституту у діяльності науково-методичної ради прокуратури Івано-Франківської області.

Одним із важливих напрямків діяльності Юридичного інституту є міжнародне науково-навчальне співробітництво. На сьогодні триває співпраця з Міжнародною Академією екологічного права Міжнародного Союзу охорони природи ООН, з посольством США за програмою «Відкритий світ», з Бібліотекою Конгресу США, Краківською академією імені Анджея Фрича Моджевського. Налагоджено наукові зв'язки із Школою права м. Баффало Нью-Йоркського державного університету, з Люблінським Католицьким університетом імені Павла II, з Гродненським державним університетом.

Реалізовуючи прагнення розвинути практичні уміння студента, інститут активно співпрацює з провідними юридичними компаніями, зокрема, з ТзОВ «Юридична фірма «Gestors» (м. Київ), юридичною компанією «Moris Group» (м. Київ), юридичною фірмою «Сольський, Процик та Партнери» (м. Київ) та іншими. Така співпраця проявляється як у матеріальному стимулюванні кращих студентів шляхом виплати їм стипендій, так і в забезпеченні участі у науково-практичних заходах за кордоном.

Організація підготовки фахівців здійснюється на основі нормативного і правового забезпечення, яку визначає Закон України «Про вищу освіту України». Крім того, нормативне і правове регулювання наукової, навчальної і виховної діяльності проводиться через статут університету, а також накази і розпорядження ректорату та рішення Вчених Рад університету та інституту.

Навчальний процес здійснюється з урахуванням сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення своїх знань. Основним документом, через який реалізується підготовка майбутніх спеціалістів є навчальний план. Навчальний план визначає перелік і обсяг нормативних і спеціальних навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу та практик, форми і засоби проведення поточного і підсумкового контролю.

Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план. Для кожної навчальної дисципліни складені і постійно оновлюються робочі навчальні програми, тематика лекційних та практичних, семінарських та лабораторних занять.

Важливою складовою змісту підготовки фахівців юристів є забезпечення навчальних дисциплін підручниками і посібниками. У бібліотеці Прикарпатського національного університету, читальному залі Юридичного інституту є достатня кількість відповідної літератури. Функціонує та постійно оновлюється новими надходженнями електронна бібліотека інституту. Аудиторії корпусу Юридичного інституту покриті мережею Wi-Fi.

Викладачі кафедр беруть участь у підготовці методичних посібників, методичних рекомендацій та вказівок із навчальних дисциплін.

З кожного напряму підготовки наявні наскрізні програми практик, положення про організацію всіх видів практик, забезпечено навчально-методичними виданнями. Під час практики студенти виконують завдання з різних напрямів, відповідно до спеціальності, науково-дослідну роботу, проводять апробацію результатів власних курсових, дипломних та магістерських досліджень.

Матеріально технічна база Юридичного інституту

Юридичний інститут має у своєму розпорядженні окремий корпус, який розміщується на території м. Івано-Франківська по вулиці Шевченка 44 а.

В навчальному корпусі Юридичного інституту розміщуються приміщення дирекції інституту, шести кафедр (теорії та історії держави і права; конституційного, міжнародного і адміністративного права; цивільного права; кримінального права; трудового, аграрного і екологічного права; судочинства), семи лекційних аудиторій на 110-160 місць, 12 аудиторій на 30-35 місць, чотирьох спеціалізованих кабінетів, криміналістичної та фотолабораторій, кабінету криміналістики, криміналістичного полігону, бібліотеки Юридичного інституту з читальним залом, студентського кафе «Феміда» на 60 місць, інформаційно-видавничого центру, Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва НАПрН, Навчально-наукової лабораторії вивчення проблем політики в сфері боротьби зі злочинністю та Центру відновного правосуддя у громаді, Центру законодавчих ініціатив, музею інституту, зали судових засідань з нарадчою кімнатою.

Матеріально-технічна база Інституту створює можливості для забезпечення навчального процесу та науково-дослідної роботи сучасними технічними засобами, інформаційними матеріалами і технологіями, необхідними побутовими умовами для викладачів, науковців, аспірантів та студентів. Половина лекційних аудиторій оснащена мультимедійною технікою.

Потреби студентів у гуртожитку забезпечені на 100%.

4. ОСНОВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ, СПОСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Основними формами організації навчального процесу є: навчальні заняття, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи. Кожна з них реалізується в різних видах.

До основних видів навчальних занять відносяться: лекції, семінарські, практичні, індивідуальні заняття, консультації.

Лекція – логічно вивершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, за необхідності, засобами наочності.

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених робочою навчальною програмою тем. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів, доповідей, дискусій.

Практичне заняття – це вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань.

Індивідуальне заняття проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей. Індивідуальні заняття проводяться, як правило, у позанавчальний час за окремим графіком.

Консультація проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання та для пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування. Консультації проводяться протягом семестру та перед контрольними заходами.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Самостійна робота з навчальної дисципліни для студентів може включати різні форми, які визначаються робочою навчальною програмою, залежно від мети, завдань та змісту навчальної дисципліни, зокрема: опрацювання теоретичних засад прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем або питань, передбачених для самостійного

опрацювання; виконання домашніх завдань; підготовка до семінарських, практичних занять; підготовка до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; розв'язання і письмове оформлення практичних, методичних, термінологічних, тестових завдань; виконання індивідуальних завдань (написання реферату за заданою проблематикою; підготовка анотації наукової статті; написання курсової роботи; написання дипломної роботи) тощо.

Практична підготовка студентів є невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів і здійснюється на оснащених відповідним чином базах практики, а також підприємствах, організаціях та установах різних галузей економіки.

Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами і формами організації праці в галузі майбутньої професії, формування та поглиблення, на базі одержаних знань професійних умінь і навичок, здатності прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах.

Контрольні заходи є необхідним елементом зворотного зв'язку в навчальному процесі та забезпечують визначення рівня досягнення завдань навчання і дозволяють коригувати, за необхідності, хід навчального процесу. Видами контролю є: поточний, модульний, підсумковий.

Поточний контроль здійснюється в формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях, експрес-контролю, виконання домашніх завдань, перевірки виконання самостійної роботи студентів тощо.

Модульний контроль виставляється на підставі оцінювання результатів знань студентів після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.

Підсумковий контроль здійснюється в формі семестрового контролю та державної атестації студентів. *Семестровий контроль* охоплює семестровий екзамен або диференційований залік і є формою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни. *Екзамен* – форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмового матеріалу з усієї дисципліни, здатності творчо використовувати здобуті знання та вміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо. *Залік* –

форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу з визначеної дисципліни і складається із зданих залікових змістових модулів, виконаних тестових завдань, ситуаційних робіт, тематичних рефератів тощо.

Державна атестація студентів здійснюється державною екзаменаційною комісією після завершення навчання на певному освітньому рівні і з метою встановлення фактичної відповідності рівня підготовки до вимог освітньої (кваліфікаційної) характеристики. Форми та порядок проведення державної атестації визначається навчальним планом підготовки та локальними документами дирекції та кафедр.

Способи та критерії оцінювання знань

Контроль успішності студентів здійснюється на основі накопичувальної системи оцінювання знань за 100-бальною шкалою.

<table>
<tr><td>шкала ECTS</td><td colspan="2">національна шкала</td><td>університетська шкала</td></tr>
<tr><td>A</td><td>5 (ВІДМІННО)</td><td rowspan="5">ЗАРАХОВАНО</td><td>90-100</td></tr>
<tr><td>B</td><td rowspan="2">4 (ДОБРЕ)</td><td>80-89</td></tr>
<tr><td>C</td><td>70-79</td></tr>
<tr><td>H</td><td>3 (ЗАДОВІЛЬНО)</td><td>60-69</td></tr>
<tr><td>E</td><td>50-59</td></tr>
<tr><td>FX</td><td rowspan="2">2 (НЕ ЗАДОВІЛЬНО)</td><td rowspan="2">НЕ ЗАРАХОВАНО</td><td>26-49
з можливістю повторного перескладання</td></tr>
<tr><td>E</td><td>1-25
з обов'язковим повторним курсом</td></tr>
</table>

Відповідно до видів контролю набутих студентом знань та вмінь, 100-бальна шкала передбачає врахування поточних оцінок, підсумкових балів, балів за контрольну роботу, балів за індивідуальну роботу, а також екзаменаційних балів.

***Обчислення балів для студентів денної форми, якщо з навчальної дисципліни передбачено семестровий контроль у формі екзамену*.**

Підсумковий бал з навчальної дисципліни складається з підсумкового семестрового балу та балу за екзамен. Упродовж семестру студент отримує бали за різні види робіт, які сумуються в підсумкові семестрові бали. Підсумковий семестровий бал складається з суми балів, отриманих студентом денної форми навчання за свою навчальну діяльність протягом семестру і дорівнює сумі підсумкового балу за семінарські (практичні) заняття (максимально 25 балів), балу за модульну контрольну роботу (максимально 20 балів) і балу за індивідуальну роботу (максимально 5 балів) чи участь в науковій роботі (максимально 10 балів) та в сукупності може складати максимально 50 балів. При обчислені підсумкового семестрового балу враховується:

поточні оцінки успішності *(5 – «відмінно», 4 – «добре», 3 – «задовільно», 2 – «незадовільно»)* – виставляються під час проведення семінарських (практичних, лабораторних) занять;

підсумкова оцінка за семінарські (практичні) заняття виставляється студенту в кінці семестру за результатами роботи на семінарських (практичних) заняттях і є середнім арифметичним (заокругленим до сотих) всіх отриманих оцінок за семінарські (практичні) заняття та оцінок за відпрацьовані заняття. Отримані «незадовільні» оцінки (крім відпрацьованих) не враховуються при додаванні оцінок, але входять у загальну кількість отриманих оцінок;

Приклад обрахунку підсумкової оцінки за семінарські (практичні) заняття:

1. З певної навчальної дисципліни студент протягом семестру отримав 4, 5, 3, 3, 3, 4. Підсумкова оцінка за семінарські (практичні) заняття за семестр складає: (4+5+3+3+3+4) : 6 = 3,666667 ≈ **3, 67**.
2. З певної навчальної дисципліни студент протягом семестру отримав 3, 4, 3, 2, 3, 2. Підсумкова оцінка за семінарські (практичні) заняття за семестр складає: (3+4+3+3) : 6 = 2,166667 ≈ 2, 17. У випадку, якщо одна незадовільна оцінка відпрацьована, то враховується відпрацьована позитивна оцінка (3, 4, 3, 2/4, 3, 2. Підсумкова оцінка: (3+4+3+4+3) : 6 = 2,833333 ≈ **2, 83**.

підсумковий бал за семінарські (практичні) заняття *(максимально 25 балів)* – підсумкова оцінка за семінарські (практичні) заняття, помножена на коефіцієнт 5, заокруглена до цілого (наприклад, якщо підсумкова оцінка за семінарські (практичні) заняття 3,67, то підсумковий бал за семінарські (практичні) заняття буде становити 3,67 × 5 = 18,35 ≈ **18** балів);

бал за модульну контрольну роботу *(максимально 20 балів).* Якщо з навчальної дисципліни передбачено написання двох контрольних робіт, то остаточні бали за модульну контрольну роботу визначаються як середнє арифметичне, заокруглене до цілого (наприклад, за першу контрольну студент отримав 15 балів, а за другу – 12, то остаточний бал за контрольну роботу буде становити (15+12) : 2 = 13, 5 ≈ **14** балів);

бал за індивідуальну роботу *(максимально 5 балів)* – бали за виконані індивідуальні (індивідуально-дослідні) завдання;

студенту, який має наукові публікації, виступи на наукових конференціях, бере активну участь в роботі студентського наукового гуртка, був учасником олімпіад, конкурсів з відповідної (чи суміжної) дисципліни *за поданням наукових керівників чи керівників наукових гуртків та рішенням кафедри* в підсумковий семестровий бал може додаватись ***максимально 10 балів за участь в науковій роботі*** (за умови, що підсумковий семестровий бал не перевищує 50 балів).

Результати екзамену ***(бал за екзамен)*** оцінюється максимально 50 балів.

Обчислення балів для студентів заочної форми, якщо з навчальної дисципліни передбачено семестровий контроль у формі екзамену.

Підсумковий бал з навчальної дисципліни складається з *підсумкового семестрового балу (максимально 50 балів) та балу за екзамен(максимально 50 балів).*

Підсумковий семестровий бал дорівнює сумі *підсумкового балу за семінарські (практичні) заняття (максимально 20 балів)* і *балу за домашню контрольну роботу (максимально 30 балів)* та в сукупності може складати максимально 50 балів.

Підсумковий бал за семінарські (практичні) заняття визначається так само, як для студентів денної форми навчання з урахуванням коефіцієнту 4 (наприклад, студент отримав за семінарські заняття оцінки 2, 3, то підсумковий бал за семінарські становить: (0 (незадовільна оцінка не враховується) + 3) : 2 (кількість оцінок) = 1,5 × 4

= 6 балів). У випадку, коли студент був відсутній на семінарських (практичних) заняттях або отримав на них лише незадовільні оцінки, йому виставляється 0 балів.

Обчислення балів для студентів денної форми, якщо з навчальної дисципліни передбачено семестровий контроль у формі заліку.

Підсумковий бал з навчальної дисципліни, яка завершується заліком, розраховується та виставляється викладачем на останньому семінарському (практичному занятті) та складається з суми *підсумкового балу за семінарські (практичні) заняття (максимально 45 балів), балу за модульну контрольну роботу (максимально 50 балів) і балу за індивідуальну роботу* (*максимально 5 балів)* та в сукупності становить максимально 100 балів.

Підсумковий бал за семінарські (практичні) заняття обраховується як і в екзаменаційних дисциплінах, але з урахуванням коефіцієнту **9** .

Приклад обрахунку підсумкового балу за семінарські (практичні) заняття для залікових дисциплін:

З певної навчальної дисципліни студент протягом семестру отримав 4, 5, 3, 3, 3, 4. Підсумкова оцінка за семінарські (практичні) заняття за семестр складає: (4+5+3+3+3+4) : 6 = 3,666667 ≈ **3,67**. Підсумковий бал за семінарські (практичні) заняття складає: 3, 67 × 9 = 33,03 ≈ **33** бали.

Контроль знань студентів ***під час проведення семінарських (практичних) занять*** здійснюється в аудиторії, в години, відведені для семінарських (практичних) занять згідно розкладу. Завдання контролю знань студентів під час проведення семінарських (практичних) занять зводяться до того, щоб: виявити обсяг, глибину і якість сприйняття (засвоєння) матеріалу, що вивчається; визначити недоліки у знаннях і намітити шляхи їх усунення; виявити ступінь відповідальності студентів і ставлення їх до роботи; стимулювати інтерес студентів до предмета і їх активність у пізнанні.

Контроль знань студентів під час проведення семінарських (практичних) занять може відбуватись в наступних формах: детальний усний аналіз поставлених питань; вибіркове усне опитування «з місця»; дискусійне обговорення питань; індивідуальне розв’язування практичних завдань, творчих, проблемних запитань чи завдань;

фронтальне стандартизоване опитування за картками, тестами протягом 5-10 хв; письмова (до 30 хв.) самостійна робота по варіантах тощо.

Викладач в процесі проведення семінарських (практичних) занять повинен поєднувати різні форми контролю, забезпечуючи опитування більшої кількості студенті, активізації уваги студентської аудиторії.

Результати контролю знань студентів на семінарських (практичних) заняттях оцінюються в національній шкалі (2, 3, 4, 5) і заносяться до журналу обліку роботи академгрупи.

Оцінка 5 «відмінно» ставиться за наступних умов:

- повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами;

- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;

- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача, що мають мету з'ясувати ступінь розуміння студентом матеріалу, що ним викладається.

Оцінка 4 «добре» ставиться за наступних умов:

- студент дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;

- при правильному і в цілому зв'язному викладі матеріалу, студент припускає у відповіді неточності, які виправляє сам або при першому зауваженні викладача;

- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

Оцінка 3 «задовільно» ставиться за наступних умов:

- студент виявляє знання і розуміння основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає суттєві помилки і усвідомлює їх тільки після повторної вказівка викладача;

- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, при чому відповіді нечіткі;

- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

- допускає грубі помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;

- студент виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;

- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

Знання студента, що оцінюються на 3, повинні у всякому разі бути достатніми для подальшого вивчення дисципліни. Недоліки знань повинні стосуватися менш суттєвих подробиць. Помилки у більшій частині виправляються після вказівки викладача.

Оцінка 2 «незадовільно» ставиться за наступних умов:

- студент припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Проведення *модульної контрольної роботи* має на меті провести системну стандартну перевірку вивчення певної частини чи всього програмового матеріалу. Бал за модульну контрольну роботу виставляється в окремій графі у журналах обліку роботи академгруп та заноситься у відомості успішності.

Максимальна кількість балів за модульну контрольну роботу для студентів денної форми навчання: 20 – з дисциплін, які закінчуються екзаменом; 50 – з дисциплін, які закінчуються заліком.

Критерії оцінки завдання модульної контрольної роботи, виходячи з максимальної кількості балів, передбачених за його виконання:

всі бали передбачені для відповідного завдання (відмінно) ставляться в тому разі, коли:

- відповідь правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується в матеріалі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки;

- студент має навички користування нормативним матеріалом і вміло застосовує його при відповідях;

- відповідь на теоретичні запитання дає з використанням відповідної термінології, допускаючи при цьому 1-2 незначні помилки з фактичного матеріалу.

2/3 балів передбачених для відповідного завдання (добре) ставиться в тому разі, коли:

- відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді; орієнтується в матеріалі;

- студент має навички користування нормативним матеріалом;

- допускає 3-4 недоліки.

1/2 балів передбачених для відповідного завдання (задовільно) ставиться в тому разі, коли:

- студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не досить впевнено орієнтується у нормативній базі, не завжди вміє інтегровано застосовувати набуті знання для аналізу конкретних ситуацій, нечітко, а інколи й невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки;

- допускає 5-6 недоліків.

від 1/4 до 1/10 балів у цілих числах (незадовільно) ставиться в тому разі, коли:

- студент виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу;

- відповідь не розкриває поставлених запитань чи завдань;

- допускає грубі помилки.

0 балів передбачених для відповідного завдання – ставиться коли студент не виконав відповідного завдання або виконав його повністю неправильно. У випадку неявки студента на повторне написання модульної контрольної роботи, за неї йому виставляється 0 балів.

Контроль індивідуальної роботи може відбуватися під час семінарських (практичних) занять, а також в позанавчальний час та оцінюється максимально в 5 балів. Основне завдання контролю: стимулювання самостійної роботи студентів

протягом семестру, підвищення мотивації студентів до набуття знань та вмінь. Перелік індивідуальних (індивідуально-дослідних завдань) розробляється керівниками курсів із залученням викладачів, що ведуть семінарські заняття, та затверджуються на засіданні кафедри. Вони можуть включати: письмове обґрунтоване виконання практичних завдань, задач; складення списку бібліографічних джерел по заданій проблемі; формування схем, таблиць до відповідної теми; реферування наукових статей; аналіз судової практики з відповідних питань; анотація наукових поглядів по заданій проблемі; конспектування хрестоматійних джерел; аналіз нормативного регулювання (законів, підзаконних, відомчих актів) певного виду відносин та ін.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену чи заліку і є формою оцінювання результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни.

Основна мета підсумкового семестрового контролю – встановлення сукупного змісту знань студентів за обсягом, якістю, глибиною і вміннями застосовувати їх у практичній діяльності з рахуванням всіх видів навчальних робіт.

Відповідно до нормативних документів залік виставляється автоматично, якщо у студента денної форми навчання за результатами додавання підсумкового балу за семінарські (практичні) заняття (максимально 45 балів), балу за модульну контрольну роботу (максимально 50 балів) і балу за індивідуальну роботу (максимально 5 балів) було набрано мінімум 50 балів. Відповідно ті з студентів, хто не набрав мінімуму балів зобов’язані здати залік, який оцінюється максимально у 100 балів.

Залік «зараховано» виставляється за результатами його складання, якщо у студента:

- повна і правильна відповідь на теоретичні запитання та виконані або не повністю виконані практичні завдання (при наявності) - оцінка 90-100 балів;

- достатня відповідь на теоретичні запитання з деякими неточностями та вірно виконане практичне завдання (при наявності) - оцінка 70-89 балів;

- поверхова відповідь на теоретичне запитання та виконане практичне завдання без достатніх пояснень (при наявності) - оцінка 50-69 балів.

Залік «не зараховано» виставляється, якщо у студента:

- правильна, але не повна відповідь на теоретичне запитання та не виконані практичні завдання (при наявності);

- поверхова відповідь на теоретичне запитання та не виконані практичні завдання (при наявності);

- відсутність будь-якої відповіді на теоретичне запитання і не повністю виконане практичне завдання (при наявності) – студент набрав 49 і менше балів.

Семестровий екзамен *оцінюються від 1 до 50 балів*. Зміст питань, що виносяться на екзамен, форма та структура завдань та їх оцінювання визначається керівником курсу, затверджується на засіданні кафедри.

Критерії оцінювання завдання екзаменаційної роботи.

Всі бали передбачені для відповідного завдання (відмінно) ставляться в тому разі, коли:

- відповідь правильна, повна, послідовна, логічна; студент впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, чітко орієнтується в матеріалі, аналізує причинно-наслідкові зв'язки;

- студент має навички користування нормативним матеріалом і вміло застосовує його при відповідях;

- відповідь на теоретичні запитання дає з використанням відповідної термінології, допускаючи при цьому 1-2 незначні помилки з фактичного матеріалу.

2/3 балів передбачених для відповідного завдання (добре) ставиться в тому разі, коли:

- відповідь правильна, послідовна, логічна, але студент допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань, у деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді; орієнтується в матеріалі;

- студент має навички користування нормативним матеріалом;

- допускає 3-4 недоліки.

1/2 балів передбачених для відповідного завдання (задовільно) ставиться в тому разі, коли:

- студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, не досить впевнено орієнтується у нормативній базі, не завжди вміє інтегровано застосовувати набуті знання для аналізу конкретних ситуацій, нечітко, а інколи й невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки;

- допускає 5-6 недоліків.

Від 1/4 до 1/10 балів у цілих числах (незадовільно) ставиться в тому разі, коли:

- студент виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу;

- відповідь не розкриває поставлених запитань чи завдань;

- допускає грубі помилки.

0 балів передбачених для відповідного завдання – ставиться коли студент не виконав відповідного завдання або виконав його повністю неправильно.

Особливості контролю навчального процесу на заочній формі навчання.

Для студентів ***заочної форми навчання підсумковий семестровий бал успішності*** дорівнює сумі підсумкового семестрового балу (максимально 50 балів) та балу за екзамен (максимально 50 балів).

Завдання для домашніх контрольних робіт розробляються керівниками курсів та затверджуються на засіданні кафедри. Вони можуть включатися до навчально-методичних посібників, розміщуватися на сайті інституту та видаватися безпосередньо студентам під час настановних сесій (начитки лекцій). Студенти у міжсесійний період виконують контрольні роботи, при цьому маючи можливість консультуватися з викладачем в години проведення індивідуальних занять згідно графіку, і здають їх на відповідні кафедри за 10 днів до початку екзаменаційно-залікової сесії.

Домашні контрольні роботи оцінюються від 1 до 30 балів. *Розподіл балів за окремі питання визначається та затверджується на засіданні кафедри разом із затвердженням самих завдань.*

Семестровий залік виконуються всіма студентами заочної форми в обов’язковому порядку. Варіанти завдань на залік, бали за їх виконання, критерії оцінювання розробляються викладачами, які ведуть семінарські (практичні) заняття за

погодженням з керівником курсу та затверджуються на засіданнях кафедри з розрахунку максимально 100 балів.

Оцінювання курсової роботи проводиться у стобальній шкалі з урахуванням наступних критеріїв:

Критерії оцінювання	**Бали**
1. Визначення мети і завдань роботи	
Мета і завдання визначені чітко, коректно, їх реалізація відображена в змісті роботи	9-10
Мета і завдання визначені не чітко, в змісті не прослідковується їх належне досягнення	5-8
Мета і завдання в роботі не визначені, або сформульовані не зовсім вірно, не реалізовані по ходу викладу	0-4
2.Структура роботи	
Структура курсової роботи є логічною, обґрунтованою, дозволяє повністю висвітлити тему	5
Структура у загальному відповідає вимогам, однак виходить за межі предмета дослідження або не охоплює всіх основних питань, або не відповідає вимогам (відсутні вступ, висновки тощо)	0-4
3. Зміст роботи, рівень аналізу наукової літератури, нормативно-правового матеріалу, матеріалів практики	
В роботі використано досягнення сучасної юридичної думки (останні 2–3 роки видання) розглядаються різні підходи, теорії, концепції тощо, наводиться їх аналіз, порівняння з коректним посиланням на джерела; використано та докладно проаналізовано положення всіх основних чинних нормативно-правових актів щодо предмета дослідження (за умови можливості їх використання в роботі); аналізуються узагальнення (або приклади) судової або іншої правозастосовчої практики (за умови можливості їх використання в роботі)	25-30
В роботі використано наукові джерела, однак обмежено, без їх належного порівняльного аналізу; використано та проаналізовано положення основних чинних нормативно-правових актів, проте не розглянуто спеціальних актів, що стосуються предмета дослідження та/або аналіз положень нормативно-правових актів має дещо поверховий характер; розглядаються одиничні приклади юридичної практики, але вони наводяться недоречно та не підтверджують виклад	15-24
В роботі використано наукові джерела, але не використано основних загальновідомих праць; використані нормативно-правові акти, однак без їх аналізу та системного тлумачення; не розглядаються матеріали юридичної практики	6-14
В роботі використано наукові праці, які не стосуються предмета дослідження, відсутні праці останніх 2 – 3-х років; не використано основних нормативно-правових актів щодо предмета дослідження або використано положення не	0-5

чинних нормативно-правових актів	
4. Ступінь розкриття теми	
У роботі висвітлено всі, а також безпосередньо пов‘язані з ними спеціальні питання теми; при цьому зачіпаються проблемні питання законодавства, його інститутів, юридичної науки і практики, проводиться аналіз та формулюються пропозиції щодо подолання проблем	9-10
У роботі належно висвітлено тільки основні питання й не піднімаються конкретні спеціальні проблеми щодо теми дослідження, або предмет дослідження істотно звужено, або за змістом робота виходить за межі предмета дослідження, або аналіз проблемних питань має дещо поверхневий характер	5-8
У роботі не розкрито основних питань щодо теми дослідження, або вона ґрунтується на ненаукових положеннях, або за змістом робота не відповідає структурі (плану) чи самій темі	0-4
5. Рівень одержаних результатів, обґрунтованість, чіткість висновків і пропозицій	
Результати дослідження і пропозиції чітко сформульовані, належно обґрунтовані, мають науковий характер, практичне значення	9-10
Робота містить конкретні висновки щодо результатів дослідження, однак вони не завжди належно аргументовані, не чітко викладені, або відсутні пропозиції щодо розвитку відповідних правових інститутів, норм законодавства тощо	5-8
В роботі відсутні висновки як результати дослідження, або вони є неконкретними, чи не ґрунтуються на положеннях роботи (не випливають з її змісту)	0-4
6. Якість оформлення роботи	
Оформлення курсової роботи повністю відповідає встановленим вимогам, текст роботи належно вичитано, викладено грамотно і стилістично правильно	5
Оформлення курсової роботи дозволяє прийняти її до захисту, проте мають місце граматичні чи стилістичні помилки, або допущено некоректності в оформленні посилань на джерела чи списку джерел	0-4
7. Співпраця з науковим керівником при підготовці роботи	
На всіх етапах виконання курсової роботи студент виконував завдання та погоджував їх з науковим керівником, робота вчасно подана на кафедру у завершеному, у готовому до захисту вигляді	10
Робота завершена і подана на кафедру у визначені терміни, однак в процесі її виконання студент не погоджував свої дії з науковим керівником	5
Курсова робота підготовлена без погодження з науковим керівником або подана на кафедру з порушеннями встановлених строків	0
8. Рівень знань виявлений студентом під час захисту курсової роботи	
Студент в процесі усного захисту дає правильні відповіді на всі запитання, виявляє високий рівень знань щодо теми курсової роботи та суміжних положень відповідної навчальної дисципліни, добре орієнтується у змісті своєї роботи, упевнено викладає її основні положення, висновки, правильно	18-20

аргументує власну позицію	
Студент під час захисту виявляє належних рівень знань щодо теми курсової роботи, дає правильні відповіді на поставлені запитання, проте не виявляє вільної орієнтації в суміжних темах навчальної дисципліни; добре знає основні положення своєї курсової роботи, проте не завжди упевнений в аргументації, чи не завжди коректно її формулює	14-17
Студент під час захисту виявив належний рівень знань щодо теми курсової роботи та її змісту, однак відповіді на поставлені запитання дає не завжди правильно, допускає неточності у визначеннях правових категорій, не завжди належно обґрунтовує положення роботи	9-13
Під час усного захисту курсової роботи студент допускає істотні помилки у відповідях, не орієнтується у змісті роботи	5-8
Під час усного захисту студент неспроможний аргументувати положення роботи, погано знає її зміст, дає неправильні відповіді або не в змозі відповісти на поставлені запитання	0-4

Курсова робота допускається до захисту за умови, що її попередня оцінка (за критеріями 1-7) за висновками наукового керівника становить ***не менше 40 балів.***

Оцінювання навчальної і виробничої практики здійснюється *за 100-бальною шкалою* та включає суму балів за оформлення звітних документів про проходження практики (*максимально 50 балів*) та балів за захист матеріалів (*максимально 50 балів*). Робочими програмами проходження практик визначені звітні документи по різних видах практик, які оцінюються відповідною кількістю балів.

Навчальна практика студентів 3 курсу:

- наказ про зарахування студента на практику та призначення керівника від бази практики;

- характеристика з підписом керівника від бази практики та печаткою;

- письмовий звіт – *від 15 до 30 балів;*

- щоденник проходження практики – *від 5 до 10 балів;*

- проекти складених студентом документів – *від 5 до 10 балів.*

Виробнича практика студентів 4, 5 курсів:

- наказ про зарахування студента на практику та призначення керівника від бази практики;

- характеристика з підписом керівника від бази практики та печаткою;

- письмовий звіт – *від 10 до 20 балів;*

- щоденник проходження практики – *від 5 до 10 балів;*

- проекти складених студентом документів – *від 5 до 10 балів;*

- індивідуальне завдання - *від 5 до 10 балів.*

Відсутність будь-якого із звітних документів є підставою для недопуску студента до захисту матеріалів практики.

Захист матеріалів практики відбувається при комісії, відповідно до розпорядження дирекції Інституту та оцінюється *максимально в 50 балів*.

При захисті матеріалів практики мають бути враховані такі критерії: успішність і повнота виконання програми практики та індивідуальних завдань керівників; дотримання вимог професійної етики, правил внутрішнього розпорядку бази практики; активність студента, ініціативність у процесі виконання завдань; систематичність та якість ведення щоденника; повнота, логічність, стилістична досконаліть звіту; організованість, упевненість, інтерес до роботи.

Оцінка «відмінно» (90-100 балів) ставиться за умов:

- виконання студентом повного обсягу програми практики та індивідуальних завдань керівників;

- впевненості, організованості і сумлінного ставлення до покладених на обов'язків;

- дотримання вимог професійної етики, виконання правил внутрішнього розпорядку бази практики;

- високого рівня ініціативності, творчості, відповідного етапу навчання рівня теоретичної та практичної підготовки;

- підготовки чітко, логічно структурованого звіту, що відповідає вимогам оформлення звітної документації та включає самооцінку власної діяльності;

- вчасного та відповідно оформленого подання звітної документації;

- позитивної характеристики з бази практики.

Оцінка «добре» (70-89 балів) ставиться за умов:

- виконання повного обсягу програми практики;

- виявлення належного рівня теоретичної та практичної підготовки;

- дотримання основних правил професійної етики;

- вчасного і відповідно оформленого подання звітної документації;

- позитивної характеристики з бази практики;

- недостатнього рівня самоаналізу, творчості, ініціативності.

Оцінка «задовільно» (50-69 балів) ставиться за умов:

- подання вчасно оформленої звітної документації;

- виконання основної програми практики та індивідуальних завдань, якщо є численні зауваження щодо проходження практики.

Оцінка «незадовільно» (1-49 балів) ставиться за умов:

- недотримання вимог професійної етики;

- порушення виробничої дисципліни і внутрішнього розпорядку бази практики; невиконання завдань і програми практики;

- не подання звітної документації.

Невідповідність відповідей студента в процесі захисту поданим матеріалам та якості його звіту призводить до зниження його оцінки відповідно до 50 балів.

Після завершення навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні «Бакалавр» і з метою встановлення фактичної відповідності рівня підготовки до вимог освітньої (кваліфікаційної) характеристики проводиться державна атестація.

Критерії оцінювання усної відповіді на державному екзамені

Оцінка «відмінно» виставляється за таких умов:

- повний аналіз теоретичних положень з використанням юридичної термінології, уміння використати та охарактеризувати нормативну правову базу;

- уміння розкривати суть питання;

- чітка та логічна відповідь на поставлені додаткові запитання правильне вирішення практичного завдання.

Оцінка «добре» виставляється за таких умов:

- змістовний виклад теоретичного матеріалу, уміння користуватися понятійним та термінологічним апаратом дисципліни, уміння робити посилання на нормативну базу.

- достатньо точна відповідь на поставлені додаткові запитання.

- правильне вирішення практичного завдання з незначними недоліками.

Оцінка «задовільно» виставляється за таких умов:

- досить поверхове, неповне розкриття суті питань, неповний виклад теоретичного матеріалу, недостатнє застосування професійної термінології.

- недостатньо точна відповідь на додаткові запитання, допущення незначних помилок у тлумаченні нормативного матеріалу;

- правильне вирішення практичного завдання без належної аргументації.

Оцінка «незадовільно» виставляється за таких умов:

- нездатність сформулювати відповідь з використанням понятійного та термінологічного апарату дисципліни, невміння підібрати та охарактеризувати відповідний нормативний матеріал;

- невірна чи неадекватна відповідь на додаткові запитання;

- невірний розв'язок практичного завдання.

Комплексна оцінка за державний екзамен зі спеціальності виставляється з урахуванням відповідей на всі питання та виконане практичне завдання.

5. ГРАФІК ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

на 2016-2017 н.р.
Юридичний інститут

Осінньо-зимовий семестр ***Денна форма навчання (15 тижнів теоретичного навчання)***

Напрям підготовки, Спеціальність	Курс	Навчальні заняття	Практика	Екзаменаційна сесія	Державні екзамени	Канікули	Контроль за самостійною роботою студентів	Ліквідація академічної заборгованості (талон №2)	Ліквідація академічної заборгованості (талон №3)
Право	1	01.09 – 16.12.2016 р.		19.12 – 30.12.2016 р.		01.01 – 24.01.2016 р.	25.01 – 31.01.2016 р.	28-29.12.2015 р.	27-28.01.2016 р.
Правознавство	2	01.09 – 16.12.2016 р.	.	19.12 – 30.12.2016 р.		01.01 – 24.01.2016 р.	25.01 – 31.01.2016 р.	28-29.12.2015 р.	27-28.01.2016 р.
Правознавство	3	01.09 – 16.12.2016 р.		19.12 – 30.12.2016 р		01.01 – 24.01.2016 р.	25.01 – 31.01.2016 р.	28-29.12.2015 р.	27-28.01.2016 р.
Правознавство	4	01.09 – 16.12.2016 р.		19.12 – 30.12.2016 р.		01.01 – 24.01.2016 р.	25.01 – 31.01.2016 р.	28-29.12.2015 р.	27-28.01.2016 р.

Весняно-літній семестр ***Денна форма навчання (17 тижнів теоретичного навчання)***

Напрям підготовки, Спеціальність	Курс	Навчальні заняття	Практика	Екзаменаційна сесія	Державні екзамени	Канікули	Контроль за самостійною роботою студентів	Ліквідація академічної заборгованості (талон №2)	Ліквідація академічної заборгованості (талон №3)
Право	1	01.02 – 03.06.2016 р.		06.06 – 19.06.2016 р.		01.07 – 30.08.2016 р.		21-22.06.2016 р.	29-30.08.2016 р.
Правознавство	2	01.02 – 03.06.2016 р.	20.06 - 24.06.2016 р.	06.06 – 19.06.2016 р.		01.07 – 30.08.2016 р.		21-22.06.2016 р.	29-30.08.2016 р.
Правознавство	3	01.02 – 03.06.2016 р.	20.06 - 24.06.2016 р	06.06 – 19.06.2016 р.		01.07 – 30.08.2016 р.		21-22.06.2016 р.	29-30.08.2016 р.
Правознавство	4	01.02 – 29.04.2016 р.	09.05-03.06.2016 р.	25.04– 06.05.2016 р.	13.06 – 25.06.2016 р.				

Директор **В.А.Васильєва**

ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

на 2016-2017 н.р.
Юридичний інститут

Осінньо-зимовий семестр ***Заочна форма навчання***

Напрям підготовки, Спеціальність	Курс	Настановча сесія	Міжсесійний заїзд	Заліково-екзаменаційна сесія	Талон №3	Практика
Право	1	23.09 – 25.09.2016 р.	07.10 - 09.10.2016 р. 28.10 -30.10.2016 р.	19 – 26.11.2016 р.		
Правознавство	2	23.09 – 25.09.2016 р.	07.10 - 09.10.2016 р. 28.10 -30.10.2016 р.	19 – 26.11.2016 р.		
Правознавство	3	23.09 – 25.09.2016 р.	07.10 - 09.10.2016 р. 28.10 -30.10.2016 р.	19 – 26.11.2016 р.		
Правознавство	4		16.09 - 18.09.2016 р. 21-23.10.2016 р. 04.11 -0611.2016 р.	03 – 10.12.2016 р.		

Директор **В.А.Васильєва**

6. РОБОЧІ НАВЧАЛЬНІ ПЛАНИ

Затверджую

Проректор _____

"___"_____ 2016 р.

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

на 2016 - 2017 навчальний рік

Спеціальність 081 Право

ОС: *бакалавр*

Форма навчання: *денна*

Курс: *перший*

Графік навчального процесу

Вересень				Жовтень				Листопад				Грудень				Січень				Лютий				Березень				Квітень				Травень				Червень				Липень				Серпень			
Номер тижня																																														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	СР	К	К	С	С	СР	СР	СР	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	С	К	К	К	К	К	К	К	К

Бюджет часу

Теор. навч.	Сесії	Держ. атест.	Навч. практ.	Контроль за сам.роботою	Квал. робота	Канікули	Всього
31	5			4		11	51

Т — Теоретичне навчання

С — Екзаменаційна сесія

СР — Контроль за самостійною роботою студентів

К — Канікули

№	Навчальна дисципліна	форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				Кафедра, яка забезпечує читання дисципліни
		екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Перший семестр (15 тижнів)																	**Другий семестр (16 тижнів)**															
1	Іноземна мова (перша)		*		3,0	90	30		30			60		2,0			*			3,0	90	30		30			60		2,0			іноземних мов
2	Історія держави і права зарубіжних країн	*			6,0	180	60	24	36			120	1,5	2,0			*			6,0	180	64	28	36			116	1,5	2,0			теор. істор. д-ви і права
3	Історія держави і права України	*			6,0	180	60	24	36			120	1,5	2,0			*			6,0	180	64	28	36			116	1,5	2,0			теор. істор. д-ви і права
4	Безпека життєдіяльності і цивільний захист		*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																		безпеки життєдіяльності
5	Історія України		*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																		історії України
6	Судові та правоохоронні органи України	*			3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																		судочинства
7	Теорія держави і права	*			3,0	90	40	22	18			50	1,5	1,0			*			3,0	90	42	22	20			48	1,5	1,0			теор. істор. д-ви і права
8	Юридична деонтологія		*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																		теор. істор. д-ви і права
	Фізична культура													2,0															2,0			фізичного виховання
9	Історія української культури																	*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			флософії, соціології та релігєзнавства
10	Конституційне право України																	*		3,0	90	40	22	18			50	1,5	1,0			конст., міжн. та адмін.права
11	Латинська мова																	*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			заг.і герман.мовознавства
12	Вибіркова дисципліна Основи наукових досліджень/Ораторське мистецтво																	*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			теор. істор. д-ви і права
	Всього	4	4		30,0	900	310	118	192			590	8,5	13,0			4	4		30,0	900	330	136	194			570	9,0	13,0			

Директор/Декан _____ (__ Васильєва В.А.) Дата _____

Начальник навчально-методичного управління Дата _____

Затверджую

Проректор _____

"___"_____ 2016 р.

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

на 2016 - 2017 навчальний рік

Спеціальність 6.030401 Правознавство

ОС *бакалавр*

Форма навчання: *денна*

Курс: *другий*

Графік навчального процесу

Вересень				Жовтень				Листопад				Грудень				Січень					Лютий				Березень					Квітень				Травень				Червень					Липень				Серпень		
Номер тижня																																																	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	СР	К	К	С	С	СР	СР	СР	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	С	К	К	К	К	К	К	К	К	К

Бюджет часу

Теор. навч.	Сесії	Держ. атест.	Навч. практ.	Контроль за сам.роботою	Квал. робота	Канікули	Всього
31	5	0	0	4	0	11	51

Т — Теоретичне навчання

С — Екзаменаційна сесія

СР — Контроль за самостійною роботою студентів

К — Канікули

№	Навчальна дисципліна	форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				Кафедра, яка забезпечує читання дисципліни
		екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Перший семестр (15 тижнів)																	**Другий семестр (16 тижнів)**															
1	Ділова українська мова		*		3,0	90	30	12	18			60	0,5	1,0																			української мови
2	Іноземна мова (англійська)		*		3,0	90	30		30			60		2,0				*		3,0	90	30		30			60		2,0			іноземних мов
3	Адміністративне право України		*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			*			3,0	90	60	22	38			30	1,5	2,0			конст.,міжнар. та адмін.права
4	Конституційне право України	*			3,0	90	36	18	18			54	1,0	1,0																		конст.,міжнар. та адмін.права
5	Кримінальне право України (анг.мовою)	*			6,0	180	60	24	36			120	1,5	2,0			*			6,0	180	62	26	36			118	1,5	2,0			кримінального права
6	Цивільне право України	*			6,0	180	60	24	36			120	1,5	2,0			*			6,0	180	64	28	36			116	1,5	2,0			цивільного права
7	Основи римського приватного права	*			3,0	90	34	16	18			56	1,0	1,0																		цивільного права
8	Вибіркова дисципліна: Правова статистика/Етика ділового спілкування		*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																		теор. істор. д-ви і права, філософії, соціології та релігєзнавства
	Фізична культура													2,0															2,0			фізичного виховання
9	Сімейне право України																	*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			цивільного прва
10	Фінансове право України																*			3,0	90	54	34	20			36	2,0	1,0			конст.,міжнар. та адмін.права
11	Філософія																	*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			філософії, соціології та релігєзнавства
12	Курсова робота																		*	3,0	90						90					конст.,міжнар. та адмін.права, кримінального права,
	Всього	4	4	0	30,0	900	310	118	192			590	7,5	13,0			4	3	1	30,0	900	330	134	196			570	9,0	11,0			

Директор/Декан _____ (__ Васильєва В.А.) Дата _____

Начальник навчально-методичного управління Дата _____

Затверджую

Проректор _____

"___"_____ 2016 р.

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

на 2016- 2017 навчальний рік

Спеціальність 6.030401 Правознавство

ОКР: *бакалавр*

Форма навчання: *денна*

Курс: *третій*

Графік навчального процесу

Вересень				Жовтень				Листопад				Грудень				Січень				Лютий				Березень				Квітень				Травень				Червень				Липень				Серпень			
Номер тижня																																														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	СР	К	К	С	С	СР	СР	СР	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	С	К	К	К	К	К	К	К	К

Бюджет часу

Теор. навч.	Сесії	Держ. атест.	Навч. практ.	Контроль за сам.роботою	Квал. робота	Канікули	Всього
31	5	0	0	4	0	11	51

Т — Теоретичне навчання; С — Екзаменаційна сесія; Н — Навчальна практика; СР — Контроль за самостійною роботою студентів; К — Канікули

№	Навчальна дисципліна	форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				Кафедра, яка забезпечує читання дисципліни
		екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Перший семестр (15 тижнів)																	**Другий семестр (16 тижнів)**															
1	Українська мова (за проф.спрям.)	*			1,0	30	10	2	8			20		1,0																			української мови
2	Вибіркова дисципліна: Релігійна етика,Соціологія права		*		2,0	60	20	10	10			40	0,5	0,5																			філософії, соціології та релігєзнавства
3	Бухгалтерський облік		*		2,5	75	20	10	10			55	0,5	0,5																			обліку та аудиту
4	Кримінальне право України	*			4,5	135	46	20	26			89	1,0	2,0			*			4,5	135	48	20	28			87	1,0	2,0			кримінального права
5	Цивільне право України	*			4,5	135	46	20	26			89	1,0	2,0			*			4,5	135	48	20	28			87	1,0	2,0			цивільного права
6	Кримінальне процесуальне право України	*			4,0	120	42	16	26			78	1,0	2,0			*			3,0	90	40	22	18			50	1,0	1,0			судочинства
7	Цивільне процесуальне право України		*		4,0	120	42	16	26			78	1,0	2,0			*			3,0	90	40	22	18			50	1,0	1,0			судочинства
8	Адміністративне процесуальне право України	*			3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																			судочинства
9	Податкове право України		*		2,0	60	26	8	18			34	0.5	1,0																			конст.,міжнар. та адмін.права
10	Право соціального забезпечення		*		2,5	75	28	10	18			47	1,0	1,0																			труд.,аграр.та еколог.права
11	Державне право зарубіжних країн																	*		2,0	60	28	10	18			32	1,0	1,0			конст.,міжнар. та адмін.права
12	Сімейне право України																	*		2,0	60	28	10	18			32	1,0	1,0			цивільного права
13	Трудове право України																*			3,0	90	40	22	18			50	1,5	1,0			труд.,аграр.та еколог.права
14	Фінансове право України																	*		3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			конст.,міжнар. та адмін.права
15	Юридична психологія																	*		2,0	60	28	10	18			32	1,0	1,0			кримінального права
16	Навчальна практика																			1,5	45						45					труд.,аграр.та еколог.права
17	Курсова робота																		*	1,5	45						45					крим. права, цив. права, судочинства, труд. аграр. та еколог. права
	Всього	5	5		30,0	900	310	124	186			590	7,0	13,0	0,0	0,0	5	4	1	30,0	900	330	148	182			570	9,5	11,0			

Практика

№ з/п	Назва практики	Кількість тижнів	Кількість годин	Форма контролю
1	Навчальна практика	1	45	дифер.залік

Директор/Декан _____ (__ Васильєва В.А.) Дата _____

Начальник навчально-методичного управління Дата _____

Затверджую

Проректор _____

"___"_____ 2016 р.

ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

РОБОЧИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

на 2016 - 2017 навчальний рік

Спеціальність 6.030401 Правознавство

ОКР: *бакалавр*

Форма навчання: *денна*

Курс: *четвертий*

Графік навчального процесу

Вересень				Жовтень				Листопад				Грудень				Січень				Лютий				Березень				Квітень				Травень				Червень				Липень				Серпень			
Номер тижня																																														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	СР	К	К	С	С	ВП	ВП	ВП	ВП	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	С	С	С	А	А									

Бюджет часу

Теор. навч.	Сесії	Держ. атест.	Навч. практ.	Вироб. практ.	Квал. робота	Канікули	Всього
27	5	0	0	4	0	2	38

Т — Теоретичне навчання; С — Екзаменаційна сесія; СР — Контроль за самостійною роботою студентів; ВП — Виробнича практика; К — Канікули; А — Атестація

№	Навчальна дисципліна	форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				форми контролю			кредитів ЄКТС	Кількість годин на: семестр							тиждень				Кафедра, яка забезпечує читання дисципліни
		екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	екзамен	залік	курсова		всього	аудиторні	лекції	практ. (сем.) зан.	лаборат. заняття	індивід. заняття	самост. робота	лекції	прак. (сем.)	лаб. зан.	інд. зан.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
Перший семестр (15 тижнів)																	**Другий семестр (12 тижнів)**															
1	Земельне право України	*			3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0																			трудового, аграрного та екологічного права
2	Господарське право України	*			4,0	120	40	22	18			80	1,5	1,0			*			3,0	90	30	12	18			60	1,0	1,0			цивільного права
3	Криміналістика		*		4,0	120	40	18		22		80	1,0		1,5			*		3,0	90	30	12		18		60	1,0		1,0		кримінального права
4	Міжнародне приватне право	*			2,5	75	28	10	18			47	1,0	1,0																		цивільного права
5	Міжнародне публічне право	*			2,5	75	28	10	18			47	1,0	1,0																		конституційного, міжнародного та адміністративного права
6	Виконавче провадження		*		2,0	60	22	4	18			38	0,5	1,0																		судочинства
7	Кримінально-виконавче право України		*		2,0	60	22	4	18			38	0,5	1,0																		кримінального права
8	Політологія	*			2,0	60	20	6	14			40	0,5	1,0																		політології
9	Судова медицина і психіатрія		*		2,0	60	20	6	14			40	0,5	1,0																		кримінального права
10	Спецкурси		*		6,0	180	60	18	42			120	1,5	1,5				*		6,0	180	72	18	54			108	1,5	4,0			кафедри Юридичного інституту
11	Екологічне право України																*			2,0	60	40	22	18			20	1,5	1,5			трудового, аграрного та екологічного права
12	Господарське процесуальне право України																*			2,0	60	40	22	18			20	1,5	1,5			судочинства
13	Аграрне право України																*			2,0	60	40	22	18			20	1,5	1,5			трудового, аграрного та екологічного права
14	Основи охорони праці																*			1,5	45	36	18	18			9	1,5	1,5			трудового, аграрного та екологічного права
15	Виробнича практика																			6,0	180						180					кримінального, цивільного права, судочинства, трудового
16	Курсова робота																		*	1,5	45						45					кримінального права, цивільного права, трудового, аграрного та екологічного права
17	Фаховий держ.екзамен																			1,5	45						45					
18	Комплексний держ.екзамен																			1,5	45						45					
	Всього	5	5	0	30,0	900	310	110	178	22		590	9,0	9,5	1,5		5	4	1	30,0	900	288	126	144	16		612	9,5	11,0	1.0		

Практика

№ з/п	Назва практики	Кількість тижнів	Кількість годин	Форма контролю
1	Виробнича практика	4	180	дифер.залік

Державна атестація

Назва	Семестр
Комплексний екзамен	8
Фаховий екзамен	8

Директор/Декан _____ (__ Васильєва В.А.) Дата _____

Начальник навчально-методичного управління Дата _____

7. АНОТАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ОР «БАКАЛАВР»

1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки

Назва дисципліни: **Ділова українська мова**
Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни
Рік: ІІ, *семестр* ІІІ

Основне завдання даного курсу – підвищення загального мовного рівня студентів, знайомство з особливостям: офіційно-ділового стилю мовлення як в усній, так і в писемній формах, його практичне застосування у широкій сфері діяльності різних фахівців. Заява-зобов'язання, доручення, відомість, довідка, наказ, договір, протокол, витяг з протоколу, характеристика, постанова, акт, розпорядження, таблиця, лист, оголошення, список, накладна, запрошення, розписка.

Вимоги до знань і вмінь:
Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- основні правила оформлення найважливіших документів;
- чітко визначати і користуватися двома формами ділового мовлення: усним і писемним, знати їх особливості.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- добирати відповідні терміни з фаху для оформлення документації;
- крім грамотного оформлення ділових паперів необхідно логічно й послідовно подавати стислу інформацію з того чи іншого питання;
- правильно вживати пасивні конструкції, що характерні для ділового стилю;
- поєднувати числівники з іменниками, знати правила відмінювання і написання прізвищ, що складає певні труднощі в сучасному діловодстві;
- дотримуватись норм сучасної літературної мови, не допускати калькування, змішування мов;
- логічно формувати думки, дотримуватись послідовності і точності викладу.

Викладацький склад. Доц. І.Мдумчак

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Історія України**
Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни
Рік: І, *семестр* І

Наслідки політичних репресій. Українські землі у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Національне відродження в другій половині XIX ст. Національна революція 1917-1920 років. "Розстріляне відродження". Голодомор та політичні репресії в Україні у міжвоєнний період. Розвиток західноукраїнських земель. Україна в роки Другої світової війни. Національно-визвольний рух у 40-х – 50-х роках. Діяльність ОУН-УПА. Радянизація України у післявоєнний період. Криза тоталітаризму. Дисидентський рух. Перебудова та її наслідки для України.

Національно-визвольний рух наприкінці 80-х – на початку 90-х років. Розвал Радянського Союзу. Проголошення державної незалежності України. Суперечності та проблеми сучасного державотворення в Україні.

Вимоги до знань та умінь

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- предмет та метод, понятєвий апарат та концептуальні підходи до аналізу вітчизняної історії;
- витоки української нації та її місце у загальнолюдських процесах;
- нові напрямки розвитку вітчизняної історичної науки;
- конкретних представників політичної еліти України різних історичних епох;
- історичну спадщину та сучасний стан розвитку України як самостійної держави;
- шляхи та перспективи розвитку України.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- аналізувати історичні процеси, події, факти;
- брати участь у дискусіях на суспільно-історичні теми;
- користуватися категорійно-понятійним апаратом історичної науки, історичними джерелами та довідниковими матеріалами з історії України;
- критично оцінювати місце та роль як окремих особистостей, так і політичних організацій та громадських об'єктів у вітчизняній історії та політиці;
- визначати якісні зміни статусу України як суб'єкта світової політики.

Викладацький склад. Проф. С.В.Адамович

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Історія української культури**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни

Рік: I, *семестр* II

Українська культура як синтез духовного життя народу. Культура і суспільство. Філософські концепції культури. Історія української культури у наукових дослідженнях. Культура Київської Русі. Українська культура XIV – першої половини XVII ст. Українська культура другої половини XVII – XVII ст., Доба культурно-національного відродження (XIX – XX ст.) Українська культура радянського періоду. Культура стародавнього світу. Культура епохи Відродження. Культура Нового часу. Культура і глобальні проблеми сучасності.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- загальні відомості культурно-історичного процесу;
- особливості культурних епох, їх духовні цінності та пріоритети;
- досягнення в різних галузях духовної культури;
- художні стилі та шедеври культури;
- види та жанри мистецтв, їх художню мову;
- провідних діячів науки і культури, які визначають характер та особливості культури тієї чи іншої епохи.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- аналізувати явища духовного життя, усвідомлювати природу різних жанрів художньої творчості і видів мистецтв, орієнтуватися у багатому світі духовної культури;
- розрізняти світобачення і світорозуміння кожної культурно-історичної епохи;

збагачувати власну духовну культуру шляхом самоосвіти, творчо працювати над прирощенням і вдосконаленням культурно-освітніх знань.

Викладацький склад. Доц. Л.І.Зеліско

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Філософія**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни

Рік: II, *семестр* IV

Мета: освоєння студентами основ філософського знання, введення їх в коло філософських проблем, їх специфіку; сприяння виробленню навиків філософування, роботи над філософськими текстами; осмислення предмету філософії, її структури, соціальних функцій; освоєння категоріального апарату філософського знання.

*Завдання:*у результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

– знати:

поняття світогляду, його структуру, історичні форми, місце філософії в структурі світогляду, специфіку філософії як світоглядного знання; предмет філософії, його принципову відмінність від предмету інших наук, основні соціальні функції філософії; структуру філософії, основні філософські дисципліни; понятійний апарат філософії; категорій, принципів, законів.

– вміти:

давати визначення основних філософських понять, аналізувати основні питання філософського світобачення, виявляти загальне, сутнісне в явищах і процесах; формулювати думку, вміти самостійно знаходити відповіді на світоглядні питання; бачити специфіку філософського тексту, вміти читати і конспектувати філософські тексти.

Викладацький склад. Д.ф.н., доц. В.В.Надурак

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Фізична культура**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни

Рік: I, II, *семестр* I, II, III, IV

Фізичне виховання як навчальна дисципліна у вищій школі. Наукові основи фізичного виховання. Загартування. Масаж і самомасаж. Гігієнічні основи фізичного виховання і спорту. Особиста і громадська гігієна. Лікарський контроль і самоконтроль у процесі фізичного виховання. Нормування здорового способу

життя. Основи фізичної підготовки та спортивного тренування. Професійна фізична підготовка. Екологічні основи фізичного виховання. Фізичне виховання як один із важливих засобів у ліквідації недоліків у стані здоров'я громадянина.

Рухові дії. Навчання і вдосконалення. Основні засоби розвитку і вдосконалення фізичних та психічних якостей. Сила і швидкісно-силові здібності. Швидкість рухів. Витривалість. Координаційні здібності. Гнучкість. Професійно-фізична підготовка. Методичні знання, уміння і навички.

Вимоги до знань та умінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- фізичне виховання і спорт як засіб різнобічного розвитку особистості, підготовки до праці і громадської діяльності;
- фізичне виховання як складова частина способу життя;
- фізичне виховання у родині;
- загальні відомості про будову організму людини і вплив фізичних вправ на функціонування окремих органів та систем;
- рухова-активність і спортивне тренування як засіб підтриманню високої працездатності;
- засоби оздоровлення, реабілітації, тілобудови і саморегуляції з урахуванням економічних, кліматичних та екологічних умов.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- біг на короткі дистанції з низького старту із максимальною швидкістю (80-100 м), безперервний біг у рівномірному темпі до 20 хвилин, пересування, на лижах, легкоатлетичні стрибки, подолання вертикальних і горизонтальних перешкод, човниковий біг;
- метання різних за вагою і формою снарядів з місця та розбігу, на дальність і в ціль;
- гімнастичні і акробатичні вправи, комбінації з декількох елементів, акробатичні комбінації, комплекси вправ з використанням тренажерних пристроїв, вправи з музичним супроводженням (аеробіка, шейпінг тощо).

застосування в умовах гри основних техніко-тактичних дій однієї із спортивних ігор.

Тривалість. Практичні – 132 год.

Назва дисципліни: **Юридична деонтологія**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни вільного вибору студента

Рік: I, *семестр* I

Природа юридичної деонтології та її розвиток як науки та навчальної дисципліни. Предмет, метод, принципи та функції юридичної деонтології. Юридична професія і соціальне призначення юриста в суспільстві та державі. Соціалізація юриста та юридична діяльність. Професійно-правова культура юриста. Моральна культура юриста. Політична культура юриста. Психологічна культура юриста. Естетична культура юриста. Інтелектуальна та емоційна культура юриста. Юридична практика.

Вимоги до знань і вмінь.

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- інтегративний аспект змісту юридичної деонтології та його універсальне значення щодо належної і обов'язкової поведінки юриста-професіонала;
- предмет, завдання та функції юридичної деонтології;
- що таке юридична спеціальність, які особливості ставляться до неї;
- сенс таких понять як істина, справедливість, гуманізм, чесність тощо;
- шляхи дослідження змісту службового обов'язку юриста;
- логічний склад системи вимог про правила поведінки юриста і пов'язати їх з аспектами прояву його: як особи (психологічна культура); як політичного діяча (політична культура); як спеціаліста (професійно-юридична культура); як носія духовних і моральних принципів (духовна і етична культура); як володаря стійких естетичних смаків (естетична культура).

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- використати отримані знання в практичній діяльності;
- об'єктивно оцінити позитивні та негативні моменти практичної діяльності майбутніх юристів;
- виховувати в собі високу професійну, психологічну, моральну, політичну культуру;
- формувати почуття справедливості, людяності та інші благородні якості, необхідні юристу-професіоналу;
- розумітися в структурі права, засобах юридичної техніки і вирішувати на цій основі питання юридичної кваліфікації;
- використовувати всю сукупність набутих знань та самостійно поповнювати свої знання;
- аналізувати причинно-наслідкові зв'язки у державному та законодавчому процесах;
- визначати вплив традицій і звичаїв на розвиток окремих правових документів, а також появу нових підходів у реформуванні існуючої правової системи держави;
- осягнути і використовувати всі способи мистецтва спілкування і знання при прийнятті рішень у практичній діяльності;
- тлумачити і застосовувати закони й інші нормативно-правові акти;
- забезпечувати дотримання законодавства в діяльності державних органів, фізичних і юридичних осіб;
- приймати правові рішення і робити інші юридичні дії у точній відповідності з законом.

Викладацький склад. Викл. Н.М.Саветчук

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Латинська мова**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни вільного вибору студента

Рік: І, *семестр* ІІ

Мета викладання дисципліни полягає у підготовці майбутніх юристів на основі вивчення латинської мови до сприйняття спеціальних лінгвістичних курсів, розуміння і свідомого користування лінгвістичними термінами, розширення світогляду студентів, розвитку у них граматичного мислення, вироблення наукового підходу, ефективнішого засвоєння сучасної європейської мови, що вивчається, отримання інформації з історії культури античного світу, з'ясування місця латинської мови в історії світової культури, читання в оригіналі уривків з творів античних авторів.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- короткі відомості з історії розвитку латинської мови;
- фонетику, графіку, лексикологію, словотвір, морфологію, синтаксис латинської мови та основи латинської метрики;
- правила морфологічного аналізу та синтаксичного аналізу речень;
- наукову термінологію латинського походження;
- знати латинські фразеологізми та сентенції (100-120 одиниць);
- уривки з текстів римських авторів;
- основи перекладу латинських текстів українською мовою;
- лексикографічні джерела.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- читати і писати латинською мовою;
- перекладати фрази і тексти міфологічного й історичного змісту;
- володіти лексичним і граматичним мінімумом;
- використовувати знання з латинської мови в галузі українського мовознавства та літературознавства;
- користуватися науковою термінологією латинського походження;
- виявляти лінгвальні та екстралінгвальні факти латинського походження, що мають місце в українській мові;
- доречно використовувати у мовленні латинські фразеологізми та сентенції;

декламувати уривки з історично значущих текстів римських авторів.

Викладацький склад. Доц. У.Л.Паньків

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Основи наукових досліджень**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни вільного вибору студента

Рік: I, *семестр* II

Організація науково-дослідної роботи в Україні. Зміст науки, основи методології наукових досліджень. Психологія наукової творчості. Організація юридичної діяльності в Україні. Основні види наукових досліджень у вищій школі, Структура та зміст етапів дослідницької роботи студента.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- організацію науково-дослідної роботи в Україні зміст науки, основи методології наукових досліджень;
- організацію юридичної діяльності в Україні;
- основні види наукових досліджень у вищій школі;
- структуру та зміст етапів дослідницької роботи студента.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- визначати коло проблемних питань з обраного напрямку;
- визначати мету роботи, об'єкт та предмет дослідження;
- правильно ставити завдання;
- обгрунтувати актуальність теми;
- працювати з науковими джерелами;
- узагальнювати та оформляти результати досліджень;
- складати бібліографію;
- обговорювати та доповідати про отримані результати.

Викладацький склад. Проф. С.В.Адамович

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Ораторське мистецтво**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни вільного вибору студента

Рік: I, *семестр* II

Поняття та історія красномовства. Історія ораторського мистецтва. Судова промова. Промова державного обвинувача. Захисна промова.Оратор і аудиторія. Психологічні аспекти промови. Логіка як основа переконливого впливу промови. Техніка мовлення. Культура промови та етики оратора.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- історію ораторського мистецтва (етапи розвитку);
- основні види і жанри красномовства;
- поняття та види судової промови;
- зміст та структуру судової промови;
- методику підготовки публічних виступів;
- психологічні, логічні, мовленнєві аспекти виступу;
- норми та правила поведінки судового оратора;
- відомі пам'ятки ораторського мистецтва.

Після закінчення курсу студент *повинен вміти:*
- підготувати змістовний виступ у відповідності до законів риторики;
- публічно виголосити промову;
- спілкуватись з аудиторією;
- вміти застосовувати техніку мовлення під час виступу з промовою;
- аналізувати ораторські твори.

Викладацький склад. К.ю.н. С.О.Розкошинська

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Правова статистика**
Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни вільного вибору студента
Рік: II, *семестр* III

Поняття статистики. Поняття, завдання правової статистики та її основні галузі. Взаємозв'язок правової статистик з іншими галузями права. Порядок ведення обліково-реєстраційної роботи в органах внутрішніх справ, прокуратури, податкової міліції та Служби безпеки України, в судах та інших органах юстиції. Суть і організаційні форми статистичного спостереження. Поняття про статистичне зведення. Статистичне групування. Поняття про узагальнюючі показники. Ряди динаміки та їх види. Поняття індексу та його види. Кореляційний зв'язок та функціональна залежність у правовій статистиці.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- предмет, метод та понятійний апарат курсу «Правова статистика»;
- програмно-методологічні та організаційні питання статистичного спостереження з можливістю подальшого їх практичного застосування;
- знати техніку обчислення узагальнюючих статистичних показників у сфері юриспруденції, їх аналіз, оцінку, динаміку, тенденції та закономірності розвитку;
- володіти теоретичними знаннями з основ вибіркового спостереження;
- мати уяву про кореляційний аналіз;
- особливості побудови і застосування індексів в правовій статистиці.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- збирати статистичну інформацію, систематизувати і класифікувати її;
- вміти зводити та групувати матеріали статистичного спостереження, виявляти зв'язки між окремими правовими явищами і процесами;
- вміти працювати з документами первинного обліку;
- вміти будувати ряди динаміки та статистичні таблиці;
- виявляти закономірності розвитку правових явищ і процесів;
- застосовувати методику опрацювання правової інформації, узагальнювати та аналізувати її;
- самостійно використовувати дані про окремі види соціально-правової діяльності, робити на їх основі узагальнення, висновки, приймати управлінські рішення;
- аналізувати масові дані про діяльність правоохоронних органів.

Викладацький склад. Викл. Н.С.Шиманська
Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.
Форма контролю – залік.

2. Цикл фундаментальної та природничо-наукової підготовки

Назва дисципліни: **Історія держави і права зарубіжних країн**
Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни
Рік: I, *семестр* I, II

Закономірності виникнення, розвитку та функціонування державно-правових інституцій зарубіжних країн, державно-правові процеси, становлення та розвиток прав людини, особи і громадянина на різних етапах історичного розвитку держави і права. Концепції походження та подальшої еволюції держави і права у зарубіжних країнах, характерні особливості процесу виникнення та розвитку різних держав та правових систем.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- аспекти еволюції держави і права зарубіжних країн;
- проблеми становлення і розвитку різних держав та правових систем в минулому;
- суперечності і тенденції розвитку державо і правотворення на сучасному етапі розвитку держави і права;
- зміст і значення державно-правових процесів, особливості їх розвитку у просторі і часі.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- охарактеризувати історичний тип та форму конкретної держави;
- визначити характер політичних та соціально-економічних відносин певної держави та суспільства;
- охарактеризувати правове становище населення певної держави у конкретний історичний період її існування;
- визначати структуру та функціонування державного апарату, включаючи порядок формування, структуру та компетенцію центральних та місцевих державних органів;
- дати характеристику структури та змісту джерел права;
- розкрити зміст і сутність основних галузей права тієї чи іншої держави.

Викладацький склад. Проф. С.В.Адамович, проф. С.Д.Сворак, к.ю.н. С.О.Розкошинська

Тривалість. Всього – 360 год., лекції – 52 год., практичні – 72 год., самостійна робота – 236 год.

Форма контролю **–** екзамени.

Назва дисципліни: **Історія держави і права України**
Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни
Рік: I, *семестр* I, II

Історія держави і права України як наука вивчає закономірності виникнення, зміни, розвиток типів та форм держави і права, а також конкретних державних

органів і правових інститутів народів, що населяли і населяють територію України.

Держава і право України в феодальний період. Держава і право України у новий період. Держава і право України у новітній період.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- еволюційні процеси української державної традиції в цілому;
- розвиток механізмів державної влади в Україні;
- зародження та функціонування правової системи в цілому та окремих галузей права України;

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- охарактеризувати розвиток української держави як в часових, так і в просторових рамках на основі навчального матеріалу (або такого, що одержав грунтовне теоритичне висвітлення) за такими блоками питань:

1) загально-історичний огляд;
2) суспільний лад;
3) державний лад;
4) джерела та характерні риси права.

Викладацький склад. Доц. Л.Т.Присташ, к.ю.н. Є.Д.Тонієвич

Тривалість. Всього – 360 год., лекції – 52 год., практичні – 72 год., самостійна робота – 236 год.

Форма контролю – екзамени.

Назва дисципліни: **Теорія держави і права**

Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни

Рік: I, *семестр* I, II

Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна. Походження держави. Поняття та сутність держави. Функції держави. Форма держави. Механізм та апарат держави. Походження та історичний розвиток права. Поняття, сутність та цінність права. Право і людина. Правовий статус особи. Право і суспільство. Громадянське суспільство. Правова держава та верховенство права. Право в системі соціального регулювання. Правове регулювання. Механізм правового регулювання. Законність і правопорядок. Правосвідомість і правова культура. Принципи права. Норма права. Джерела права. Нормативно-правовий акт як джерело права. Правотворчість. Система права. Система законодавства. Систематизація нормативно-правових актів. Правовідносини. Тлумачення правових норм. Реалізація правових норм. Застосування правових норм. Юридична діяльність. Юридична практика. Юридичний процес. Юридична техніка. Правова поведінка. Правопорушення. Юридична відповідальність. Правова система. Основні типи правових систем сучасності.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- зміст державно-правових понять і категорій, у тому числі таких як: держава, сутність держави, тип держави, форма держави, функції держави, апарат держави, механізм держави, громадянське суспільство, правова держава,

демократія; право, функції права, принципи права, джерела (форми) права, правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий акт, закон, підзаконний акт, правова норма, структура правової норми, система права, система законодавства, правовідносини, правотворення, правотворчість, правотворча техніка, тлумачення правових норм, реалізація правових норм, застосування правових норм, законність, правопорядок, правова поведінка правомірна поведінка, правопорушення, юридична відповідальність, правова система тощо;

- генетичні, атрибутивні, субстанційні (структурні) та функціональні закономірності і властивості держави і права (державно-правової дійсності);

- загальні закономірності розвитку та існування держави, її основних інститутів, правової системи, норми права і правовідносин, особливості джерел права держав різних правових систем взагалі і України зокрема, механізму дії нормативно-правових актів в часі, просторі і за колом осіб, основних рис і суті правотворчості, застосування і тлумачення права, а також інші генетичні, атрибутивні, субстанційні (структурні) та функціональні закономірності, властивості державно-правової дійсності;

- методи, прийоми дослідження державно-правових явищ, що розробляються загальною теорією держави і права;

- практику застосування понятійного апарату та методологічного інструментарію, що розробляється загальною теорією держави і права, у процесі правотворчої та правозастосовчої діяльності державних органів України.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- застосовувати понятійний апарат та методологічний інструментарій, що розробляється загальною теорією держави і права;

- творчо аналізувати та узагальнювати інформацію про державно-правові явища;

- самостійно теоретично мислити правовими категоріями;

- правильно користуватися науковою та навчальною юридичною літературою і першоджерелами;

- застосовувати загальнотеоретичні правові знання при аналізі конкретних правових ситуацій, які мали місце в юридичній практиці.

Викладацький склад. Доц. В.В.Андріюк, к.ю.н., викл. Я.І.Шинкарук, к.ю.н., викл. Н.М.Саветчук

Тривалість. Всього – 180 год., лекції – 44 год., практичні – 38 год., самостійна робота – 98 год.

Форма контролю – екзамени.

Назва дисципліни: **Судові та правоохоронні органи**

Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни

Рік: І, *семестр* І

Судові і правоохоронні органи України – одна з профілюючих навчальних дисциплін згідно з навчальним планом юридичного інституту. Предметом вивчення даного курсу є норми права, які регулюють діяльність суду та інших правоохоронних. Курс «Судові і правоохоронні органи України» має характер

ввідного курсу, який передує вивченню інших юридичних дисциплін, оскільки перш, ніж вивчити ті чи інші галузі права та їх реалізацію в діяльності різних, в тому числі судових і правоохоронних органів, необхідно глибоко засвоїти побудову цих органів, засади, на яких вони формуються, з'ясувати їх завдання та основні напрямки діяльності. Динаміка перетворень в сфері правотворчої і правозастосовної діяльності вимагає чітких уявлень про систему, завдання, структуру та повноваження органів судової влади та правоохоронних органів, зокрема, органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, юстиції, адвокатури та деяких інших органів, що допоможе студентам глибше засвоїти і зрозуміти форми і методи їх роботи в конкретних сферах правозахисної, правоохоронної та правозастосовної діяльності. Особливе місце в системі правоохоронних органів належить суду як найбільш надійному, вирішальному гаранту захисту прав та законних інтересів людини і громадянина.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

− зміст положень Конституції України, які регламентують організацію та діяльність судової влади;

− зміст судової та правоохоронної діяльності, її ознаки;

− назву закону, дату його прийняття, структуру, зміст окремих норм відповідних нормативних актів, що стосуються конкретних питань, винесених на практичні заняття

− структуру і повноваження органів, які реалізують судову та правоохоронну діяльність, методи реалізації;

− основні положення чинного в Україні законодавства, яке регламентує структуру судової системи України та окремих судових органів, їхні повноваження;

− основні положення чинного в Україні законодавства, яке регламентує структуру окремих правоохоронних органів та їхні повноваження;

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити і застосовувати норми Конституції України та чинного законодавства, які регламентують судову та правоохоронну діяльність;

- аналізувати законодавство України з окремих тем курсу;

- орієнтуватися в законодавстві, яке регламентує судову та правоохоронну діяльність.

Викладацький склад. К.ю.н., викл. В.В.Семків

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю **–** екзамен.

Назва дисципліни: **Адміністративне право України**

Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни

Рік: II, *семестр* III, IV

Виконавча влада, державне управління та адміністративне право. Предмет, метод і джерела адміністративного права. Адміністративно-правові норми і відносини. Суб’єкти адміністративного права. Державна служба та державні службовці. Форми і методи державного управління та адміністративний примус.

Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. Провадження у справах про адміністративні правопорушення. Забезпечення законності в державному управлінні. Діяльність з надання адміністративних послуг. Адміністративні договори. Державне управління у сфері економічної, фінансової, банківської діяльності держави. Державне управління у сфері промисловості та господарювання. Управління соціально-культурним будівництвом. Державне управління національною безпекою і обороною. Державне управління внутрішніми справами. Державне управління прокуратурою в Україні. Організація управління юстицією.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- зміст та особливості державного управління;
- порядок здійснення державного управління, його функції, форми та методи управлінської діяльності;
- особливості адміністративно-правового регулювання управлінських відносин;
- систему та повноваження органів виконавчої влади та організацію, управління народним господарством, соціально-культурним й адміністративно-політичним будівництвом, а також міжгалузеве управління.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- порівнювати і аналізувати норми адміністративного законодавства;
- тлумачити і застосовувати чинне адміністративне законодавство;
- узагальнювати правову практику та робити відповідні висновки;
- на основі адміністративного законодавства вирішувати практичні завдання.

Викладацький склад. Доц. І.І.Петровська

Тривалість. Всього – 180 год., лекції – 30 год., практичні – 56 год., самостійна робота – 94 год.

Форма контролю – залік, екзамен.

Назва дисципліни: **Конституційне право України**

Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни

Рік: I, II, *семестр* II, III

Конституційне право України – провідна галузь національного права та наука і навчальна дисципліна. Джерела конституційного права: поняття, ознаки, види. Конституційно-правові відносини та конституційно-правова відповідальність. Конституція – Основний Закон держави. Загальні засади конституційного ладу України. Загальні засади конституційного статусу людини і громадянина. Громадянство України. правовий статус іноземців, біженців, осіб без громадянства. Основні права, свободи і обов'язки людини і громадян. Конституційно-правове регулювання безпосередньої демократії в Україні. Правовий статус політичних партій, громадських організацій та конституційні засади громадянського суспільства в Україні. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України. Конституційно-правовий статус Голови Верховної Ради України. Правовий статус народного депутата України. Конституційно-правовий статус Президента України. Органи виконавчої влади в Україні. Конституційний Суд України. Конституційно-правові основи судової влади в

Україні. Прокуратура. Територіальний устрій України. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні. Основи національної безпеки і оборони України.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- поняття і предмет галузі конституційного права;
- місце та роль конституційного права в системі права України;
- методи Конституційного права України;
- історію конституційного розвитку України;
- основні етапи та напрямки новітньої конституційної реформи в Україні;
- Конституційне закріплення форми Української держави;
- поняття Конституційно-правової норми;
- поняття Конституційно-правових відносин;
- систему нормативних джерел галузі конституційного права України;
- систему галузі конституційного права;
- визначення конституції та її сутність;
- поняття конституційного ладу;
- структуру політичної системи України;
- статус української мови як державної мови;
- основи правового статусу людини і громадянина;
- конституційні права, свободи людини і громадянина;
- конституційні обов'язки людини і громадянина;
- інститути та форми демократії;
- конституційну система органів державної влади України
- поняття територіального устрою держави.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- аналізувати державно-правові явища і процеси, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки між ними, виявляти їх тенденції, шляхи розвитку;
- правильно викладати свої думки про складні юридичні явища;
- виявляти тенденції розвитку держави і права в Україні;
- вірно застосовувати норми та принципи Конституційного права при виконанні службових обов’язків;
- використовувати набуті знання у своїй практичній діяльності;
- правильно формулювати юридичні поняття і категорії;
- приймаючи участь у процесі поширення правових знань серед населення формувати у громадян повагу до права і закону.

Викладацький склад. Доц. В.І.Розвадовський

Тривалість. Всього – 180 год., лекції – 40 год., практичні – 36 год., самостійна робота – 104 год.

Форма контролю **–** залік, екзамен.

Назва дисципліни: **Основи римського приватного права**

Статус: Фундаментальні та природничо-наукові дисципліни

Рік: II, *семестр* III

Поняття римського приватного права та його значення в історії розвитку юриспруденції. Система римського приватного права та основні етапи його розвитку. Цивільне (квіритське) право, право народів, преторське право. Рецепція римського приватного права. Джерела римського приватного права. Закони XII таблиць. Імператорські конституції. Систематизація Юстиніана. Особа в римському приватному праві. Статус свободи, статус громадянства, сімейний статус. Юридична особа. Поняття шлюбу та сім'ї в Римі. Встановлення та припинення батьківської влади в Римі. Інститути опіки та піклування в римському приватному праві. Здійснення та захист прав. Вчення про позов. Позовна давність. Система речей в Стародавньому Римі. Манципація. Види прав на речі. Право власності. Сервітути, емфітевзис, суперфіцій, застава як речові права на чуже майно. Поняття зобов'язання та його значення у цивільному обороті. Види зобов'язань. Підстави виникнення зобов'язань. Інститут договору в римському приватному праві та його види. Контракти та пакти. Умови дійсності договорів. Вербальні, літеральні, реальні та консенсуальні контракти. Безіменні контракти. Система квазіконтрактів у римському приватному праві. Зобов'язання, що виникають із цивільних правопорушень. Квазіделікти. Особливості розвитку римського спадкового права.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- понятійний апарат курсу «Основи римського приватного права»;
- передумови виникнення та формування римського приватного права та його системи;
- джерела римського приватного права;
- особливості правового становища різних категорій осіб в римському суспільстві, основи правового статусу юридичних осіб;
- способи захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб;
- особливості розвитку сімейного права в Стародавньому Римі;
- основні положення речового, зобов'язального, договірного, спадкового права.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- користуватися джерелами римського приватного права;
- правильно тлумачити і застосовувати джерела римського приватного права;
- аналізувати основні положення римського приватного права, визначати їх загальні та специфічні риси, віднаходити паралелі з чинним цивільним правом України;
- визначати межі можливого використання набутих знань із римського приватного права у процесі правотворення в Україні.

Викладацький склад. Доц. О.С.Олійник, асистент О.В.Сохан

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 16 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 56 год.

Форма контролю – екзамен.

3. Дисципліни професійної та практичної підготовки

Назва дисципліни: **Іноземна мова (перша)**
Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни
Рік: I, II, *семестр* I, II

Даний предмет передбачає опанування таким рівнем знань, навичок і вмінь, який забезпечить необхідну комунікативну спроможність в сферах: ситуативного та професійного спілкування в усній і письмовій формах: 1) читання й реферування оригінальної загальнонаукової або загальнотехнічної інформації; 2) елементарного спілкування по загальним питанням спеціальності та в межах загальновживаних норм: під час закордонної подорожі; 3) написання особистих та простих ділових листів.

Фонетичний мінімум має забезпечувати правильне артикулювання звуків та відповідне інтонаційне оформлення речень.

Граматичний мінімум охоплює ключові положення морфології та синтаксису й дозволяє правильно розуміти зміст оригінальних текстів з фаху.

Лексичний мінімум на кінець курсу повинен складатися із 1400-1500 одиниць. Характер лексики – стилістично нейтральний. Шар спеціальної термінології – загальнонауковий або загальнотехнічний.

Усна мова. Навички спілкування із використанням 800-900 загальновживаних формул висловлювання; звертання, вітання, прощання, подяки, прохання, запрошення, пропозиції, наказу, поздоровлення, побажання, поради, початку розмови, згоди, незгоди, упевненості, сумніву, надії, розчарування, радощі, стурбованості, прикрощі, жалю, співчуття. Навички елементарного спілкування в мовних ситуаціях під час закордонної подорожі: «Аеропорт», «Митниця», «Міський транспорт», «Орієнтація у місті», «Готель», «Заклади харчування», «Пошта», «Культурні заклади», «Магазин», «У лікаря», «Країна, мова якої вивчається», «Про себе та сім'ю», «Спеціальність».

Письмо. Навички написання анотації та реферату до наукової статті. Особисте листування та прості ділові папери, заповнення анкет та складання curriculum vitae.

Загальні вимоги до курсу: Грамотне оформлення ділового мовлення в усній та писемній формах. Правильне складання з точки зору структури та відповідних граматичних вимог окремих ділових паперів.

Конкретні вимоги. Забезпечення вмінь вільного користування лексикою ділових паперів та правилами її вживання. Підвищення загального рівня культури ділового спілкування.

Вимоги до знань та умінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- програмний матеріал з усього комплексу фонетичних та лексико-граматичних правил;
- методику самостійної позааудиторної роботи над удосконаленням мови;
- граматичні вимоги щодо правильного оформлення ділового мовлення в усній та письмовій формах.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- вільно і правильно розмовляти однією з іноземних мов у різних ситуаціях, головним чином у ситуаціях професійного спілкування;
- читати та анотувати художні тексти;
- виступати з доповідями та повідомленнями з тематики своїх професійних інтересів;
- виконувати свої курсові та дипломні роботи, захищати їх іноземною мовою;
- вільно користуватися лексикою ділових паперів.

Викладацький склад. Доц. Н.М.Магас, доц. Я.В.Остапчук, доц. Т.П.Монолатій, к.ф.н. О.М.Хомишин, викл. О.І.Турчин, викл. Л.І.Шкледа, ст.викл. А.П.Бойчук
Тривалість. Всього – 180 год., практичні – 60 год., самостійна робота – 120 год.
Форма контролю – залік, екзамен.

Назва дисципліни: **Кримінальне право України**
*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки
Рік: II, III, *семестр* III, IV, V

Поняття, предмет, метод, завдання, функції, система кримінального права. Наука кримінального права. Поняття, ознаки, структура та тлумачення кримінального закону. Поняття, ознаки та види злочинів. Поняття, ознаки, стадії та форми кримінальної відповідальності. Поняття, структура та види складу злочину. Загальні основи кваліфікації злочинів. Об'єкт злочину. Об'єктивна сторона складу злочину. Суб'єкт злочину. Суб'єктивна сторона складу злочину. Стадії вчинення злочину. Співучасть у злочині. Множинність злочинів. Обставини, що виключають злочинність діяння. Поняття та мета покарання. Система покарань. Призначення покарань. Звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від покарання та його відбування. Судимість. Застосування примусових заходів медичного характеру. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Особливості окремих інститутів кримінального права деяких країн світу.

Поняття Особливої частини кримінального права України, її система і значення. Наукові основи кваліфікації злочинів. Злочини проти основ національної безпеки України. Злочини проти життя та здоров'я особи. Злочини проти волі, честі та гідності особи. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Злочини проти власності. Злочини у сфері господарської діяльності. Злочини проти довкілля. Злочини проти громадської безпеки. Злочини проти безпеки виробництва. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Злочини проти громадського порядку та моральності. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення. Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і мереж електрозв'язку. Злочини у сфері службової діяльності. Злочини проти правосуддя.

Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- систему Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу України;
- чинне кримінальне законодавство й інші нормативно-правові акти, необхідні для оволодіння відповідними темами;
- зміст інститутів Особливої частини кримінального права України та їх взаємозв'язок;
- роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з питань застосування норм КК;
- позицію слідчої та судової практики стосовно застосування положень кримінального кодексу.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- тлумачити положення КК, належно володіючи при цьому кримінально-правовими категоріями та поняттями;
- вирішувати питання про наявність чи відсутність ознак конкретного складу злочину та караність суспільно-небезпечних діянь із врахуванням положень Загальної частини кримінального права України;
- визначати зміст елементів конкретного виду злочинів та ознак, що їх характеризують; на основі отриманих знань правильно застосовувати положення КК при вирішенні конкретних питань.

Викладацький склад. Проф. П.Л. Фріс, доц. І.В.Козич, доц. І.Б.Медицький, к.ю.н. Л.М.Смушак, к.ю.н. В.В.Шпіляревич

Тривалість: Всього – 540 год., лекції – 90 год., практичні – 126 год., самостійна робота – 324 год.

Форма контролю – екзамени.

Назва дисципліни: **Цивільне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: II, III, *семестр* III, IV, V, VI

Цивільне право України як галузь права. Принципи цивільного права. Цивільне право як наука та навчальна дисципліна. Цивільне законодавство України. Цивільне (приватне) право зарубіжних країн. Поняття, види та зміст цивільних правовідносин. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин. Участь держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад у цивільних правовідносинах. Об'єкти цивільних правовідносин. Здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Захист цивільних прав та інтересів. Цивільно-правова відповідальність. Строки в цивільному праві. Позовна давність. Правочини. Представництво. Довіреність.

Поняття та види особистих немайнових прав. Захист особистих немайнових прав. Загальні положення про право власності . Підстави набуття та припинення

права власності. Право власності на землю (земельну ділянку) та право власності на житло. Право спільної власності. Речові права на чуже майно. Захист права власності та інших речових прав. Загальні положення про спадкування. Спадковий договір. Спадкування за заповітом та законом. Здійснення права на спадкування. Загальна характеристика права інтелектуальної власності. Авторське право і суміжні права. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Право інтелектуальної власності на наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Загальні положення про зобов'язання. Цивільно-правовий договір. Зобов'язання з договору купівлі-продажу. Зобов'язання з договорів міни, дарування і ренти. Зобов'язання з договорів оренди, лізингу і позички. Зобов'язання з договорів наймання житлового приміщення й інші житлові зобов'язання. Зобов'язання з договору підряду. Договори у сфері інтелектуальної власності. Зобов'язання із договору комерційної концесії (франчайзинга).

Зобов'язання з договору надання послуг. Транспортні й експедиційні зобов'язання. Зобов'язання з договору зберігання. Зобов'язання з надання посередницьких послуг. Зобов'язання зі страхування. Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги. Зобов'язання з договорів банківського рахунка і банківського вкладу. Розрахункові зобов'язання. Зобов'язання з договору простого товариства. Зобов'язання з установчого договору. Поняття, види і функції позадоговірних зобов'язань. Зобов'язання з односторонніх правочинів і з дій у чужому інтересі. Зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди. Зобов'язання, що виникають унаслідок безпідставного збагачення.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- основні категорії цивільного права;
- коло суспільних відносин, що регулюються цивільним правом;
- систему цивільного законодавства;
- інститути цивільного права;
- порядок здійснення суб'єктивних цивільних прав;
- порядок виконання суб'єктивних цивільних обов'язків;
- способи захисту цивільних прав;
- особливості цивільно-правової відповідальності;
- види недійсних правочинів;
- види строків позовної давності;
- поняття та види особистих немайнових прав фізичної особи;
- закономірності розвитку інституту права власності та інших речових прав;
- основні поняття спадкового права;
- поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності;
- зміст інститутів зобов'язального права;
- діюче законодавство, яке регулює зобов'язальні правовідносини;
- закономірності розвитку інститутів зобов'язального права;
- шляхи гармонізації цивільного права України з міжнародним правом.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити та застосовувати норми цивільного права;
- проводити юридичний аналіз обставин, що склалися у конкретних відносинах;
- аналізувати норми законодавства, що регулюють цивільні правовідносини;
- використовувати здобутки науки цивільного права для вирішення казусів;
- порівнювати і аналізувати норми законодавства, що регулює зобов'язальні правовідносини;
- застосовувати навички та знання набуті при вивченні теоретичного матеріалу до конкретних життєвих ситуацій;
- тлумачити законодавство;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм зобов'язального права та робити відповідні висновки.

Викладацький склад. Проф. А.В.Коструба, доц. Р.М.Гейнц, доц. І.І.Банасевич, к.ю.н. Н.А.Сліпенчук, к.ю.н. Л.В.Сіщук, викл. А.М.Козлов, викл. Т.Я.Схаб – Бучинська

Тривалість: Всього – 630 год., лекції – 92 год., практичні – 126 год., самостійна робота –412 год.

Форма контролю **–** екзамени.

Назва дисципліни: **Фінансове право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: II *семестр* IV

Фінанси і фінансова діяльність держави. Предмет, система та джерела фінансового права. Правові основи фінансового контролю (інспектування). Бюджетне право та процес. Правове регулювання державних і місцевих доходів і видатків. Фінансово-правове регулювання страхування. Фінансово-правове регулювання кредитування. Правове регулювання грошового обігу та розрахунків. Правові основи валютного регулювання. Відповідальність за порушення фінансового законодавства.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- базові поняття фінансового права;
- сучасні тенденції у розвитку фінансових правовідносин;
- організаційно-правові засади діяльності фінансових органів держави;
- систему джерел фінансового права;
- поняття, зміст, форми і методи здійснення фінансового контролю тощо.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- знаходити необхідну фінансово-правову інформацію;
- користуватись першоджерелами фінансового права;
- аналізувати нормативно-правові акти з фінансового права;
- правильно і доцільно застосовувати нормативну базу на практиці;
- кваліфікувати фінансово-правові ситуації.

Викладацький склад. Доц. І.І.Петровська, викл. А.А.Албу

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 34 год., практичні – 20 год., самостійна робота – 36 год.

Форма контролю – екзамен.

Назва дисципліни: **Адміністративне процесуальне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: ІІІ *семестр* V

Адміністративно-процесуальне право як самостійна галузь права. Адміністративні провадження. Провадження у сфері управління. Провадження у справах про адміністративні правопорушення. Адміністративна юстиція: загальна. Адміністративна юрисдикція та підсудність адміністративних справ. Суб'єкти адміністративного судочинства. Докази та доказування в адміністративному процесі. Судові витрати. Звернення до адміністративного суду. Відкриття провадження у справі. Підготовче провадження. Розгляд адміністративної справи в суді І інстанції. Судові рішення в адміністративній справі. Особливості провадження в окремих категоріях адміністративних справ. Апеляційне провадження. Касаційне провадження. Перегляд судових рішень Верховним Судом України. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Виконання судових рішень в адміністративних справах.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- сутність адміністративного процесуального права, його зв'язок з іншими галузями права;
- чинне адміністративно-процесуальне законодавство;
- предметну, територіальну, інстанційну підсудність адміністративних справ;
- систему адміністративних судів, їх компетенцію;
- поняття, структуру адміністративного судового процесу та особливості адміністративних проваджень;
- принципи адміністративного процесу;
- процесуальний статус учасників адміністративного судочинства;
- вимоги, що висуваються до адміністративного позову, порядок його подання та розгляду в адміністративному суді;
- порядок оскарження та перегляду рішень в адміністративних справах;
- особливості виконання судових рішень в справах адміністративного судочинства.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно визначати місце і роль адміністративного процесу в системі фундаментальних галузей вітчизняного права;
- аналізувати правовідносини, що виникають в ході реалізації юрисдикції адміністративних судів;
- вірно тлумачити та застосовувати норми адміністративного процесуального права;
- визначати справи публічно-правового характеру, які належать до предмету адміністративної юрисдикції;
- визначати предметну, територіальну та інстанційну підсудність адміністративних справ;
- складати процесуальні документи;

- правильно застосовувати набуті знання в юридичній практиці.
Викладацький склад. Доц. З.В.Яремак
Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.
Форма контролю – екзамен.

Назва дисципліни: **Кримінальне процесуальне право України**
*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки
Рік: III *семестр* V, VI

Поняття, завдання та значення кримінального процесу. Кримінальне процесуальне право. Кримінальне процесуальне законодавство. Засади кримінального провадження. Суб'єкти кримінального провадження. Доказування в кримінальному провадженні. Кримінальні процесуальні джерела доказів. Процесуальні дії та рішення. Процесуальні строки та витрати. Відшкодування (компенсація) шкоди в кримінальному провадженні, цивільний позов. Заходи забезпечення кримінального провадження. Запобіжні заходи. Досудове розслідування. Слідчі дії. Повідомлення про підозру. Зупинення та закінчення досудового слідства. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Підсудність. Підготовче провадження. Загальні положення судового розгляду. Судовий розгляд. Судові рішення. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції. Провадження в суді апеляційної інстанції. Провадження в суді касаційної інстанції. Провадження у Верховному суді України. Провадження за нововиявленими обставинами. Особливі порядки кримінального провадження. Виконання судових рішень. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження.
Вимоги до знань і вмінь:
Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- теорію кримінального процесу;
- кримінальне процесуальне законодавство та практику його застосування органами розслідування, прокуратури та судом;
- фактори, що визначають та впливають на діяльність органів розслідування;
- засоби кримінально-процесуального регулювання діяльності органів розслідування, прокуратури та суду;
- теорію прийняття процесуальних рішень, їх структуру, системні якості і функціональне призначення в діяльності слідчого з розслідування кримінальних правопорушень.
Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- застосовувати сучасні методи дослідження і аналізу проблемних питань, що виникають під час кримінального провадження;
- поставити завдання та організувати наукові дослідження з визначення проблемних ситуацій, пов'язаних із вдосконаленням кримінального судочинства;
- самостійно поглиблювати свої знання, правильно визначати обґрунтовувати і відстоювати свою правову позицію;
- використовувати навички творчого мислення та самовдосконалення свого професійного рівня;

- ефективно використовувати положення кримінального процесуального закону в своїй професійній діяльності;
- складати процесуальні акти у кримінальному провадженні;
- застосовувати прийоми з виявлення, фіксації та дослідження доказової інформації;
- самостійно вивчати закони України, інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність державних органів та посадових осіб з розслідування, судового розгляду та вирішення матеріалів кримінального провадження.

Викладацький склад. Доц. Ю.І.Микитин, ст.викл. Л.С.Кульчак

Тривалість: Всього – 180 год., лекції – 38 год., практичні – 44 год., самостійна робота – 98 год.

Форма контролю **–** залік, екзамен.

Назва дисципліни: **Цивільне процесуальне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: III *семестр* V, VI

Поняття, предмет, метод, система, функції, джерела цивільного процесуального права України як галузі права. Принципи цивільного процесуального права України. Цивільні процесуальні правовідносини. Сторони в цивільному процесі. Треті особи в цивільному процесі. Представництво в цивільному процесі. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Цивільна юрисдикція. Підсудність цивільних справ.

Цивільні процесуальні строки. Судові витрати. Заходи процесуального примусу. Доказування та докази в цивільному процесі. Пред'явлення позову. Відкриття провадження у справі. Провадження у справі до судового розгляду.

Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Судові рішення. Ускладнення в процесі судового розгляду цивільних справ. Наказне провадження. Заочний розгляд цивільних справ. Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування. Окреме провадження.

Перегляд судових рішень в апеляційному порядку. Перегляд судових рішень в касаційному порядку. Перегляд судових рішень Верховним Судом України. Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. Звернення судового рішення до виконання. Судовий контроль за виконанням судових рішень. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.

Провадження у справах за участю іноземних осіб. Відновлення втраченого судового провадження.

Розгляд цивільних спорів третейськими судами. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- стан основних проблем науки цивільно-процесуального права;
- предмет цивільно-процесуального права;
- суть та значення цивільної процесуальної форми;

- джерела цивільно-процесуального права та їх структуру;
- поняття та значення процесуальних правовідносин, їх місце в механізмі правового регулювання;
- правовий статус суду та осіб, які беруть участь у справі, їх процесуальні права та обов'язки;
- систему процесуальних актів та вимоги до них;
- порядок реалізації судових рішень;
- судову практику у цивільних справах.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- використовувати дані науки цивільного процесуального права для вирішення професійних завдань;
- орієнтуватися в системі цивільного процесуального законодавства та в судовій практиці у цивільних справах;
- тлумачити чинне цивільне процесуальне законодавство;
- правильно застосовувати норми цивільного процесуального права;
- здійснювати оцінку доказів у цивільній справі;
- складати цивільно-процесуальні документи.

Викладацький склад. Проф. В.М.Махінчук, доц. М.В.Логвінова, доц. О.Я.Кузьмич, к.ю.н., викл. О.М.Ганкевич

Тривалість: Всього – 180 год., лекції – 38 год., практичні – 44 год., самостійна робота – 98 год.

Форма контролю – залік, екзамен.

Назва дисципліни: **Сімейне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: II *семестр* IV

Поняття, предмет, метод та принципи сімейного права. Джерела сімейного права як регулятори сімейних відносин. Сімейні правовідносини. Поняття та умови укладення шлюбу. Недійсність шлюбу. Права та обов'язки подружжя. Шлюбний договір. Припинення шлюбу. Визначення походження дітей. Права та обов'язки батьків і дітей. Аліментні зобов'язання подружжя. Аліментні зобов'язання батьків і дітей. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів. Усиновлення. Опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*
- місце сімейного права в системі права України;
- структуру сімейного законодавства;
- характеристику особливостей сімейних правовідносин;
- особливості виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин;
- поняття та правову природу шлюбу, порядок його укладення та припинення;
- особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя;

- правовідносини батьків і дітей;
- особливості правовідносин за участю інших членів сім'ї;
- поняття та зміст форм влаштування дітей, позбавлених батьківського
- піклування;
- специфіку правової регламентації сімейних правовідносин з іноземним елементом.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- визначати предмет та метод сімейного права, його місце в системі права;
- формулювати сукупність тих характеристик, що відображають особливості виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин;
- визначати основні терміни та поняття, характерні для сімейного права;
- вміти визначати правовий режим майна подружжя, батьків та дітей, інших членів сім'ї та родичів;
- застосовувати норми чинного сімейного законодавства на практиці.

Викладацький склад. Проф. А.В. Коструба, доц. А.В.Зеліско, викл. Т.Я.Схаб-Бучинська

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 30 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Трудове право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: III *семестр* VI

Поняття, предмет, метод, функції і система трудового права. Джерела трудового права України. Принципи трудового права України. Суб'єкти трудового права України. Правовідносини в сфері трудового права. Забезпечення зайнятості та працевлаштування. Колективні договори і угоди. Трудовий договір. Робочий час. Час відпочинку.

Правове регулювання оплати праці. Дисципліна праці. Дисциплінарна відповідальність. Матеріальна відповідальність сторін трудових правовідносин. Охорона здоров'я працівників на виробництві. Трудові спори та порядок їх вирішення. Нагляд та контроль за додержанням законодавства про працю.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати**:***
- основні загальнотеоретичні поняття загальної і особливої частини;
- коло суспільних відносин, що входять до сфери регулювання трудового права;
- методи регулювання трудових та тісно пов'язаних з ними відносин;
- коло суб'єктів трудових відносин;
- джерела законодавства України про працю розуміти їхній зміст, уміти застосовувати їх у конкретній життєвій ситуації;
- основні інститути трудового права;
- механізм виникнення, зміни та припинення трудових відносин;
- права та обов'язки суб'єктів трудового права й трудового правовідношення зокрема;
- засоби регулювання та захисту при порушені діючого трудового законодавства,

а також умови колективного договору, трудового договору, контракту;
- способи захисту порушеного права на працю;
- порядок та правову технологію розгляду трудових спорів, включаючи норми міжнародного правового регулювання.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- орієнтуватися у системі норм трудового права;
- пояснити та застосувати у конкретній ситуації діюче законодавство про працю;
- розрізняти відносини, що регулюються трудовим правом, від відносин, які регулюються іншими галузями права і давати правову оцінку такому розмежуванню;
- давати правильну юридичну кваліфікацію конкретним трудовим відносинам;
- аналізувати і узагальнювати законодавчі акти та вивчений матеріал;
- застосовувати юридично грамотні та обґрунтовані рішення по реалізації норм трудового права в практичній діяльності;
- володіти змістом трудових правовідносин, які виражають юридичні права і обов'язки суб'єктів трудових правовідносин;
- розробляти та виконувати проекти колективних договорів, трудових договорів, контрактів та інших локальних соціально-правових документів.
- пропагувати законодавство України про працю для прискорення побудови України як правової держави.

Викладацький склад. Доц. Н.В.Кохан, викл. Л.Р.Данилюк

Тривалість: Всього – 180 год., лекції – 22 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 140 год.

Форма контролю **–** екзамен.

Назва дисципліни: **Екологічне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: IV *семестр* VIII

Екологічне право як галузь права. Екологічні права та обов'язки громадян. Право власності на природні об'єкти. Право природокористування. Правові засади управління в галузі охорони довкілля. Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Юридична відповідальність в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Поняття та зміст екологічної безпеки. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій. Правові засади забезпечення екологічної безпеки у сфері використання ядерної енергії; біологічної та генетичної безпеки. Правове регулювання поводження з відходами

Правовий режим охорони і раціонального використання надр. Правовий режим охорони і раціонального використання лісів та інших об'єктів рослинного світу. Правовий режим охорони і раціонального використання вод. Правовий режим охорони атмосферного повітря. Правовий режим охорони і раціонального використання тваринного світу.

Правовий режим екологічної мережі України. Правовий режим природно-заповідного фонду. Правовий режим рекреаційних, курортних, лікувально-оздоровчих

зон. Правовий режим охорони виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері екологічних відносин;
- діюче екологічне законодавство;
- основні поняття та елементи правового механізму охорони довкілля;
- структуру і зміст правового режиму охорони і раціонального використання окремих природних об'єктів;
- юридичні засоби захисту і забезпечення прав і інтересів громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- порівнювати і аналізувати норми екологічного законодавства;
- тлумачити і застосовувати чинне екологічне законодавство;
- узагальнювати еколого-правову практику та робити відповідні висновки;
- давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані з використанням і охороною довкілля;
- правильно визначати предмет та об’єкт еколого-правового конфлікту, обсяг прав та обов'язків суб’єктів екологічних правовідносин, правовий механізм їх реалізації в конкретних ситуаціях.

Викладацький склад. Проф. Н.Р.Кобецька, доц. С.М.Романко

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 22 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 20 год.

Форма контролю – екзамен.

Назва дисципліни: **Криміналістика**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: IV *семестр* VII, VIII

Визначення поняття криміналістики як науки і навчальної дисципліни, її місце серед інших галузей юридичної науки. Поняття й класифікація методів криміналістики. Наукові основи, поняття й види ідентифікації. Поняття об'єктів ідентифікації, їх види. Загальні положення про методику проведення групофікації. Поняття і загальні положення методики діагностичного і ситуаційного дослідження, значення їх, результатів. Поняття, завдання, джерела та основні категорії техніки як другої частини навчального курсу криміналістики. Технічні засоби і методи знаходження, фіксації, вилучення, пакування, зберігання й транспортування речових джерел інформації. Поняття, значення й система фотокінозйомки і звукозапису як галузі криміналістичної техніки тачасткового криміналістичного вчення. Габітоскопія як часткове вчення і галузь техніки, розподіл його положень у системі навчального курсу криміналістики. Слідознавство як часткове вчення криміналістики, її основні об'єкти - сліди, траси, субстанції. Класифікація слідів. Природа папілярних візерунків пальців рук та іншого шкіряного покрову людини, значення пор в утворенні цих слідів. Поняття зброєзнавства як часткового вчення криміналістики. Почеркознавство як

сукупність знань про встановлення виконавця рукописного тексту та підписів людини, галузь криміналістичної техніки. Дослідження змін змісту та обставин виготовлення документів як часткове вчення криміналістики. Інформаційне забезпечення боротьбі зі злочинами як часткове вчення і галузь техніки із інформаційно-довідкового забезпечення боротьби із злочинами та іншими правопорушеннями. Поняття тактики як третьої частини навчального курсу криміналістики. Система тактики, її основні розділи і теми. Поняття та види розшуку. Поняття і види огляду. Поняття обшуку Класифікація обшуків. Класифікація слідчого допиту. Стадії проведення допиту. Тактичні прийоми проведення допиту. Поняття, психологічна основа і завдання пред'явлення різних об'єктів для впізнання. Класифікація впізнання. Особливості тактики пред'явлення для впізнання трупа людини. Поняття і завдання слідчого експерименту Загальні положення тактики проведення слідчого експерименту. Поняття, предмет та об'єкти судової експертизи, різновиди спеціальних знань, що можуть бути використані у перебігу експертного дослідження. Поняття методики боротьби зі правопорушеннями як четвертої частини криміналістики, її система. Структура методики боротьби із правопорушеннями, її елементи. Криміналістична характеристика вбивств. Криміналістична і кримінально-правова характеристика автотранспортних правопорушень.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- поняття і структуру загальної теорії криміналістики;
- сучасні техніко-криміналістичні засоби, що використовуються при розслідуванні злочинів;
- основні галузі криміналістичної техніки (дактилоскопію, балістику, почеркознавство та ін.), способи виявлення, огляду, фіксації, та дослідження різноманітних слідів;
- класифікацію та основні характерні ознаки холодної та вогнепальної зброї;
- основні положення з дослідження письма і почерку людини, а також її підпису;
- основні способи підробки документів та методи їх виявлення;
- загальні положення про криміналістичну ситуацію, криміналістичну версію і криміналістичне планування;
- тактичні прийоми та організаційні форми проведення окремих слідчих дій, їх належної фіксації;
- поняття і структуру криміналістичної характеристики злочинів;
- методи планування та організацію розслідування окремих видів злочинів.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності з розслідування та розкриття злочинів;
- використовувати всі техніко-криміналістичні засоби (фото- і відеоапаратуру, пошукові засоби, аналітичні засоби та ін.);
- виявляти, оглядати, фіксувати і вилучати різного роду сліди злочину і злочинця при проведенні слідчих дій;
- висувати слідчі версії (згідно конкретної слідчої ситуації), організовувати їх перевірку, планувати проведення як окремих слідчих дій , так і їх сукупності при розслідуванні конкретного злочину;

- організовувати і проводити окремі слідчі дії з використанням тактичних прийомів, фіксувати їх проведення і одержані результати.

Викладацький склад. К.ю.н. С.М.Круль, доц. С.В.Кадук, ст.викл. І.Г.Харченко

Тривалість: Всього – 210 год., лекції – 30 год., лабораторні – 40 год., самостійна робота – 140 год.

Форма контролю **–** заліки.

Назва дисципліни: **Міжнародне приватне право**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: IV *семестр* VII

Предмет та система міжнародного приватного права. Джерела міжнародного приватного права. Методи регулювання у міжнародному приватному праві. Застосування колізійних норм та іноземного права. Суб'єкти міжнародного приватного права. Речові права у міжнародному приватному праві. Договірні зобов'язання **у** міжнародному приватному праві. Деліктні зобов'язання з іноземним елементом. Правове регулювання шлюбно-сімейних відносин у міжнародному приватному праві. Спадкування у міжнародному приватному праві. Правове регулювання трудових відносин з іноземним елементом. Міжнародний цивільний процес. Міжнародний комерційний арбітраж.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- які суспільні відносини складають предмет міжнародного приватного права;
- джерела міжнародного приватного права;
- суб'єкти міжнародного приватного права;
- методи правового регулювання, що застосовуються у міжнародному приватному праві, а також загальні положення щодо застосування іноземного права;
- основні положення особливої частини міжнародного приватного права щодо врегулювання різноманітних приватно-правових відносин за участю іноземного елементу (власності, деліктних, шлюбно-сімейних, спадкових, трудових, цивільно-процесуальних та ін.).

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- знаходити і аналізувати норми національного та міжнародного законодавства з питань регулювання приватно-правових відносин міжнародного характеру;
- тлумачити і застосовувати норми міжнародного та національного законодавства з даного питання;
- узагальнювати та використовувати правову практику правового регулювання в даній сфері;
- складати договори і інші документи, використовувати механізми реалізації та захисту прав та законних інтересів суб'єктів в сфері міжнародного приватного права.

Викладацький склад. Доц. І.В.Мироненко

Тривалість: Всього – 75 год., лекції – 10 год., практичні – 18 год., самостійна робота –47 год.

Форма контролю **–** екзамен.

Назва дисципліни: **Міжнародне публічне право**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: IV *семестр* VII

Поняття, особливості та історія становлення міжнародного права**. С**уб'єкти міжнародного права. Правонаступництво держав в міжнародному праві. Норми та джерела міжнародного права. Принципи міжнародного права. Територія та населення за міжнародним правом. Право міжнародних договорів. Дипломатичне та консульське право. Міжнародно – правова відповідальність держав. Право збройних конфліктів (Міжнародне гуманітарне право). Міжнародне кримінальне право. Міжнародне економічне право. Міжнародне право охорони навколишнього природнього середовища. Міжнародне повітряне та космічне право. Міжнародне морське право. Захист прав людини в міжнародному праві.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- особливості предмета сучасного міжнародного права;
- місце міжнародно-правових норм у системі нормативного регулювання;
- особливості системи та джерела сучасного міжнародного права;
- співвідношення міжнародного і національного права;
- особливості міжнародного морського, космічного, повітряного, гуманітарного права, права зовнішніх зносин, міжнародних організацій, міжнародних договорів і т.д.;
- особливості міжнародної правосуб'єктності держави, міжнародних організацій, індивіда;
- універсальні правові акти про міжнародні договори, правонаступництво держав, визнання урядів, права народів і націй, що борються за свої права, положення щодо захисту прав людини, міжнародного гуманітарного права і міжнародного кримінального права;
- положення та практику діяльності України стосовно втілення принципів і загальновизнаних норм міжнародного права на міжнародній арені, виконання нашою державою своїх зобов'язань у відносинах між суб'єктами.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- користуватися міжнародно-правовими актами, спрямованими, зокрема на боротьбу зі злочинністю у міжнародному праві, на захист прав людини в умовах позбавлення волі тощо;
- користуватися Конституцією та законами України, двосторонніми договорами, актами міжнародних організацій;
- застосовувати положення міжнародно-правових угод за участю України;
- тлумачити норми міжнародно-правових договорів за участю України у випадку існування її національних нормативних актів;
- оцінювати національне законодавство з точки зору його відповідності сучасному міжнародному праву.

Викладацький склад. К.ю.н., викл. І.Р.Пташник

Тривалість: Всього – 75 год., лекції – 10 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 47 год.

Форма контролю **–** екзамен.

Назва дисципліни: **Аграрне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: IV *семестр* VIII

Предмет і система аграрного права України. Джерела аграрного права. Суб´єкти аграрного права. Правове становище колективних сільськогосподарських підприємств. Правовий статус сільськогосподарських кооперативів. Правове становище фермерського господарства. Правове регулювання ведення особистих селянських господарств Державне регулювання сільського господарства. Правове забезпечення соціального розвитку села. Правове регулювання використання земель у сільському господарстві. Правовий режим майна сільськогосподарських підприємств. Правове регулювання внутрішньогосподарського управління в сільськогосподарських підприємствах. Правове регулювання виробничо-господарської, фінансової і зовнішньо-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Правове регулювання трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах. Договірні відносини аграрних суб´єктів. Захист прав сільськогосподарських товаровиробників.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- загальнотеоретичні засади аграрного права України;
- діюче аграрне законодавство України;
- особливості правового статусу учасників аграрних відносин;
- основні засади нормативно-правового регулювання аграрних відносин;
- зміст та особливості основних інститутів аграрного права України.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити і застосовувати норми, вміщені у нормативно-правових актах аграрного законодавства України;
- ефективно застосовувати норми інших галузей права для регулювання відносин, що виникають в аграрному секторі економіки;
- творчо аналізувати основні підходи до регулювання аграрних правовідносин; здійснювати системне узагальнення одержаних знань;
- досліджувати і узагальнювати практику діяльності виробників сільсько-господарської продукції;
- готувати основні процесуальні документи, необхідні у процесі здійснення сільськогосподарської виробничої діяльності, захисту прав суб'єктів аграрних правовідносин.

Викладацький склад. Доц. Н.О.Багай

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 22 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 20 год.

Форма контролю **–** екзамен.

Назва дисципліни: **Земельне право України**

*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки

Рік: IV *семестр* VII

Земельне право як самостійна галузь права. Джерела земельного права. Правові засади управління в галузі використання і охорони земель. Право

власності на землю. Правове регулювання приватизації земель. Право землекористування та його види. Обмеження та обтяження прав на землю. Правове регулювання плати за землю. Гарантії права власності на землю в Україні. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства.

Землі сільськогосподарського призначення як об'єкт правового регулювання. Правовий режим земель житлової та громадської забудови Особливості правового режиму земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Правовий режим земель лісогосподарського призначення. Правове регулювання використання земель водного фонду. Правове регулювання використання земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- проблемні питання теорії, практики та законотворчості у сфері земельних відносин;
- історію розвитку земельного права України;
- етапи реформування земельних відносин;
- діюче земельне законодавство;
- основні поняття, терміни і категорії відповідної галузі права;
- поняття, основні риси та юридичну природу приватизації земель;
- правовий режим охорони і раціонального використання землі та інших природних об'єктів.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- аналізувати і порівнювати норми земельного законодавства;
- тлумачити і застосовувати чинне земельне законодавство;
- на основі отриманих теоретичних знань та узагальнення існуючої практики застосувати земельно-правові норми та робити відповідні висновки;
- давати юридичну кваліфікацію відносинам, що пов'язані з використанням і охороною землі та інших природних ресурсів

Викладацький склад. Доц. Г.В.Мороз
Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.
Форма контролю **–** екзамен.

Назва дисципліни: **Господарське процесуальне право України**
*Статус:*Дисципліни професійної та практичної підготовки
Рік: IV *семестр* VIII

Господарське процесуальне право як юридична наука являє собою сукупність правових знань щодо організації і діяльності господарських судів та інших органів, що вирішують господарські спори. Тому система науки багато в чому збігається із системою господарського процесуального права як галуззю права. Предметом господарського процесуального права як навчальної дисципліни є система норм, що регулюють організацію та діяльність господарського суду й інших органів господарської юрисдикції, які здійснюють

правосуддя в господарських відносинах і вирішують господарські спори. Господарське процесуальне право як навчальна дисципліна вивчає, перш за все, чинне господарське процесуальне право, його норми та інститути, концепції, правовий погляд, історичні факти щодо проблем господарського процесу, накопичених правовою наукою.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері господарського процесу;
- компетенцію господарських судів; підстави для апеляційного та касаційного оскарження в господарському процесі;
- генезу господарсько-процесуального провадження;
- сутність доказування, особливості забезпечення позову, запобіжних заходів в господарському процесі;
- процесуальний порядок провадження у системі господарських судів всіх інстанцій.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- порівнювати і аналізувати норми законодавства, що регулює господарське процесуальне право;
- тлумачити і застосовувати процесуальне законодавство;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм господарського процесу та робити відповідні висновки.

Викладацький склад. Проф. М.К.Галянтич, к.ю.н., викл. О.Р.Ковалишин, доц. О.Я.Кузьмич

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 22 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 20 год.

Форма контролю – екзамен.

4. Дисципліни самостійного вибору навчального закладу

Назва дисципліни: **Безпека життєдіяльності та цивільний захист**

Статус: Дисципліни самостійного вибору вищого навчального закладу

Рік: I, *семестр* I

Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Природна система захисту людини. Правові нормативно-технічні та організаційні основи забезпечення безпеки праці. Принципи, методи та засоби забезпечення безпеки життєдіяльності. Основи виробничої санітарії, гігієни та безпеки. Надзвичайні ситуації та дії по ліквідації їх наслідків.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- правові та організаційні основи охорони праці;
- галузеві нормативні акти, положення, стандарти, правила, норми та інструкції;
- потенційні небезпечності та наслідки взаємодії людини з небезпечними факторами;
- методи і форми навчання, пропаганди знань з безпеки життєдіяльності.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- організовувати роботу по управлінню безпекою життєдіяльності;
- контролювати та аналізувати стан умов праці.

Викладацький склад. Доц. В.В.Борик

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 12 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 60 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Іноземна мова (англійська)**

Статус: Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни

Рік: II, III *семестр* III, IV, V

Даний предмет передбачає опанування таким рівнем знань, навичок і вмінь, який забезпечить необхідну комунікативну спроможність в сферах: ситуативного та професійного спілкування в усній і письмовій формах: 1) читання й реферування оригінальної загальнонаукової або загальнотехнічної інформації; 2) елементарного спілкування по загальним питанням спеціальності та в межах загальновживаних норм: під час закордонної подорожі; 3) написання особистих та простих ділових листів.

Фонетичний мінімум має забезпечувати правильне артикулювання звуків та відповідне інтонаційне оформлення речень.

Граматичний мінімум охоплює ключові положення морфології та синтаксису й дозволяє правильно розуміти зміст оригінальних текстів з фаху.

Лексичний мінімум на кінець курсу повинен складатися із 1400-1500 одиниць. Характер лексики – стилістично нейтральний. Шар спеціальної термінології – загальнонауковий або загальнотехнічний.

Усна мова. Навички спілкування із використанням 800-900 загально-вживаних формул висловлювання; звертання, вітання, прощання, подяки, прохання, запрошення, пропозиції, наказу, поздоровлення, побажання, поради, початку розмови, згоди, незгоди, упевненості, сумніву, надії, розчарування, радощі, стурбованості, прикрощі, жалю, співчуття. Навички елементарного спілкування в мовних ситуаціях під час закордонної подорожі: «Аеропорт», «Митниця», «Міський транспорт», «Орієнтація у місті», «Готель», «Заклади харчування», «Пошта», «Культурні заклади», «Магазин», «У лікаря», «Країна, мова якої вивчається», «Про себе та сім'ю», «Спеціальність».

Письмо. Навички написання анотації та реферату до наукової статті. Особисте листування та прості ділові папери, заповнення анкет та складання curriculum vitae.

Вимоги до знань та умінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- програмний матеріал з усього комплексу фонетичних та лексико-граматичних правил;
- методику самостійної позааудиторної роботи над удосконаленням мови;
- граматичні вимоги щодо правильного оформлення ділового мовлення в усній та письмовій формах.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- вільно і правильно розмовляти однією з іноземних мов у різних ситуаціях, головним чином у ситуаціях професійного спілкування;
- читати та анотувати художні тексти;
- виступати з доповідями та повідомленнями з тематики своїх професійних інтересів;
- виконувати свої курсові та дипломні роботи, захищати їх іноземною мовою;
- вільно користуватися лексикою ділових паперів.

Викладацький склад. Доц. Н.М.Магас, доц. Я.В.Остапчук, доц. М.П.Сахній, ст.викл. В.С.Баланюк, ст.викл. А.П.Бойчук

Тривалість. Всього – 270 год., практичні – 60 год., самостійна робота – 210 год.

Форма контролю – заліки.

Назва дисципліни: **Господарське право України**

Статус: Дисципліни самостійного вибору вищого навчального закладу

Рік: IV *семестр* VII, VIII

Історія становлення та розвитку правового регулювання господарської сфери суспільного життя. Культурно-історичні передумови виникнення господарського права. Становлення господарського права в незалежній Україні. Поняття господарського права як галузі права. Предмет та метод господарського права. Принципи та функції господарського права. Господарські правовідносини: поняття, особливості, структура. Поняття, ознаки та особливості господарського законодавства. Система господарського законодавства. Правові основи державного впливу на економіку та господарську діяльність. Правова характеристика підприємницької діяльності (господарська комерційна діяльність). Загальна характеристика суб'єктів господарського права як учасників відносин у сфері господарювання. Господарські організації як суб'єкти господарського права. Загальні та спеціальні умови створення суб'єктів підприємництва. Поняття підприємства та його основні ознаки. Виробничі кооперативи: поняття, види, особливості створення та діяльності. Фермерське господарство: поняття та його місце серед інших суб'єктів господарювання. Підприємства з іноземними інвестиціями: поняття, організаційно-правові форми, особливості створення та діяльності. Правове становище господарських товариств. Види господарських товариств. Господарські об'єднання та органи господарського керівництва. Правовий режим майна суб'єктів господарювання.

Загальні положення про зобов'язання у сфері господарювання. Правова характеристика господарських договорів (поняття, ознаки, функції, динаміка). Основні засади господарсько-правової відповідальності. Обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції. Правове регулювання цін та ціноутворення. Комерційний розрахунок та банкрутство в господарській діяльності. Учасники інституту банкрутства. Порядок визнання суб'єкта підприємництва банкрутом. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника.

Правове регулювання біржової діяльності. Поняття ознаки та класифікація бірж. Правове регулювання фінансової діяльності. Правове забезпечення

страхування у сфері господарювання. Посередництво у здійсненні операцій з цінними паперами. Правовий статус фондової біржі. Аудиторська діяльність в сфері господарювання. Інвестиційна діяльність та особливості її правового регулювання. Правовий режим іноземних інвестицій. Інноваційна діяльність в сфері господарювання. Правове регулювання комерційного посередництва в сфері господарювання. Загальні засади правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Правове забезпечення спеціальних режимів господарювання. Виключна (морська) економічно зона. Території пріоритетного розвитку.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- понятійний апарат курсу «Господарське право», джерела господарського права;
- основні положення правового регулювання господарської діяльності;
- способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання;
- шляхи гармонізації господарського законодавства з цивільним правом, з міжнародним правом;
- основні проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері господарських правовідносин та можливі шляхи їх вирішення.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- порівнювати і аналізувати норми законодавства, що регулюють правовідносини в сфері господарювання;
- правильно тлумачити і застосовувати на практиці норми господарського законодавства;
- застосовувати знання та навички, набуті при вивченні теоретичного матеріалу до конкретних життєвих ситуацій;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм господарського права та робити відповідні висновки;
- визначати межі можливого використання набутих знань із господарського права у процесі правотворення в Україні.

Викладацький склад. Доц. О.С.Олійник, к.ю.н., викл. Н.М.Бойко, викл. А.М.Козлов

Тривалість: Всього – 210 год., лекції – 34 год., практичні – 36 год., самостійна робота – 140 год.

Форма контролю – екзамен.

5. Дисципліни вільного вибору студента

Назва дисципліни: **Державне право зарубіжних країн**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.01

Рік: III, *семестр* V

Конституційне право зарубіжних країн як галузь права, наука та навчальна дисципліна. Теорія конституції в Конституційному праві зарубіжних країн. Конституційно-правовий статус людини та громадянина у зарубіжних країнах. Форми держави у зарубіжних країнах. Законодавча влада у зарубіжних державах.

Інститут глави держави. Виконавча влада в зарубіжних державах. Конституційне регулювання судової влади в зарубіжних країнах. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах. Основи конституційного права держав ЄС (на прикладі Польщі, Франції та Італії), Основи конституційного права США. Основи конституційного права Російської Федерації. Основи конституційного права арабських держав.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- основні етапи виникнення і еволюції державного права зарубіжних країн;
- особливості предмета державного права зарубіжних країн;
- основи теорії конституціоналізму і конституції;
- основи правового положення особи в зарубіжних країнах;
- конституційні моделі організації державної влади в зарубіжних країнах;
- основи місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно формулювати юридичні поняття і категорії;
- проводити самостійно порівняльно-правовий аналіз зарубіжних державно-правових інститутів і інституцій;
- роботи висновки про застосування на практиці різних моделей конституційного регулювання;
- тлумачити джерела державного права зарубіжних країн з урахуванням їх різноманітності форм і значення в правовому регулюванні.

Викладацький склад. Доц. О.А.Грицан

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 10 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 62 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Історія вчень про державу і право**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.02

Рік: III, *семестр* V

Історія вчень про державу і право як наука і навчальна дисципліна. Державно-правові вчення в Стародавньому світі (Індія, Китай, Греція, Рим). Особливості вчень про державу і право в епоху Середньовіччя. Державно-правові вчення в Західній Європі в XV – XVII ст. Державно-правові вчення представників французького Просвітництва. Політична думка у США періоду боротьби за незалежність. Політико-правові вчення в Німеччині в кінці XVIII – поч. XIX ст. Вчення про державу і право представників лібералізму у Англії та Франції (XIXст.) Політико-правові вчення в Росії (XIX – поч.XX ст.). Становлення і розвиток вітчизняної державно-правової думки. Державно-правові ідеї соціалізму та марксизму. Західноєвропейські державно-правові концепції XX століття.

Вимоги до знань і вмінь.

Після закінчення курсу студент повинен *знати***:**

- становлення та розвиток вчень про державу і право від найдавніших часів до сьогодення;

- процес поступового осягнення людською думкою суті держави і права;
- суть конкретних вчень про державу і право видатних мислителів політиків, правників, які теоретично обґрунтовані та концептуально викладені;
- різні підходи щодо розуміння держави і права, їх походження та призначення;
- наукові визначення (дефініції) держави і права тими чи іншими мислителями.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- проаналізувати суть конкретних вчень, їх зміст;
- порівняти якою мірою ті чи інші вчення успадковують політико-правову думку минулих поколінь і скільки в них нового, якою є їхня соціальна цілісність за сучасних умов;
- проаналізувати кожну державно-правову теорію, концепцію, визначити її місце і час у системі знань того чи іншого стану розвитку суспільства;
- визначити практичне значення ідей, теорій, концептуальних підходів вчених минулих часів і сучасності для сьогодення і, зокрема, для конкретних заходів що їх здійснює наш народ для творення незалежної української держави.

Викладацький склад. Викл. Н.М.Саветчук

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 24 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 48 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Юридична психологія**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.03

Рік: III, *семестр* VI

Юридична психологія як наука. Загальна психологічна характеристика професійної діяльності юриста. Девіантна поведінка особистості. Психологія злочинного діяння. Психологія особистості злочинця. Психологічна характеристика злочинних груп. Психологічні особливості злочинності неповнолітніх. Форми використання спеціальних психологічних знань.Психологія слідчої діяльності. Психологія потерпілого.Психологічні засади адвокатської діяльності. Психологія судової діяльності (при розгляді кримінальних справ). Пенітенціарна психологія. Використання спеціальних психологічних знань у цивільному процесі. Використання спеціальних психологічних знань у адміністративному процесі.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- категоріально-понятійний апарат юридичної психології;
- предмет і метод юридичної психології;
- загальні психологічні особливості юридичної діяльності;
- психологічні особливості слідчих та судових дій;
- психологію слідчої, судової, адвокатської діяльності.
- причини девіантної та делінквентної поведінки особи;
- форми використання психологічних знань;
- психологічні особливості злочинці та злочинних груп.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- складати психологічний портрет злочинців;
- складати психологічний аналіз злочинної групи та визначати статус її учасників;
- визначати психологічні особливості слідчих та судових дій;
- визначати причини вчинення злочинів;
- аналізувати різні типи злочинців;
- застосовувати методи юридичної психології на практиці;
- орієнтуватися в науковій літературі з юридичної психології;
- застосовувати методи психологічного впливу та визначати межі допустимості його застосування;
- використовувати психологічні знання під час досудового розслідування та судового розгляду справи;
- застосовувати різні способи налагодження психологічного контакту з обвинуваченим, підозрюваним, підсудним, свідком, потерпілим, підзахисним.

Викладацький склад. Доц. О.Ю.Петечел

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 10 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 62 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Судова медицина та психіатрія**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.03

Рік: IV, *семестр* VII

Судова медицина як наука. Основи судово-медичної травматології: пошкодження тупими твердими предметами, гострими предметами, вогнепальною зброєю, автомобільна травма, падіння з висоти, механічна асфіксія. Експертиза потерпілих обвинувачених та інших осіб, визначення ступеня тяжкості. Експертиза речових доказів. Основи судово-психіатричної експертизи. Основні симптоми і синдроми психічних захворювань. Формула осудності. Примусові заходи медичного характеру.

Вимоги до знань і вмінь:

В результаті вивчення курсу студент повинен *знати:*

- організаційні та процесуальні основи судово-медичної та судово- психіатричної експертизи;
- основи судово- медичної травматології, цитології, імунології, криміналістики, токсикології, гістології;
- клінічні прояви, судово-психіатричне значення та оцінка основних психічних хвороб та розладів;
- медичні та юридичні критерії осудності, неосудності, обмеженої осудності, дієздатності, недієздатності, обмеженої дієздатності;
- критерії застосування різних видів примусових заходів медичного характеру;
- особливості огляду засуджених;
- основні завдання комплексних психолого-психіатричних та інших комплексних експертиз.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- самостійно проводити огляд трупа на місці його виявлення;
- досліджувати трупні явища з метою констатації смерті та визначення часу настання смерті;
- оглядати, вилучати та упаковувати речові докази зі слідами крові, виділень, волосся та інших біологічних об'єктів;
- складати постанови про призначення судово-медичних та судово- психіатричних експертиз;
- формулювати питання, що підлягають вирішенню судово-медичними та судово-психіатричними експертами;
- об'єктивно оцінювати та правильно використовувати висновки судово- медичної та судово-психіатричної експертиз в практичній діяльності.

Викладацький склад. Ст.викл. Л.О.Кузик

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 70 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Виконавче провадження**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.04

Рік: IV, *семестр* VII

Загальна характеристика виконавчого провадження. Суб'єкти виконавчого провадження. Виконавчі документи. Стадії виконавчого провадження. Заходи примусового виконання рішень. Загальний порядок звернення стягнення на майно боржника. Особливості звернення стягнення, які характерні для боржника – юридичної або фізичної особи. Особливості виконання судових рішень про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган. Виконання рішень у немайнових спорах. Особливості виконання рішень іноземних судів та арбітражів. Захист прав при здійсненні виконавчих дій.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- загальні положення правового регулювання виконавчого провадження;
- проблемні питання теорії і практики виконавчого провадження;
- правовий статус суб'єктів виконавчого провадження;
- юридичні властивості актів, що підлягають примусовому виконанню;
- порядок та особливості звернення стягнення на майно боржника;
- гарантії захисту прав учасників виконавчого провадження.
- порядок оскарження рішень державних виконавців.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- порівнювати і аналізувати норми виконавчого законодавства;
- тлумачити і застосовувати чинне законодавство, яке регулює здійснення виконавчого провадження;
- узагальнювати практику застосування законодавства про виконавче провадження і робити відповідні висновки за результатами узагальнення;
- давати юридичну кваліфікацію відносинам виконавчого провадження;
- складати процесуальні документи.

Викладацький склад. Доц. З.В.Яремак

Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 4 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 68 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Кримінально-виконавче провадження**
Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.04
Рік: IV, *семестр* VII

Кримінально-виконавче право: предмет і метод правового регулювання, система норм і принципів. Кримінально-виконавча система України. Правовий статус засуджених в Україні. Установи та органи виконання покарань. Нагляд і контроль за виконанням покарань

Кримінально-виконавча характеристика покарань, що не пов'язані з позбавленням волі. Кримінально-виконавча характеристика покарань, що пов'язані з позбавленням волі. Виконання та відбування покарань неповнолітніми. Міжнародне співробітництво України у галузі виконання покарань.

Вимоги до знань і вмінь:

В результаті вивчення курсу студент повинен *знати:*

- зміст кримінально-виконавчого законодавства;
- нормативно-правові акти, що стосуються кримінально-виконавчих правовідносин;
- практику застосування кримінально-виконавчого законодавства;
- правове становище осіб, які відбувають покарання та правове становище персоналу, які виконують покарання;
- режим відбуття того чи іншого виду покарання.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити і застосовувати кримінально-виконавче законодавство;
- розуміти кримінально-виконавчу політику в Україні;
- реалізовувати основні функції і принципи кримінально-виконавчого законодавства;
- правильно визначати установи та органи виконання покарань, та їх призначення;
- аналізувати правове становище засуджених;
- правильно застосовувати різноманітні методи соціально-виховної роботи з засудженими.

Викладацький склад. Доц. С.М.Круль
Тривалість: Всього – 90 год., лекції – 4 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 68 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Право соціального забезпечення**
Статус: Цикл дисциплін вільного вибору студента, ВС.05
Рік: III, *семестр* V

Загальна характеристика права соціального забезпечення як галузі національного права України. Соціальна політика: стан, тенденції розвитку, цілі та пріоритетні напрями. Реформування системи соціального захисту населення.

Поняття права соціального захисту. Предмет, метод та система права соціального захисту. Функції права соціального захисту. Співвідношення права соціального забезпечення з іншими галузями права: трудовим, адміністративним, фінансовим та цивільним. Поняття та зміст принципів права соціального забезпечення. Поняття та види джерел права соціального забезпечення. Поняття та види правовідносин у сфері соціального забезпечення. Загальна характеристика елементів правовідносин. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин у сфері соціального забезпечення. Загальна характеристика державних органів, що здійснюють соціальний захист населення. Соціальні стандарти у сфері соціального захисту. Стандарти соціального захисту в міжнародних правових актах.

Організаційно-правові форми соціального забезпечення в Україні. Соціальне забезпечення окремих категорій громадян. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування: поняття, принципи та види. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні. Поняття пенсії, види пенсій відповідно до законодавства України. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Недержавне пенсійне забезпечення. Особливості пенсійного забезпечення окремих категорій громадян. Поняття, види та загальна характеристика допомог у соціальному захисті. Соціальний захист дітей в Україні. Загальні положення порядку призначення та виплати державної допомоги сім'ям з дітьми. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію та інвалідам. Соціальний захист окремих категорій населення. Правові засади надання медичної допомоги в Україні.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- основні загальнотеоретичні поняття загальної і особливої частини;
- коло суспільних відносин, що входять до сфери регулювання права соціального забезпечення;
- правові механізми регулювання і забезпечення соціально-забезпечувальних правовідносин;
- коло суб'єктів соціально-забезпечувальних відносин, їх правовий статус;
- джерела законодавства України щодо соціального забезпечення;основні види соціальних допомог, соціальних послуг;
- механізм виникнення, зміни та припинення соціально-забезпечувальних правовідносин;
- права та обов'язки суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин;
- способи захисту порушеного права на соціальне забезпечення.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- орієнтуватися у системі норм права соціального забезпечення;

- правильно тлумачити і застосовувати норми, вміщені у нормативно-правових актах права соціального забезпечення;
- ефективно застосовувати норми інших галузей права для регулювання відносин, що виникають в праві соціального забезпечення;
- творчо аналізувати основні підходи до регулювання соціально-забезпечувальних правовідносин; здійснювати системне узагальнення одержаних знань;
- аналізувати і узагальнювати законодавчі акти та вивчений матеріал;
- досліджувати і узагальнювати практику діяльності державних та місцевих органів щодо соціального забезпечення населення;
- готувати основні процесуальні документи, необхідні для набуття, реалізації, захисту та припинення суб'єктивних соціальних прав тощо.

Викладацький склад. Доц. Н.В.Кохан, викл. Л.Р.Данилюк

Тривалість. Всього – 90 год., лекції – 10 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 62 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Податкове право України**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.06

Рік: III, *семестр* V

Зміст податків та структура податкової системи. Поняття та основні критерії податкового права. Податковий процес. Права та обов'язки податкових органів. Права та обов'язки платників податків. Відповідальність за порушення податкового законодавства. Особливості правового регулювання податку на прибуток. Оподаткування громадян: правові основи. Податок на додану вартість та його правове регулювання. Загальна характеристика акцизного податку, плати за землю, плати за користування надрами, фіксованого сільськогосподарського податку та екологічного податку. Правові засади справляння загальнодержавних зборів. Правове регулювання місцевих податків та зборів.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- сучасний стан податкової системи України;
- термінологію оподаткування; принципи податкової політики;
- систему податкових органів України;
- види податків і зборів, які справляються в Україні;
- порядок нарахування, обчислення та сплати податків та зборів;
- зміст загальної та спрощеної системи оподаткування;
- особливості відповідальності за порушення законодавства у сфері оподаткування.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти*:

- правильно тлумачити і застосовувати податкові норми та інші норми, що регулюють відносини у сфері оподаткування;
- визначити платників окремих видів податків, зборів, об'єкт, базу оподаткування, ставки податку, збору, особливості нарахування та сплати різних видів податків, зборів;

- скласти апеляційну скаргу під час апеляційного узгодження податкового зобов'язання;
- оскаржувати рішення контролюючих органів в порядку адміністративного судочинства;
- визначити вид відповідальності та кваліфікувати дії посадових осіб юридичних осіб.

Викладацький склад. Доц. І.І.Петровська, викл. А.А.Албу
Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 8 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 34 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Кримінально-процесуальні документи**
Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.07
Рік: IV, *семестр* VII

Кримінально-процесуальні документи, як навчальна дисципліна, про основні вимоги сучасного кримінального процесуального законодавства щодо здобуття вмінь та навичок підготовки та складання процесуальних документів слідчого та інших учасників в ході кримінального провадження, на різних його стадіях, з дотриманням законів мови та логіки. Ухвала слідчого-судді про дозвіл на затримання підозрюваного. Письмове повідомлення про підозру. Протокол допиту підозрюваного. Протокол допиту свідка. Протокол обшуку. Протокол допиту потерпілого. Кримінально-процесуальні вимоги при проведенні експертизи. Процесуальні документи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. Обвинувальний акт. Обвинувальний вирок суду. Виправдувальний вирок суду. Оскарження вироку суду.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- вимоги кримінально-процесуального законодавства до порядку складання
- процесуальних документів;
- мовні особливості складання процесуальних документів;
- структуру і стиль процесуальних документів.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- складати процесуальні документів з дотриманням вимог КПК України та офіційно-ділового стилю мови;
- користуватися засобами уніфікації процесуальних документів;
- тлумачити та застосовувати на практиці норми законодавства з питань оформлення процесуальних дій;
- володіти понятійно-категоріальним апаратом: документ, кримінально-процесуальний документ, протокол, постанова, обвинувальний акт, ухвала, вирок, апеляційна скарга, касаційна скарга;
- застосовувати отримані теоретичні знання на практиці.

Викладацький склад. Ст. викл. Л.С.Кульчак, асист. Н.М.Петечел
Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Основи оперативно-розшукової діяльності**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.07

Рік: IV, *семестр* VII

Предмет, принципи і завдання ОРД. Історія оперативно-розшукової діяльності. Характеритика оперативно-розшукового закону. Правовідносини в оперативно-розшуковій діяльності. Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності. Підрозділи, уповноважені проводити оперативно-розшукову діяльність. Сутність і значення оперативно-розшукової тактики. Використання результатів оперативно-розшуквої діяльності в кримінальному судочинстві.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- правову основу ОРД, права оперативних працівників, обов'язки посадових осіб відповідальних за ОРД;
- категорія негласного апарату, особливості негласного співробітництва;
- прокурорський нагляд за здійсненням ОРД, судовий контроль за законністю проведення ОРД;
- форми ОРД;
- методи ОРД;
- взаємодія креативних підрозділів.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- аналізувати матеріали ОРД і приймати рішення;
- складати оперативні документи;
- реалізувати матеріали ОРД в процесуальні документи;
- організовувати взаємодію з іншими підрозділами системи правоохоронних органів;
- використовувати оперативну інформацію в напрямку боротьби з право-порушеннями.

Викладацький склад. Ст.викл. І.Г.Харченко

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Охорона та захист особистих немайнових прав**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.07

Рік: IV, *семестр* VII

Місце особистих немайнових відносин у цивільному праві. Поняття особистих немайнових прав як об’єкта захисту. Доктринальні погляди на співвідношення понять “благо”, “право” та “інтерес” в особистих немайнових правовідносинах. Ознаки особистих немайнових прав як суб’єктивних цивільних прав. Система особистих немайнових прав. Особисті немайнові права, які забезпечують природне існування фізичної особи, їх поняття та види. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб, їх поняття

та види. Особисті немайнові права, які пов'язані з майновими, їх поняття та види. Проблеми законодавчого закріплення системи особистих немайнових прав юридичних осіб, її структури та класифікації.

Методологічні засади цивільно-правової охорони та захисту особистих немайнових прав. Охорона особистих немайнових прав за цивільним законодавством. Загальна характеристика захисту особистих немайнових прав. Поняття та зміст права на захист особистих немайнових прав. Форми захисту особистих немайнових прав. Окремі проблеми правового забезпечення захисту особистих немайнових прав. Система способів захисту особистих немайнових прав. Загальні способи захисту особистих немайнових прав. Спеціальні способи захисту особистих немайнових прав.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- теоретичні дефініції основоположних понять курсу;
- правову природу, поняття, об'єкт і зміст особистих немайнових прав;
- ознаки особистих немайнових прав як суб'єктивних цивільних прав;
- гарантії здійснення особистих немайнових прав;
- особливості системи особистих немайнових прав за Цивільним кодексом України;
- особливості охорони особистих немайнових прав;
- поняття та специфічні ознаки захисту особистих немайнових прав;
- проблематику захисту особистих немайнових прав суб'єктів даних правовідносин;
- зміст права на захист особистих немайнових прав;
- систему органів, що здійснюють захист особистих немайнових прав;
- механізми реалізації самозахисту особистих немайнових прав;
- правова природа способів захисту особистих немайнових прав;
- загальні та спеціальні способи захисту особистих немайнових прав;
- специфіку застосування окремих цивільно-правових способів захитсу особистих немайнових прав;
- критерії визначення оптимального способу захисту особистих немайнових прав.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- узагальнювати теоретичні знання та застосовувати їх в юридичній практиці;
- здійснювати аналіз норм права, які регулюють особисті немайнові відносини;
- тлумачити і застосовувати на практиці законодавство в сфері охорони та захисту особистих немайнових прав;
- застосовувати навички та знання набуті при вивченні теоретичного матеріалу до конкретних життєвих ситуацій;
- узагальнювати практику реалізації окремих охоронних та захисних норм у сфері особистих немайнових відносин.

Викладацький склад. К.ю.н., викл. Н.А.Сліпенчук

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Провадження в сімейних справах**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.07

Рік: IV, *семестр* VII

Загальні положення судового захисту в сімейних справах. Особливості судового розгляду справ про розірвання шлюбу, визнання його недійсним та встановлення режиму окремого проживання подружжя. Судовий розгляд справ про правовий режим майна подружжя. Встановлення в судовому порядку походження дітей. Процесуальні особливості судового розгляду спорів, що виникають з аліментних зобов'язань. Судовий розгляд справ, пов'язаних із вихованням дітей. Процесуальні особливості судового розгляду справ про усиновлення дітей. Скасування усиновлення та визнання його недійсним.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- підвідомчість та підсудність сімейних справ судам загальної юрисдикції;
- процесуальні особливості розгляду судами загальної юрисдикції сімейних справ;
- тенденції розвитку матеріального та процесуального законодавства в сфері вирішення сімейних спорів.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- вільно оперувати юридичними поняттями та категоріями в сфері цивільних процесуальних правовідносин;
- правильно тлумачити та застосовувати на практиці норми сімейного та цивільного процесуального права, які регулюють особливості судового розгляду судами сімейних справ;
- оцінювати докази, подані сторонами з метою вирішення сімейного спору;
- складати основні цивільно-процесуальні документи в сімейних справах (позовні заяви, заяви, ухвали про підготовку справи до розгляду, ухвали про призначення експертизи, судові рішення тощо);
- аргументувати власну точку зору та прийняте за конкретним завданням рішення.

Викладацький склад. Доц. М.В.Логвінова, к.ю.н., викл. О.М.Ганкевич, асист. Н.М.Петечел

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Судове діловодство**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.07

Рік: IV, *семестр* VII

Судове діловодство – це наука про правила складення ділових паперів, актів і самих справ в судах. Діловодство – це сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації і організацію роботи зі службовими документами. Особливості приймання, реєстрації та обліку матеріалів, судових справ і кореспонденції, приймання, обліку і зберігання речових доказів та особистих документів у судових справах, складання номенклатури справ у

місцевому суді. Особливості видачі для ознайомлення судових справ та копій документів, статистичних карточок у місцевих судах.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- проблемні питання приймання, реєстрації та обліку матеріалів, судових справ і кореспонденції;
- приймання, обліку і зберігання речових доказів та особистих документів у судових справах;
- складання номенклатури справ у місцевому суді;
- особливості видачі для ознайомлення судових справ та копій документів.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- порівнювати і аналізувати норми законодавства, що регулює судове діловодство;
- тлумачити і застосовувати процесуальне законодавство;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм, робити відповідні висновки;
- правильно оформляти та користуватися судовими документами;
- професійно працювати з судовим документоведенням;
- реєструвати і вести облік справ, що надійшли до суду;
- оформляти та підготовляти до розгляду цивільної та адміністративної справи в суді;
- складати і оформляти службові документи;
- приймати, вести облік і зберігати речові докази.

Викладацький склад. К.ю.н., викл. О.Р.Ковалишин

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Апеляційне та касаційне провадження**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VII

Конституційний принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судового рішення. Правова природа апеляційного провадження в цивільному процесі та право на апеляційне оскарження. Порядок розгляду справ у суді апеляційної інстанції. Підстави для перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції. Правова природа касаційного провадження в цивільному процесі та право на касаційне оскарження. Порядок розгляду справ у суді касаційної інстанції. Підстави для перегляду судових рішень у суді касаційної інстанції. Повноваження суду апеляційної та касаційної інстанцій. Інститут апеляційного та касаційного провадження за кордоном.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- проблемні питання теорії, практики та законотворчості в сфері цивільного процесу;
- процес та право на апеляційне та касаційне оскарження;
- компетенцію судів апеляційної та касаційної інстанцій;

- підстави для апеляційного та касаційного оскарження;
- генезу апеляційного та касаційного провадження;
- сутність права на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду;
- процесуальний порядок провадження у апеляційній та касаційній інстанціях.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- порівнювати і аналізувати норми законодавства, що регулює апеляційне та каксаційне провадження у цивільному процесі;
- тлумачити і застосовувати процесуальне законодавство;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм цивільного процесу та робити відповідні висновки.

Викладацький склад. К.ю.н., викл. О.Р.Ковалишин

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Конкурентне право**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VII

Предмет курсу «Конкурентне право». Завдання курсу «Конкурентне право». Система конкурентного законодавства. Завдання і принципи діяльності антимонопольних органів. Порядок формування та повноваження Антимонопольного комітету України.

Товарний ринок і чинники, що впливають на його межі. Характеристика географічних кордонів товарного ринку. Основні критерії, за якими визначаються типи ринків, їх коротка характеристика. Поняття «природна монополія». Методи регулювання діяльності природних монополій.

Зловживання монопольним (домінуючим) становищем. Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання. Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. Обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань.

Види економічної концентрації. Умови отримання згоди на концентрацію (злиття) в антимонопольних органах суб'єктами господарювання. Порядок подачі заяви на концентрацію. Порядок розгляду заяв (справ) про концентрацію.

Поняття і види узгоджених дій. Умови, при яких необхідне отримання згоди антимонопольних органів на узгоджені дії. Узгоджені дії, які не вимагають попереднього отримання згоди антимонопольних органів. Порядок подачі та розгляду заяв (справ) про надання дозволів на узгоджені дії. Поняття та види недобросовісної конкуренції. Ознаки недобросовісної конкуренції. Відповідальність за недобросовісну конкуренцію. Правові засади захисту від недобросовісної конкуренції.

Порядок підготовки проведення перевірок антимонопольними органами. Підвідомчість розгляду заяв (справ) органам Антимонопольного комітету

України. Права і обов'язки осіб, які беруть участь у розгляді справи. Рішення, які антимонопольні органи приймають за результатами розгляду справ.

Загальне поняття відповідальності за порушення конкурентного законодавства. Характеристика основних видів відповідальності за порушення конкурентного законодавства.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- понятійний апарат спецкурсу «Конкурентне право»;
- основні нормативно-правові акти, що застосовуються при регулюванні відносин у сфері конкуренції;
- правові основи діяльності Антимонопольного комітету України;
- особливості діяльності природних монополій;
- види та суть порушень законодавства про захист економічної конкуренції та законодавства про захист від недобросовісної конкуренції;
- процесуальні норми конкурентного законодавства.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- порівнювати і аналізувати норми законодавства, що регулює правовідносини у сфері захисту економічної конкуренції;
- застосовувати навички та знання набуті при вивченні теоретичного матеріалу до конкретних життєвих ситуацій;
- тлумачити законодавство;
- узагальнювати практику реалізації окремих норм конкурентного права та робити відповідні висновки.

Викладацький склад. Доц. І.І.Банасевич

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Окреме провадження**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VII

Поняття і значення окремого провадження. Процесуальні особливості порушення, підготовки, судового розгляду в справах окремого провадження. Провадження у справах про визначення правового стану особи. Процесуальні особливості розгляду судом справ про усиновлення. Провадження у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Характеристика справ про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі (визивне провадження). Правова природа справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність. Розгляд судом справ про визнання спадщини відумерлою. Розгляд заяви про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Провадження у справах про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу. Особливості провадження у справах про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю щодо юридичних та фізичних осіб. Судовий розгляд справ, пов'язаних із застосуванням сімейного законодавства.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- наукові та практичні проблеми теорії окремого провадження в цивільному процесі;
- категорії справ, які розглядаються в порядку окремого провадження;
- зміст понять «спір про право» та «спір про факт»;
- процесуальне становище осіб, які беруть участь у справах окремого провадження;
- особливості підготовки справ окремого провадження до судового розгляду;
- процесуальні властивості судового розгляду справ окремого провадження та особливості судових рішень даного виду провадження;
- правове регулювання та процедуру забезпечення реалізації положень норм цивільно-процесуального права у практичній діяльності.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити та застосовувати норми процесуального права;
- оцінювати докази у справах окремого провадження;
- складати процесуальні документи (заяви, судові рішення тощо);
- аргументувати власну точку зору та прийняте за конкретним завданням рішення.

Викладацький склад. К.ю.н., викл. О.М.Ганкевич

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Охорона державної, службової та особистої таємниці**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VII

Таємниця як об’єкт правової охорони. Правова охорона державної таємниці Правова охорона службової таємниці. Технічний захист інформації, що містить таємницю. Правовий режим комерційної таємниці. Правове регулювання відносин у сфері банківської таємниці. Таємниця приватного життя як об’єкт правової охорони. Інші види таємниць. Цивільно-правовий захист таємниць особистого життя людини.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- діюче законодавство, яке стосується правового регулювання інституту таємниці;
- понятійний апарат курсу;
- елементи правового режиму таємниці;
- проблеми класифікації інформації з обмеженим доступом;
- особливості правової охорони державної, службової та особистої таємниці;
- правові гарантії забезпечення прав на таємницю;
- форми та способи захисту прав на таємницю;
- проблеми реалізації законодавства про охорону таємниці.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності;

- тлумачити законодавство;
- аналізувати й узагальнювати судову практику застосування законодавства України в сфері охорони та захисту державної, службової та особистої таємниці.

Викладацький склад. Доц. О.Я.Кузьмич

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Правові та наукові основи зброєзнавства**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VII

Поняття та предмет криміналістичного зброєзнавства. Система криміналістичного зброєзнавства. Поняття вогнепальної зброї та її будова. Класифікація вогнепальної зброї. Загальні відомості про виготовлення вогнепальної зброї. Сліди вогнепальної зброї. Механізм утворення слідів на гільзі і кулі під час стрільби із нарізної вогнепальної зброї. Механізм утворення слідів на гільзах і різних снарядах під час стрільби із гладкоствольної вогнепальної зброї. Основи методики дослідження вогнепальної зброї та слідів пострілу. Будова та різновиди унітарного набою для нарізної зброї. Будова та різновиди унітарного набою для гладкоствольної зброї різного призначення. Будова і різновиди унітарного патрона бойової та спеціальної гладкоствольної вогнепальної зброї.

Поняття та класифікація вибухових речовин. Криміналістична характеристика вибухових речовин. Особливості призначення вибухо-технічних експертиз. Поняття холодної зброї та її кваліфікація. Будова клинкової холодної зброї. Найменування окремих частин та їх призначення. Перероблена холодна зброя. Холодна зброя ударно-дроблячої дії. Маскована і комбінована холодна зброя. Огляд зброї на місці події. Огляд гільз і куль нарізної вогнепальної зброї на місці події. Огляд дробу, картечі, куль, гладкоствольної зброї на місці події. Огляд слідів застосування вогнепальної зброї на предметах – перешкодах.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- зміст норм чинного законодавства України, які регламентують порядок придбання, перевезення, зберігання та використання зброї;
- основні елементи кваліфікаційних ознак приналежності об'єктів до категорій вогнепальної та холодної зброї;
- стадії огляду, фіксації, попереднього дослідження та оцінки зібраної інформації щодо підготовки подальшого судово-балістичного дослідження.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- тлумачити і застосовувати кримінальне законодавство, яке встановлює відповідальність за порушення норм придбання, зберігання та використання зброї;
- проводити класифікацію ручної вогнепальної і холодної зброї, боєприпасів та вибухових речовин;

- застосовувати практичні знання в процесі виявлення, огляду, фіксації,упакування та вилучення зброї, боєприпасів та вибухових речовин на місці події;
- підготувати об'єкти-носії слідової інформації та допоміжні матеріали для призначення судовозброєзнавчої (судово-балістичної) експертизи.

Викладацький склад. Доц. С.В.Кадук

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Забезпечення розкриття злочинів у сфері економіки**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VIII

Криміналістична характеристика економічної злочинності, як складової організованої злочинності. Криміналістичні ознаки злочинів у сфері економіки. Критерії складових економічної злочинності.

Основні напрямки діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення економічної безпеки. Роль правоохоронних органів в боротьбі з економічною злочинністю. Діяльність головного управління контррозвідувального захисту інтересів держави в сфері економічної безпеки.

Завдання і функції департаменту протидії злочинності у сфері економіки. Основні організаційні напрямки діяльності департаменту протидії злочинності у сфері економіки.

Криміналістична характеристика фіскальних злочинів. Криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування фіскальних злочинів. Взаємодія правоохоронних і контролюючих органів України у ході розкриття і розслідування фіскальнихих злочинів. Використання інформаційних систем і баз даних у ході розкриття і розслідування фіскальних злочинів.

Поняття та криміналістична характеристика злочинів у сфері банківського кредитування. Особливості організації і тактики розкриття і розслідування злочинів у сфері банківського кредитування. Проблеми взаємодії та оперативно-розшукового забезпечення розкриття і розслідування злочинів у сфері банківського кредитування.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- криміналістичну характеристику злочинів у сфері економіки;
- криміналістичні ознаки цієї категорії злочинів;
- криміналістичні методи і рекомендації в розкритті і розслідуванні злочинів у сфері економіки;
- завдання, принципи розкриття і розслідування злочинів у сфері економіки;
- теоретичні основи планування і організації розкриття і розслідування злочинів у сфері економіки;
- основні напрямки правоохоронних органів в боротьбі зі злочинами у сфері економіки.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- застосувати теоретичні знання на практиці;
- застосовувати в практичній діяльності криміналістичні методи і рекомендації в розкритті і розслідуванні злочинів у сфері економіки;
- застосовувати теоретичні основи планування і організації розкриття і розслідування цієї злочинів у сфері економіки;

Викладацький склад. Доц. С.В. Кадук
Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Тактико-методичні основи розкриття та розслідування злочинів**
Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08
Рік: IV, *семестр* VII

Науково-методичні засади розслідування злочинів. Теоретичні основи планування та організації розслідування злочинів. Криміналістичний аналіз слідчої діяльності в методиці розслідування злочинів. Програмування початкового і наступного етапів розслідування злочинів. Основи взаємодії та інформаційного забезпечення в методиці розслідування злочинів.Загальні тактичні та організаційні особливості розслідування у справах за участі іноземців.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:
- поняття і структуру розкриття і розслідування злочинів;
- предмет, систему і методи розкриття і розслідування злочинів;
- завдання, принципи розкриття і розслідування злочинів;
- науково методичні засади розслідування злочинів;
- теоретичні основи планування і організації розкриття і розслідування злочинів;
- організацію взаємодії силових структур в боротьбі з правопорушеннями в Україні.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності з розслідування та розкриття злочинів;
- використовувати оперативну і оперативно-технічну інформацію;
- виконувати завдання та дотримуватись принципів з розкриття і розслідування злочинів;
- висувати слідчі версії (згідно конкретної слідчої ситуації), організовувати їх перевірку, планувати проведення як окремих слідчих дій, так і їх сукупності при розслідуванні конкретного злочину;
- організовувати і проводити окремі слідчі дії з використанням тактичних прийомів, фіксувати їх проведення і одержані результати.

Викладацький склад. Доц. С.В.Кадук, асист. М.Красій
Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 14 год., самостійна робота – 40 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Прийом та звільнення з роботи**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.08

Рік: IV, *семестр* VIII

Трудовий договір: поняття, сторони, зміст трудового договору. Умови трудового договору, що визначаються сторонами. Гарантії при укладенні, зміні та припинення трудового договору. Строки трудового договору. Укладення трудового договору при організованому набору працівників. Укладення трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я. Укладення контракту. Заборона вимагати при укладенні договору деякі відомості та документи. Обмеження спільної роботи родичів на підприємстві, в установі, організації. Строк випробування при прийнятті на роботу.

Сумісництво: правове регулювання та його особливості. Заступництво і суміщення, як специфічні форми забезпечення виконання трудових функцій. Переведення на іншу роботу. Зміна істотних умов праці.

Тимчасове переведення на іншу роботу в разі виробничої потреби. Тимчасове переведення на іншу роботу в разі простою. Заборона переведення на некваліфіковані роботи при простої і в разі тимчасової зміни відсутнього працівника.

Загальна характеристика розірвання трудового договору. Припинення трудового договору з працівником, направленим за постановою суду на примусове лікування.

Особливості припинення трудового договору за угодою сторін. Припинення трудового договору у зв'язку із закінченням строку договору. Призов або вступ працівника на військову службу, як підстава припинення трудового договору. Розірвання трудового договору з ініціативи працівника, власника або уповноваженого ним органу, або на вимогу профспілкового органу. Переведення працівника. Відмова працівника від переведення. Набрання законної сили вироком суду. Як підстава припинення трудового договору. Підстави припинення трудового договору передбачені контрактом.

Розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Розірвання строкового договору з ініціативи власника. Продовження дії строкового трудового договору на невизначений строк.

Зміна в організації виробництва і праці. Скорочення чисельності або штату працівників. Виявлення невідповідальності працівника займаній посаді. Систематичне невиконання працівником обов'язків, покладених на нього трудовим договором. Прогул. Нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців. Поновлення на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу. Поява на роботі в нетверезому стані. Вчинення за місцем роботи розкрадання майна. Додаткові підстави розірвання трудового договору.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- основні загальнотеоретичні поняття трудового права України;

- загальну характеристику трудового договору, його укладання, випробування при прийнятті на роботу;
- основні поняття правового регулювання сумісництва, заступництва, суміщення професій (посад), переведення працівника на іншу роботу;
- загальну характеристику припинення трудового договору, підстави його припинення;
- випадки розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, з ініціативи працівника, з ініціативи власника або уповноваженого ним органу.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити і застосовувати правові норми, вміщені у нормативно-правових актах трудового законодавства України;
- розрізняти відносини, що регулюються трудовим правом, від відносин, які регулюються іншими галузями права і давати правову оцінку такому розмежування;
- аналізувати і узагальнювати законодавчі акти та вивчений матеріал;
- приймати юридично грамотні та обґрунтовані рішення по реалізації норм трудового права в практичній діяльності та реалізовувати їх.

Викладацький склад. Проф. О.А. Вівчаренко
Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.
Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Державне регулювання економічної діяльності**
Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.09
Рік: IV, *семестр* VIII

Поняття та сутність державного регулювання економічної діяльності. Організація та управління економічної діяльністю. Планування та прогнозування економічної діяльності. Правове регулювання ліцензування. Правове регулювання відносин суб'єктів господарювання щодо стандартизації та сертифікації. Правове регулювання захисту прав споживачів. Правове регулювання цін та тарифів. Правове регулювання квотування господарської діяльності. Види квот.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- методологічні засади державного регулювання економічної діяльності – мету, принципи, функції;
- проблемні питання державного регулювання економічної діяльності в Україні, світовий досвід його здійснення в ринкових умовах;
- діюче законодавство в галузі державного регулювання економічної діяльності;
- основні напрямки та методи державної регуляторної політики в сфері господарювання;
- засоби державного регулювання економічної діяльності.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- порівнювати і аналізувати норми національного законодавства в галузі державного регулювання економічної діяльності;

- тлумачити і застосовувати чинне законодавство в даній сфері;
- розмежовувати сутність і специфіку розподілу функцій державного регулювання за рівнями економіки.

Викладацький склад. Викл. А.М.Козлов, асист. У.П.Гришко

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.

Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Захист неповнолітніх у кримінальному процесі**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.09

Рік: IV, *семестр* VIII

Захист неповнолітніх у кримінальному процесі, як навчальна дисципліна, про основні положення законодавства України в контексті захисту неповнолітніх правопорушників на різних стадія кримінального провадження. Визначення процесуального статусу неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених). Формування уявлення про гарантії реалізації неповнолітніми права на захист. Методика і тактика захисту неповнолітніх на досудовому розслідуванні та в ході судового розгляду кримінальних справ.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- сучасний стан законодавства про адвокатуру, зокрема, щодо захисту неповнолітніх, в тому числі базові нормативно-правові акти щодо захисту прав неповнолітніх;
- сукупність процесуальних прав неповнолітніх підозрюваних, (обвинувачених);
- порядок допуску захисника до участі у справах, де неповнолітні є підозрюваними (обвинуваченими);
- процесуальний статус захисника неповнолітніх на досудовому розслідуванні та під час судового розгляду;
- структуру методики і тактики захисту неповнолітніх на досудовому розслідуванні та під час судового розгляду.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- правильно тлумачити і застосовувати норми, що регулюють відносини у сфері забезпечення права на захист неповнолітнім підозрюваним, (обвинуваченим);
- складати процесуальні документи пов’язані із здійсненням захисту прав неповнолітніх на досудовому розслідуванні та під час судового розгляду (клопотання, відводи, скарги на дії службових осіб, апеляційні скарги на вироки тощо);
- визначати процесуальний статус неповнолітніх на різних стадіях кримінального провадження;
- обирати правові позиції в залежності від позиції підзахисного неповнолітнього;
- використовувати тактичні прийоми захисту неповнолітніх на всіх стадіях кримінального процесу;
- виробити тактику захисту неповнолітніх по різним категоріях кримінальних справ.

Викладацький склад. Ст.викл. Л.С.Кульчак

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.
Форма контролю **–** залік

Назва дисципліни: **Міжнародний комерційний арбітраж**
Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.09
Рік: IV, *семестр* VIII

Міжнародно-правові засоби вирішення міжнародних спорів і конфліктів. Поняття третейського порядку вирішення спорів. Поняття і види міжнародного комерційного арбітражу. Історія розвитку міжнародного комерційного арбітражу. Джерела правового регулювання міжнародного комерційного арбітражу.

Арбітражна угода, її види. Відвід державного суду з непідсудності. Відвід третейського суду з непідсудності. Порядок розгляду спорів міжнародним комерційним арбітражем. Арбітражне рішення. Скасування арбітражного рішення. Визнання та виконання арбітражних рішень

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- основні напрями міжнародно-правової діяльності України на сучасному етапі її розвитку;
- основні проблеми міжнародного комерційного арбітражу України;
- предмет і завдання курсу "Міжнародний комерційний арбітраж";
- зв'язок міжнародного комерційного арбітражу з іншими галузями права.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- використовувати набуті знання з міжнародного комерційного арбітражу у практичній діяльності;
- працювати з зовнішньоекономічними договорами, універсальними та регіональними конвенціями щодо регулювання діяльності міжнародного комерційного арбітражу, а також тлумачити їх відповідно до конкретних ситуацій.

Викладацький склад. Доц. І.В.Мироненко
Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.
Форма контролю **–** залік.

Назва дисципліни: **Право міжнародних організацій**
Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.09
Рік: IV, *семестр* VIII

Історія формування міжнародних організацій. Поняття, ознаки, принципи формування сучасних міжнародних організацій. Членство в МО, привілеї та імунітети. Нормотворча діяльність міжнародних організацій. Діяльність Організації Об'єднаних Націй. Її основні органи. Валютно - фінансові організації. Військово-політичні організації. Організація північноатлантичного договору (НАТО). Організація безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Європейський

Союз. Історія утворення ЄС. Основні органи ЄС, їх компетенція. Міжнародні неформальні організації. Міжнародні неурядові організації. Amnesty Int., Human Rights Watch, Freedom House.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати*:

- передумови утворення та основні етапи становлення права міжнародних організацій;
- створення та повноваження найбільших універсальних міжнародних організацій;
- структуру, функції та повноваження органів Організації Об'єднаних Націй, НАТО, Європейського Союзу, СНД;
- повноваження ГА та Ради Безпеки ООН, ЕКОСОР, Ради з Опіки ООН;
- особливості діяльності Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House, Greenpeace;
- положення статутів універсальних міжнародних організацій.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*

- розкривати теоретичні положення права міжнародних організацій, систематизувати та аналізувати їх;
- орієнтуватися в системі правових джерел, аналізувати положення права міжнародних організацій;
- розмежовувати міжнародні урядові та неурядові організації;
- визначати і оцінювати захист прав людини як один із ключових факторів існування міжнародних організацій;
- аналізувати сучасні події та процеси в системі міжнародних відносин з точки зору існування та діяльності найбільших міжнародних урядових та неурядових організацій;
- здійснювати інформаційний пошук довідкової та методичної літератури за допомогою інформаційних технологій для підготовки аналітичних висновків з питань права міжнародних організацій.

Викладацький склад. Викл. І.Р.Пташник

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.

Форма контролю – залік.

Назва дисципліни: **Спадкове право**

Статус: Дисципліни вільного вибору студента, ВС.09

Рік: IV, *семестр* VIII

Спадкове право як інститут цивільного права. Понятійний апарат спадкового права. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Загальні правила здійснення права на спадкування. Особливості оформлення права на спадщину. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Особливості спадкування окремих видів майна та прав. Спадковий договір та процедура його посвідчення.

Вимоги до знань і вмінь:

Після закінчення курсу студент повинен *знати:*

- проблемні питання інституту спадкового права, теорії та практики законотворчості у сфері спадкових правовідносин;
- діюче цивільне законодавство у сфері спадкових правовідносин;
- види спадкування та особливості спадкування за законом і за заповітом;
- юридичні засоби захисту прав і законних інтересів спадкоємців в сфері охорони спадкових правовідносин.

Після закінчення курсу студент повинен *вміти:*
- порівнювати і аналізувати норми цивільного права в сфері спадкових правовідносин;
- тлумачити і застосовувати чинне цивільне законодавство в сфері спадкових правовідносин;
- узагальнювати цивільно-правову практику в сфері спадкових правовідносин та робити відповідні висновки.

Викладацький склад. Доц. О.І.Зозуляк, викл. Ю.А.Чмихов

Тривалість: Всього – 60 год., лекції – 6 год., практичні – 18 год., самостійна робота – 36 год.

Форма контролю – залік.

Концептуальні засади судових дебатів

Інформаційне забезпечення розслідування злочинів

8. ФАХОВЕ СПРЯМУВАННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦІВ ОКР «БАКАЛАВР» 6.030401 «ПРАВОЗНАВСТВО»

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом.

- *Бакалавр* за професійним спрямуванням *Право* **повинен знати** свої права і обов'язки під час навчання у вищому навчальному закладі; мати професійні знання, бути переконаним у їх соціальній доцільності й корисності, вміти компетентно застосовувати їх у своїй професійній діяльності. Зокрема, бакалавр правознавства повинен знати професійну лексику; права та свободи людини і громадянина, основні положення національної правової системи, законодавство України тощо.

- *Бакалавр права* **повинен вміти:** висловлювати та обґрунтовувати свою позицію з правових питань; працювати з нормативно-правовими актами; використовувати та складати нормативні документи у відповідності до освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра; вживати необхідних заходів щодо відновлення порушених законних прав та охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб у відповідності до чинного українського та міжнародного права; вміти систематизувати, співставляти, аналізувати, порівнювати теоретичний матеріал, робити висновки та узагальнення тощо.

- *Бакалавр права* **повинен мати** відповідний рівень етичної та психологічної культури, чітко сформоване філософське, економічне, політичне мислення, розумітися в проблемах ринкової економіки, соціальних, національних, історичних та демографічних процесах розвитку суспільства; засвоїти закономірності та особливості культурного розвитку людства; мати активну життєву, громадянську позицію. Рівень професійно культури повинен мати тенденцію до удосконалення, вироблення потреби постійного і всебічного нарощування цих знань у процесі своєї діяльності.

Відповідно до Національного класифікатора видів економічної діяльності ДК 009:2010, а також з урахуванням вимог ринку праці видами професійної діяльності бакалавра **права є:**

– діяльність у сфері права: адвокатська діяльність, нотаріальна та інша юридична діяльність, надання інших комерційних послуг – К. 69.10;

– консультації з питань комерційної діяльності й керування – К. 70.22;

– проведення розслідувань – К. 80.30;

– управління у сферах фінансової та податкової діяльності – К. 84.11;

– діяльність у сфері юстиції та правосуддя – К. 84.23;

– діяльність у сфері охорони громадського порядку та безпеки – К. 84.24;

– діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування – К. 84.30.

Фахівець за кваліфікацією бакалавр права згідно з Національним класифікатором професій ДК 003:2010 здатний виконувати зазначену професійну роботу і може займати наступні первинні посади:

Код КП	Код ЗКППТР	Професійна назва роботи
3432		Відповідальний секретар колегії судової; державний виконавець; конторський (офісний) службовець (недержавні установи юриспруденції); конторський (офісний) службовець (страхування); секретар судового засідання; секретар суду.
3432	24673	Секретар судової колегії.
3432	24890	Судовий виконавець.
3432	24893	Судовий розпорядник.
3435.1		Організатори діловодства (державні установи).
3435.2		Організатори діловодства (види економічної діяльності).
3435.3		Організатори діловодства (система судочинства).
3436.9		Помічник адвоката; помічник нотаріуса; помічник нотаріуса державного; помічник судді; помічник юриста.
3450		Помічник приватного детектива.
3451		Дізнавач; дільничний інспектор міліції; інспектор (органи внутрішніх справ); інспектор з дізнання; оперуповноважений.
3452		Відповідальний (старший) по корпусу (корпусному відділенню) (пенітенціарна система); інспектор (пенітенціарна система) (з дипломом бакалавра); інструктор з професійної підготовки (пенітенціарна система).

Відповідно до посад, що може займати випускник ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за професійним спрямуванням **6.030401 «Правознавство»**, придатний до виконання виробничих функцій і типових для даної функції задач діяльності.

Виробничі функції, типові задачі діяльності та уміння, якими повинен володіти випускник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника **6.030401 «Правознавство»** подано в таблиці:

Зміст виробничої функції	**Назва типової задачі діяльності**	**Шифр типової задачі діяльності**	Зміст уміння	**Шифр уміння**
Правозастосовна (застосування норм матеріального і процесуального права)	1.1. Вивчення обставин справи; правова кваліфікація; прийняття юридичного рішення; виконання рішення	ПФ.Д.01.	1.1.1. Тлумачити і правильно застосовувати норми матеріального та процессуального права; 1.1.2. Вивчати, аналізувати й оцінювати обставини справи; 1.1.3. Здійснювати правильну юридичну класифікацію; 1.1.4. Відповідно чинного законодавства виносити рішення по юридичній справі; 1.1.5. Здійснювати процесуально-документальне оформлення результатів розгляду юридичної справи, іншої юридичної документації; 1.1.6. Вести юридичну статистику, здійснювати аналіз статистичних даних	ПФ.Д.01.ПР.Н.01 ПФ.Д.01.ПР.Р.02 ПФ.Д.01.ЗР.0.03 ПФ.Д.01.ЗР.0.04 ПФ.Д.01.ЗР.0.05 ПФ.Д.01.ЗП.Р.06
	1.2. Запобігання правопорушенням	ПФ.Д.02.	1.2.1. Здійснювати заходи щодо усунення умов і причин юридичних деліктів у межах професійних обов'язків; 1.2.2. Розробляти та формувати пропозиції щодо усунення недоліків у правовому забезпеченні діяльності юридичних, фізичних осіб, об'єднань громадян тощо.	ПФ.Д.02.ЗП.0.01 ПФ.Д.02.ЗП.Р.02
Наглядова (контроль законності)	1.1. Здійснення контролю юридичних рішень, їх реалізації	СВ.С.01	1.1.1. Здійснення контролю за відповідністю юридичних рішень чинному законодавству; 1.1.2. Здійснювати повноваження відповідно до компетенції; 1.1.3. Здійснювати контроль за реалізацією юридичних рішень; 1.1.4. Використовувати стандартні форми та методи контролю; 1.1.5. Застосовувати визначені юридичні процедури контролю.	СВ.С.01.ПП.Р.01 СВ.С.01.ЗР.Р.02 СВ.С.01.ПП.Р.03 СВ.С.01.ПП.Р.04 СВ.С.01.ПП.Р.05
	1.2. Здійснення контролю за законністю діяльності громадян,	СВ.С.02	1.2.1. Визначати межі правосуб'єктності юридичних і фізичних осіб, об'єднань, громадських організацій у конкретних правовідносинах; 1.2.2. Здійснювати заходи контролю відповідно до компетенції; 1.2.3. Розробляти пропозиції щодо	СВ.С.02.ПР.Р.01 СВ.С.02.ПП.Р.02

	юридичних осіб, об'єднань громадян та організацій		усунення недоліків у правовому забезпеченні діяльності установ, підприємств, організацій; 1.2.4. Забезпечувати реалізацію Конституції та законів України у випадку посягань на права і свободи, честь і гідність громадян, права держави, права юридичних осіб, об'єднань громадян тощо.	СВ.С.02.ПП.Р.03 СВ.С.02.ПП.Р.04
Установча (утворення органів державної влади і місцевого самоврядування; реєстрація юридичних станів, прав і фактів)	1.1. Вирішення оперативних завдань організації підготовки і проведення виборів народних депутатів України, Президента України, органів місцевого самоврядування, сільських, селищних і міських голів	СВ.С.01	1.1.1. Здійснювати оперативні організаційно-правові заходи щодо забезпечення виборчого процесу; 1.1.2. Проводити оцінку легітимності юридичних процедур виборчого процесу; 1.1.3 Сприяти реалізації правосуб'єктності учасників виборчого процесу щодо повноважень.	СВ.С.01.ПП.0.01 СВ.С.01.ПП.0.02 СВ.С.01.ПП.Р.03
	1.2. Легалізація суб'єктів права; посвідчення правового стану, прав і фактів	СВ.С.02	1.2.1. Здійснювати легалізацію суб'єктів господарської та підприємницької діяльності, підприємств, установ організацій, громадських і благодійних організацій тощо; 1.2.2. Здійснювати юридичне оформлення суб'єктивних прав і фактів; 1.2.3. Посвідчувати акти цивільного стану.	СВ.С.02.ПП.Р.01 СВ.С.02.ПП.Р.02 СВ.С.02.ПП.Р.03
Правотворча (локальна правотворчість)	1.1. Здійснення прийняття нормативного акта; забезпечення дотримання процедури набрання нормативним актом чинності	ПФ.Д.01	1.1.1. Використовуючи стандартні методи, здійснювати аналіз стану, системи локальних нормативних актів; 1.1.2. На основі даних статистичної звітності, бухгалтерського обліку та аналізу стану локальної правотворчості оцінювати ефективність локальних нормативних актів; 1.1.3. Складати проекти локальних нормативних актів відповідно до визначених засад регулювання; 1.1.4. Проведення експертизи локального нормативного акта; 1.1.5. Організаційно-технічний супровід погодження проекту локального нормативного акта та набрання локальними нормативними актами юридичної силинормативного акта; 1.1.6. Здійснювати систематизацію локальних нормативних актів.	ПФ.Д.01.ЗР.0.01 ПФ.Д.01.ЗП.0.02 ПФ.Д.01.ЗР.0.03 ПФ.Д.01.ПП.0.04 ПФ.Д.01.ЗР.Р.05 ПФ.Д.01.ЗР.Р.06

Надання правових послуг (надання адвокатських і нотаріальних послуг)	1.1. Сприяння захисту прав і свобод та представництво законних інтересів фізичних та юридичних осіб	СВ.С.01	1.1.1. Давати консультації та роз'яснення з юридичних питань відповідно до компетенції; 1.1.2. Складати проекти заяв, скарг та інших документів правового характеру.	СВ.С.01.ПР.Р.01 СВ.С.01.ПР.Р.02
	1.2. Надання правам, фактам, документам юридичної вірогідності	СВ.С.02	1.2.1. Давати консультації та роз'яснення з питань нотаріальної діяльності та вчинення нотаріальних дій відповідно до компетенції; 1.2.2. Складати проекти нотаріальних та інших документів нотаріального провадження; 1.2.3. Ведення діловодства та нотаріального архіву.	СВ.С.02.ПР.Р.01 СВ.С.02.ПР.Р.02 СВ.С.02.ПП.Р.03
Організаційна (забезпечення професійної діяльності)	1.1. Наукова організація праці	СВ.Д.01	1.1.1. Забезпечувати дотримання вимог і стандартів до організації праці, галузевих нормативних актів; 1.1.2. Впроваджувати у професійну діяльність нові методики і науково-технічні досягнення; 1.1.3. Використовувати комп'ютерні технології та спеціальну техніку; 1.1.4. Формувати інформаційно-пошукові, реєстраційні та статистичні документи.	СВ.Д.01.ПР.Р.02 СВ.Д.01.ЗП.Р.04 СВ.Д.01.ПП.Р.05 СВ.Д.01.ПР.Р.06
	1.2. Ведення діловодства	ПФ.С.02	1.2.1. Використовуючи оргтехніку, документально оформляти управлінські рішення, вести кореспонденцію; 1.2.2. Давати відповіді на заяви та скарги громадян; 1.2.3. Підтримувати раціональний рух документів в організації "підрозділів"; 1.2.4. Документально оформляти рух кадрів.	ПФ.С.02.ПР.0.01 ПФ.С.02.ПП.0.02 ПФ.С.02.ПР.0.03 ПФ.С.02.ПР.0.04
Деонтологічна (інтеріоризація стандартів професійної діяльності)	1.1. Реалізація соціальних якостей професійної діяльності	СВ.С.01	1.1.1. Діяти в дусі поваги до своєї професії; 1.1.2. Виконувати професійні обов'язки відповідно до принципів незалежності, верховенства права, законності, конфіденційності тощо; 1.1.3. Діяти в дусі справедливості, гуманності, доброзичливості, лояльності, великодушності щодо суб'єктів права; 1.1.4. Діяти відповідно до вимог презумпції добропорядності до суб'єктів права.	СВ.С.01.ПР.0.01 СВ.С.01.ПР.0.02 СВ.С.01.ЗП.0.03 СВ.С.01.ЗП.0.04

	1.2. Реалізація соціальних якостей при спілкуванні з колегами	СВ.С.02	1.2.1. Сприяти здійсненню ідеї правосуддя у правовій державі; 1.2.2. Ставитися з повагою до колег при здійсненні професійної діяльності; 1.2.3. Застосовувати і виконувати правила етики юриста.	СВ.С.02.ЗП.0.01 СВ.С.02.ПР.0.02 СВ.С.02.ЗП.0.03

При розробці освітньо-кваліфікаційної характеристики підготовки бакалавра права (напрям підготовки 6.030401 «Правознавство», для формування шифрів застосовані такі позначення і скорочення назв:

а) види типових задач діяльності:
ПФ - професійна,
СВ - соціально-виробнича,
СП - соціально-побутова;

б) класи задач діяльності:
С - стереотипна,
Д - діагностична,
Е - евристична;

в) види уміння:
ПП - предметно-практичне,
ПР - предметно-розумове,
ЗП - знаково-практичне,
ЗР - знаково-розумове;

г) рівні сформованості уміння:
О - здатність виконувати дію, спираючись на матеріальні носії інформації щодо неї,
Р - здатність виконувати дію, спираючись на постійний розумовий контроль без допомоги матеріальних носіїв інформації,
Н - здатність виконувати дію автоматично, на рівні навички.

9. ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Amnesty International – міжнародна неурядова організація, яка працює в семи основних напрямках: права дітей, права жінок, викорінення тортур і скасування смертної кари, права біженців, права «в'язнів совісті», захист людської гідності.

Абсолютизм (від лат. – необмежений, самодержавство, абсолютна монархія) – форма правління державою, за якої верховна влада (суверенітет тощо) належить одній особі (царю, імператору, королю тощо), та для якої характерний найвищий ступінь централізації державної влади.

Абстрагування – прийом мислення, що передбачає відображення в людській свідомості предметів і явищ об’єктивної дійсності, мисленого відокремлення від їхніх другорядних властивостей і відносин та виділення загальної ознаки, що характеризує клас предметів.

Авансування витрат на виконавче провадження – внесення стягувачем за погодженням із державним виконавцем на депозитний рахунок відповідного органу державної виконавчої служби певну грошову суму для здійснення необхідних витрат або для покриття їх частини.

Август – титул римського імператора, після реформи Діоклетіана - вищий правитель імперії.

Аверроїзм – вчення арабського філософа Ібн Рушді, яке заперечувало акт одночасного божественного творіння світу і визнавало Бога як першопричину всього сущого.

Автоліз – саморозпад тканин під впливом ферментів.

Автономія волі – принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть здійснити вибір права, що підлягає застосовуванню до відповідних правовідносин.

Автор – фізична особа, творчою працею якої створено об’єкт інтелектуальної власності.

Авторське право – це сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов’язані зі створенням творів науки, літератури та мистецтва.

Автохтонне населення – (грец. – місцевий, корінний) племена та народи, які споконвічно проживали у тій чи іншій місцевості, на певній території, тобто корінні жителі країни, або етнічні спільноти, що виникли на даній території.

Аграрне право – це комплексна, спеціалізована та інтегрована галузь права, яка сформувалася на базі комплексної галузі сільськогосподарського законодавства і є системою правових норм, що регулюють комплекс взаємопов'язаних суспільних відносин (земельних, трудових, майнових, організаційно-управлінських, соціальних та інших), що складаються у процесі здійснення сільськогосподарськими підприємствами та іншими аграрними суб’єктами виробничої сільськогосподарської та пов’язаної з нею іншої діяльності.

Аграрне господарське товариство – це підприємство чи інший суб’єкт господарювання,утворений юридичними та/або фізичними особами шляхом

об'єднання їх майна та участі у спільній підприємницькій діяльності у сфері сільськогосподарського виробництва з метою одержання прибутку.

Аграрне законодавство України – це комплексна, інтегрована та спеціалізована галузь законодавства, що є системою уніфікованих і диференційованих нормативно-правових актів, які регулюють аграрні відносини.

Аграрне право як навчальна дисципліна – це система узагальнених теоретичних знань про аграрне право як комплексну галузь права, його систему, предмет та методи правового регулювання, аграрно-правові норми та інститути, сільськогосподарське законодавство як систему нормативно-правових актів.

Аграрний (сільський) туризм – вид туризму як відпочинкового, так і пізнавального характеру, пов'язаний з використанням майна особистих селянських господарств, що передбачає здійснення агротуристичної діяльності під час тимчасового перебування туристів у сільській місцевості.

Аграрні правовідносини – це органічний комплекс врегульованих нормами права суспільних відносин (трудових, земельних, майнових, організаційно-управлінських, соціальних та інших), що складаються у процесі здійснення сільськогосподарськими підприємствами та іншими аграрними суб'єктами виробничої сільськогосподарської та пов'язаної з нею іншої діяльності.

Агреман – згода держави прийняти конкретну особу в якості глави дипломатичного представництва іншої (акредитуючої) держави. Без отримання агремана не можна офіційно призначити відповідну особу як дипломатичного представника до приймаючої держави.

Адміністративна відповідальність – це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку.

Адміністративна деліктність – це сукупність адміністративних деліктів (проступків), які вчинені у певному географічному просторі, у певний період часу.

Адміністративна деліктологія – це сукупність знань про адміністративні делікти і деліктність як масове негативне явище, що містить в собі детермінанти протиправної поведінки деліквентів, їхньої особистості з метою вироблення і використання адекватних заходів для протидії адміністративним правопорушенням.

Адміністративна інформація – це офіційні документовані дані, що дають кількісну характеристику явищ та процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та іншій сферах життя і збираються, використовуються, поширюються та зберігаються органами державної влади, юридичними особами відповідно до законодавства з метою виконання адміністративних обов'язків та завдань, що належать до їх компетенції.

Адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної

особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов’язків такої особи відповідно до закону.

Адміністративна процедура – це юридично значима та законодавчо закріплена частина адміністративного процесу, яка являє собою окрему процесуальну дію, що здійснюється за певним порядком та у визначеній послідовності та спрямована на досягнення певного правового результату.

Адміністративна процесуальна дієздатність – це здатність особисто здійснювати свої адміністративні процесуальні права та обов'язки, у тому числі доручати ведення справи представникові.

Адміністративна процесуальна правоздатність – це здатність особи мати процесуальні права та обов'язки в адміністративному судочинстві.

Адміністративне право як галузь права – це галузь права, що регулює з метою реалізації завдань і функцій держави, суспільні відносини управлінського характеру, які складаються у сфері виконавчої влади, внутрішньо-організаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їх органами зовнішніх юридично-владних повноважень.

Адміністративне правопорушення (проступок) – протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративне стягнення – це міра відповідальності, яка і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Адміністративне судочинство – діяльність адміністративних судів щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства.

Адміністративний договір – дво- або багатостороння угода, зміст якої складають права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією із сторін угоди.

Адміністративний позов – звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів або на виконання повноважень у публічно-правових відносинах.

Адміністративний примус – це вид державного примусу, що застосовується уповноваженими на те суб'єктами публічної адміністрації до фізичних та юридичних осіб з метою попередження, припинення правопорушень та притягнення винних у їх скоєнні до відповідальності.

Адміністративний процес – правовідносини, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства.

Адміністративний суд – суд загальної юрисдикції, до компетенції якого віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ.

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський

порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село.

Адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом.

Акредитація ключів доступу – процедура документального засвідчення компетентності центра сертифікації ключів здійснювати діяльність, пов'язану з обслуговуванням посилених сертифікатів ключів.

Акти цивільного стану – юридичні факти (події та дії), які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

Алібі – твердження підозрюваного, що він не міг вчинити кримінальне правопорушення, оскільки в момент його вчинення перебував в іншому місці

Аліменти – обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї інших, які потребують цього.

Амнезія – відсутність пам'яті (безпам'ятство), випадання з пам'яті подій, що стосуються певних періодів (часу).

Амортизація – систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Аналіз – розчленування цілого на складові частини (сторони, ознаки, властивості, відносин) з метою їх детального вивчення.

Аналогія – застосування до відносин, що не передбачені законом безпосередньо, інших законодавчих норм, які регулюють відносини, найбільш близькі за своєю сутністю.

Аналогія права – якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства.

Анархізм – суспільно-політична течія, що прагне до максимально можливого визволення особистості, виступає за негайне знищення всякої державної влади шляхом стихійного бунту мас і створення федерації дрібних автономних асоціацій виробників і споживачів (союзи громад).

Анкетування – один із засобів письмового опитування значної кількості респондентів за повною схемою анкети або опитувального листа.

Анотація – короткі відомості про книгу, статтю, монографію.

Антидемократичний державний режим – державний режим, за якого суттєво ускладнюються можливості реалізації прав і свобод громадян, а реальна влада зосереджується в руках неконтрольованої народом групи осіб або в руках однієї особи.

Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю – це прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

Антиконкурентні узгоджені дії – це узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

Антитеза (грец. antithesis - суперечність) – зворот промови, в якому для посилення виразності протиставлені поняття, думки, образи, стани, риси характеру діючих осіб.

Апеляційне провадження – це стадія процесу, під час якої апеляційний суд перевіряє законність і обґрунтованість рішень та ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили.

Апріорі (лат. - первісно) – наявне у свідомості людини знання, що передує досвіду, є філосовським терміном.

Арбітраж ad hoc – вид комерційних арбітражних судів, що спеціально створюються для розгляду конкретних комерційних спорів та припиняють свою діяльність після винесення рішення по справі.

Арбітражна угода – це угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв’язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні.

Арбітражне застереження – вид арбітражної угоди; як правило, є складовою контракту і являє собою попередню домовленість сторін про те, що у випадку виникнення між ними певного спору за основним контрактом, вони будуть врегульовувати шляхом звернення до арбітражного суду, процедуру звернення до якого вони одночасно у той чи інший спосіб у цьому застереженні встановлюють.

Арбітражний компроміс – вид арбітражної угоди; має місце в тому випадку, коли спір між сторонами з приводу певного правовідношення вже виник і досягається згода, яка передбачає розгляд даного спору в арбітражному порядку.

Аргумент (лат. arguere – показувати, з’ясувати, доводити) – думка (або сукупність взаємозв’язаних думок), за допомогою якої обґрунтовується істинність будь-якої іншої думки (або теорії). При доказі деякої думки аргументи є підставами, або посилками, з яких логічно випливає думка, що доказується.

Аргументація – 1) активна діяльність оратора, спрямована на доказування тези; 2) логічне обґрунтування оратором тези шляхом доказування, переконання.

Арешт майна боржника – комплекс процесуальних виконавчих дій щодо заборони вільного розпорядження та користування таким майном.

Аристократія – форма державного ладу, за якої правління здійснюється представниками родової знаті. Аристократією називають форму правління, при якій державна влада зосереджена в руках привілейованої освідченої знатної меншості.

Армія (від фр. Armee, від лат. Armare - озброювати) – військовий орган держави, призначений для проведення його політики засобами збройного насильства.

Артикулятори (лат. articula – розчленовую, розбірливо вимовляю) – частина голосового апарату (язик, губи, зуби, нижня щелепа, м'яке піднебіння), що створює із звуків склади і слова.

Аскет – особа, яка вдовольняється у житті мінімальним, без претензій на багатство і задоволення забаганок.

Аскетизм – релігійно-етичне вчення, за яким придушення людиною своїх фізичних потреб наближує її до божества, до «царства небесного». Аскетизм проповідує відлюдництво, безшлюбність, самотортури, зречення радощів життя і тому подібне.

Асоціація (суспільство) – союз, спілка, товариство, об'єднання для досягнення спільної мети.

Асфіксія – патологічний стан, обумовлений кисневим голодуванням.

Аташе (франц. attache, букв. – прикріплений) - 1. Одна з молодших дипломатичних посад. 2. Офіційна особа, зарахованою до дипломатичного представництва як фахівець у якій-небудь області (наприклад, військовий аташе, прес-аташе).

Атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень.

Аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Аудиторія (лат. audio – слухаю, чую – 1) зал для читання лекцій, доповідей; 2) слухачі лекцій, доповідей, промови тощо; це сукупність слухачів, об'єднаних в одиниці часу і простору спільним видом діяльності.

Аудиторний шок (сценічний страх) – стан емоційної напруги при вираженні думок, у результаті якого люди відчувають складнощі у виконанні промови.

Аудіовізуальний твір – твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим

супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів.

Афект фізіологічний – короткочасна бурхлива реакція психіки людини на несподівані, сильнодіючі негативні подразники.

Афілійовані особи – це юридичні особи, за умови, що одна з них здійснює контроль над іншою чи обидві перебувають під контролем третьої особи; члени сім'ї фізичної особи – чоловік (дружина), а також батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники), брати, сестри, діти та їхні чоловіки (дружини); фізична особа та члени її сім'ї і юридична особа, якщо ця фізична особа та/або члени її сім'ї здійснюють контроль над юридичною особою.

База даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі - електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

База знань – масив інформації у формі, придатній до логічної і смислової обробки відповідними програмними засобами.

Бампер-перелом – специфічний клиноподібний перелом кісток нижніх кінцівок, викликаний наїздом автомобіля.

Бандитизм – особливо тяжкий злочин проти громадської безпеки, а також життя, здоров'я і власності осіб. Формами бандитизму є: а) організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, організації чи на окремих осіб; б) участь у такій банді; в) участь у вчинюваному нею нападі (ст.257 КК).

Банківська таємниця – інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Безперервний стаж – це тривалість безперервної трудової діяльності працівника на одному підприємстві, в одній установі, організації або галузі господарства.

Безробіття – втрата працездатною особою працездатного віку роботи з об'єктивних чи суб'єктивних причин, яки призвела до втрати заробітної плати або інших, передбачених законодавством, доходів.

Безхазяйна річ – річ, яка не має власника або власник якої невідомий.

Благозвучність – приємність голосу.

Близькі родичі та члени сім'ї – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений,

опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов’язані спільним побутом і мають взаємні права та обов’язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Блокування сертифіката ключа – тимчасове зупинення чинності сертифіката ключа.

Боргове зобов'язання – зобов'язання позичальника перед кредитором за кредитом (позикою), що виникло внаслідок випуску і розміщення боргових цінних паперів та/або укладання кредитних договорів.

Боржник – фізична або юридична особа, визначена виконавчим документом як така, що зобов’язана вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення на користь стягувача.

Брахмани – найпривілейованіша суспільна група стародавньоіндійського суспільства, яка складалася із священнослужителів та жреців. Брахмани мали велике значення в розвитку індійської думки та індуїстської філософії.

Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об’єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Бюджетна класифікація – єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Бюджетна політика – це діяльність органів державної влади щодо формування бюджету держави, його збалансування, розподілу й перерозподілу бюджетних ресурсів та забезпечення всеохоплюючого контролю за їх використанням

Бюджетна програма – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права.

Бюджетне асигнування – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.

Бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому.

Бюджетний запит – документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди.

Бюджетні кошти (кошти бюджету) – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету.

Бюджетні повноваження – це права та обов'язки органів державної влади та місцевого самоврядування у галузі бюджетної діяльності, що визначаються Бюджетним кодексом України, щорічними законами про Державний бюджет, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими законами, рішеннями місцевих рад та локальними актами.

Бюджетні установи – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими.

Бюро судово-медичної експертизи – державна спеціалізована установа в системі МОЗ України, яка проводить медичне дослідження та експертизу трупів при підозрі на насильну смерть, експертизу потерпілих, обвинувачених та інших осіб, для визначення характеру і ступеня важкості тілесних ушкоджень, експертизи речових доказів та матеріалів кримінальних і цивільних справ.

Варни – замкнуті соціальні групи стародавньоіндійського суспільства, на які поділялось вільне населення за своїм походженням. Традиційно існує чотири варни: жреці-брахмани, воїни-кшатрії, торговці-вайшії, землероби-шудри.

Вбивство – протиправне (умисне або необережне) позбавлення життя однією людиною (групою людей) іншої людини. Розрізняються: основний склад вбивства (ч.1 ст. 115 КК), кваліфіковані склади (ч.2 ст. 115 КК) і привілейовані склади вбивства (ст. 116-118 КК).

Веди – священна книга давніх індійців, яка була створена в II-I тис. до н.е. і записана ведичним санскритом.

Вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов’язання векселедавця сплатити визначену суму грошей власнику векселя після настання строку.

Великий платник податків – юридична особа, у якої обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує п'ятсот мільйонів гривень або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків за платежами, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період перевищує дванадцять мільйонів гривень.

Верифікація – перевірка, емпіричне підтвердження теоретичних положень науки шляхом співставлення їх з об´єктом дослідження, даними відчуття та експерименту, це повторюваність результату дослідження.

Верховна Рада Украї́ни – єдиний законодавчий орган державної влади України, який має колегіальну будову і складається з чотирьохсот п'ятдесяти народних депутатів України, обраних строком на п'ять років на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Верховний Суд України – це найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції.

Взаємність – принцип правового регулювання в міжнародному приватному праві, що передбачає надання іноземним суб'єктам не меншого обсягу прав, ніж обсяг прав, якими користуються вітчизняні суб'єкти на території відповідної іноземної держави або встановлення для них аналогічних обмежень.

Вибір права – право учасників правовідносин визначити право якої держави підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом.

Вибори в Україні – передбачена Конституцією та законами України форма прямого народовладдя, яка є волевиявленням народу шляхом таємного голосування щодо формування конституційного якісного і кількісного складу представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Виборчий процес – це система врегулювання Конституцією та законами України основних послідовних процесуальних стадій (етапів) організації та проведення виборів в Україні.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

Визнання (виконання) рішення іноземного суду – поширення законної сили рішення іноземного суду на територію України в порядку, встановленому законом.

Визнання де-факто – одна з традиційних форм офіційного визнання існуючими державами та урядами знову виникає держави чи уряду в тій чи іншій країні.

Визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб – спосіб захисту особистих немайнових прав, що полягає у можливості звернення до суду з вимогою про визнання таким, що не відповідає вимогам чинного законодавства (за змістом, процедурою прийняття тощо) рішення публічно-правових утворень чи фізичних осіб публічного права.

Визнання особистого немайнового права – спосіб захисту, за яким визнається наявність в особи певного особистого немайнового права, яке було порушене, чи наявність якого попередньо піддавалось сумніву з боку інших осіб.

Визнання правочину недійсним – такий спосіб захисту особистих немайнових прав може застосовуватись у тих випадках, коли порушення особистого немайнового права чи загроза таким діям є наслідком правочину.

Визнання уряду – визнання державами нового уряду, будь-якої країни, який прийшов до влади неконституційним шляхом.

Визначення (дефініція) – стисле наукове визначення змісту якогось поняття.

Виключне право – майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське

право і (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права і (або) суміжних прав лише нею і на видачу лише цією особою дозволу чи заборону їх використання іншим особам у межах строку, встановленого законом.

Виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

Виконавче провадження – це завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб); сукупність дій органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які здійснюються на підставах, у спосіб та в межах повноважень, визначених нормативно-правовими актами, а також рішеннями, що підлягають примусовому виконанню.

Виконавчий збір – кошти, які стягуються з боржника, якщо ним самостійно не виконано рішення у строк, встановленим державним виконавцем.

Виконавчі органи рад – органи, які відповідно до Конституції України та цього Закону створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами.

Викуп акцій – це придбання акціонерним товариством за плату розміщених ним акцій.

Виморочна спадщина – майно, яке залишилося після смерті громадянина і щодо якого відсутні спадкоємці за заповітом і спадкоємці за законом.

Виправданий – обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Виправні роботи – праця засудженого за звичайним місцем роботи засудженого з відрахуванням в дохід держави його заробітної плати.

Виправні роботи (ст. 31 КУпАП) – стягнення майнового характеру, що триває. Воно застосовується на термін до двох місяців із відбуванням за місцем постійної роботи винного і з відрахуванням до 20 відсотків його заробітку в дохід держави.

Виробники сільськогосподарської продукції – юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, фізичні особи (фізичні особи-підприємці, домогосподарства), які займаються сільськогосподарською діяльністю, мають у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарських тварин.

Вирок – судове рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті.

Висновок експерта – докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Висота голосу – фізіологічна властивість мовного голосу, керована напругою голосових зв’язок і частотою імпульсів, отриманих із головного мозку. Розрізняють: високий мовний голос, у якому переважно розвинуте голосове звучання зі слабко вираженим грудним; низький мовний голос, у якому переважно розвинуте грудне звучання зі слабко вираженим голосовим; середній мовний голос із добре розвинутим і голосовим, і грудним звучанням.

Витрати бюджету – видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Витрати виконавчого провадження – витрати органів державної виконавчої служби на організацію та проведення виконавчих дій щодо забезпечення примусового виконання рішень.

Виховна бесіда – захід, який за змістом, способами впливу на свідомість, почуття і волю дитини подібний до попереджувальної бесіди та проводиться у неофіційній обстановці.

Відеограма – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій.

Відкритий ключ – параметр криптографічного алгоритму перевірки електронного цифрового підпису, доступний суб'єктам відносин у сфері використання електронного цифрового підпису.

Відкриття спадщини – настання певних обставин (смерть фізичної особи, оголошення особи такою, що померла), за яких у відповідних осіб виникає право спадкоємства.

Віднесення інформації до державної таємниці – процедура прийняття (державним експертом з питань таємниць) рішення про віднесення категорії відомостей або окремих відомостей до державної таємниці з установленням ступеня їх секретності шляхом обгрунтування та визначення можливої шкоди національній безпеці України у разі розголошення цих відомостей, включенням цієї інформації до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, та з опублікуванням цього Зводу, змін до нього.

Відновне правосуддя – це особлива кримінально-процесуальна форма, на основі якої сторони кримінально-правового конфлікту вирішують його за посередництва третьої нейтральної сторони шляхом максимального відновлення матеріального, морально-психологічного стану та соціального статусу, що існував до вчинення злочину.

Відносна величина – це узагальнюючий показник, який характеризує кількісне співвідношення двох порівнюваних величин.

Відповідач в адміністративному судочинстві – суб'єкт владних повноважень, а у випадках, передбачених законом, й інші особи, до яких звернена вимога позивача.

Відпустка – це такі календарні періоди працюючих громадян, протягом яких вони вільні від виконання основних трудових обов’язків і мають право використовувати їх на власний розсуд або за призначенням.

Відсилання до права третьої держави – відсилання колізійної норми права іноземної держави, визначеної відповідно до національної колізійної норми, до права третьої держави.

Відстрочка виконання рішення – відкладення чи перенесення виконання рішення на новий строк, який визначається судом.

Відтворення – виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

Відчуження корпоративних прав – це будь-який заснований на договорі їх перехід від однієї особи до іншої, який може опосередковуватися таким договірними конструкціями, як купівля-продаж, міна, дарування тощо.

Віза – реквізит документа у вигляді напису, зробленого посадовою особою, що висловлює згоду або незгоду з його змістом.

Військова організація держави – включає в себе Збройні Сили Російської Федерації, складають основу забезпечення воєнної безпеки, інші війська, військові формування та органи, призначені для виконання завдань військової безпеки військовими методами, а також органи військового управління.

Військовий шпигун – це особа, яка, діючи таємно або під неправдивим приводом, збирає або прагне зібрати відомості в районі дії однієї з воюючих держав з наміром повідомити такі протилежній стороні.

Військовослужбовці – соціальна група, що складається з індивідуальних суб'єктів права, здійснюють певні соціально необхідні функції і виконують завдання в заснованих та державних органах та організаціях, в яких законом передбачена військова служба. Військовослужбовці є свого роду персоналом, які забезпечують виконання функцій зазначених органів і організацій.

Віндикаційний позов – це позов неволодіючого власника до незаконно володіючого невласника з метою відновлення порушеного володіння річчю шляхом вилучення її в натурі.

Вірчі грамоти – документ, яким забезпечується глава дипломатичного представництва класу послів або посланників для посвідчення його представницькогохарактеру та акредитування в іноземній державі.

Вказівка – розпорядчий службовий документ, видаваний переважно з питань інформаційно-методичного характеру, а також з питань, пов'язаних з організацією виконання наказів (директив) та інших актів вищестоящих органів.

Влада – у загальному розумінні реальна здатність і можливість владноможного суб'єкта впливати на діяльність і поведінку людей, примушувати їх виконувати його волю.

Власні надходження бюджетних установ – кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності.

Вмотивоване рішення – рішення в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Внутрішнє переконання – тверда впевненість, що склалася у судді, слідчого судді, прокурора, слідчого в тому, що ними дано правильну оцінку всім наявним у кримінальному провадженні засобам доказування і всім встановленим фактам, і те що отриманий таким шляхом висновок з усіх питань, які виникли в кримінальному провадженні, є єдино правильним.

Внутрішні функції держави – державні функції, що здійснюються в межах даної держави і в яких виявляється її внутрішня політика.

Воєнна блокада – ізоляція (порушення зовнішніх зв'язків) ворожої сторони, держави, великого угруповання військ та інших об'єктів. Може бути повною і частковою, морською, повітряною, сухопутною, змішаною.

Воєнний переворот – насильницька зміна державної владу за допомогою воєнної сили.

Воєнно-політичний конфлікт – це вид соціальної взаємодії, що є найвищою стадією розвитку антагоністичного протиріччя, що складається з приводу політичної влади, розв'язання якого досягається завдаванням шкоди кожній зі сторін з допомогою військової сили.

Всеукраїнський референдум – одна з форм безпосередньої демократії в Україні, способом здійснення влади безпосередньо Українським народом, що полягає у прийнятті (затвердженні) громадянами України рішень з питань загальнодержавного значення шляхом таємного голосування в порядку, встановленому Законом.

Всеукраїнський референдум за народною ініціативою – це форма прийняття громадянами України рішень з питань загальнодержавного значення з урахуванням обмежень, встановлених Конституцією України та Законом.

Всеукраїнський референдум про зміну території України – це форма прийняття громадянами України рішення щодо затвердження закону про ратифікацію міжнародного договору про зміну території України.

Встановлення миру в постконфліктний період – це дії, спрямовані на запобігання спалаху насильства між країнами і народами після ліквідації конфлікту або конфліктної ситуації.

Встановлення підсудності – вибір юрисдикційного органу, який буде врегульовувати певне правовідношення.

Вторинний документ – документ, що являє собою результат аналітико-синтетичної та іншої переробки одного або кількох документів;

Галузь міжнародного права – сукупність юридичних норм і принципів, що регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права у певній галузі, яка складає специфічний предмет міжнародного права і пов'язана зі специфічною групою об'єктів міжнародного права.

Галюцинації – мимоволі виникаючі на хворобливій основі предметні сприйняття без наявності реального об’єкта, без якогось зовнішнього подразника, які сприймаються хворим за реальну дійсність. Хворий сприймає те, чого насправді немає.

Гарантійне зобов'язання – зобов'язання гаранта повністю або частково виконати боргові зобов'язання суб'єкта господарювання - резидента України перед кредитором у разі невиконання таким суб'єктом його зобов'язань за кредитом (позикою), залученим під державну чи місцеву гарантію.

Гарантії прав та обов’язків – засоби та умови, які забезпечують цілковите й неухильне здійснення суб’єктивних прав та юридичних обов’язків суб’єктів.

Гарантований державою борг – загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання-резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями.

Генезис – процес створення та становлення будь-якого природного чи соціального явища.

Генеральна Асамблея ООН – орган, який здійснює оцінку діяльності держав-членів щодо не порушення ними вимог мирного співіснування та прийняття бюджету Організації.

Генеральні штати – у Франції вища станово-представницька установа в 1302-1789 рр., що складалася з депутатів духовенства, дворянства і третього стану. Скликалися королями головним чином для отримання від них згоди на збір податків.

Геоінформаційні системи – сучасні комп'ютерні технології, що дають можливість поєднати модельне зображення території (електронне відображення карт, схем, космо-, аерозображень земної поверхні) з інформацією табличного типу (різноманітні статистичні дані, списки, економічні показники тощо).

Гетьман (від нім. – начальник) – назва вищих воєначальників у таких державних і військово-державних утвореннях як Велике князівство Литовське, Королівство Польське.

Гіпербола (грец. hyperbole – перебільшення) – навмисне художнє перебільшення сили, значення, розміру явища, що зображується.

Гіпотеза – наукове передбачення, припущення, істинність якого не визначено, висунуте для пояснення будь-яких явищ, процесів, причин, які зумовлюють даний наслідок.

Гістологія – наука про тканини.

Головні розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до статті 22 Бюджетного Кодексу отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Головуючий у кримінальному провадженні – професійний суддя, який головує при колегіальному судовому розгляді або здійснює його одноособово.

Голос – озвучене дихання, що складається з п’яти елементів: звучності, темпу, висоти, тембру та дикції (артикуляції).

Голосовий апарат – апарат, що складається з чотирьох частин: дихальних органів, вібраторів, резонаторів і артикуляторів.

Голосуюча акція – акція, власнику якої надається право голосу на загальних зборах акціонерів (далі - загальні збори) для вирішення питань, передбачених законом та статутом акціонерного товариства.

Господарська діяльність – це діяльність суб’єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарське право як галузь права – це система правових норм, що регулюють відносини з приводу безпосереднього здійснення господарської діяльності та /або керівництва нею із застосуванням різних методів правового регулювання. Господарське право це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері управління економікою, виробництвом та реалізацією продукції, виконання робіт і надання послуг з метою отримання прибутків чи без такої мети.

Господарські правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, які виникають в сфері господарювання щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та або організації керівництва такою діяльністю, характеризуються особливим суб’єктним складом, а також поєднанням організаційних та майнових елементів, значним ступенем регулювання з боку як держави, так і суб’єктів цих відносин; відносини, які виникають в процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб’єктами господарювання, а також між цими суб’єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Господарсько-виробничі відносини – майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

Готування до злочину – підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину.

Грабіж – злочин проти власності, що полягає у відкритому викраденні майна без застосування насильства або відкритому викраденні майна, поєднаному з насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства.

Градація (лат. gradatio – поступове підвищення) – поступовий перехід від одного стану до іншого при наростанні якості (або навпаки) для посилення ефекту мови, наприклад, “переміг, розгромив, знищив”.

Гриф секретності – реквізит матеріального носія секретної інформації, що засвідчує ступінь секретності даної інформації.

Громадські слухання – зустрічі з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати запрошених, порушувати питання та вносити пропозиції щодо проблем місцевого значення, які належать до відання місцевого самоврядування.

Громадянин – особа, яка перебуває у сталих юридичних зв’язках із конкретною державою, що знаходить вираження саме в наявності відповідного громадянства.

Громадянин України – особа, яка набула громадянствоУкраїнив порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України.

Громадянське суспільство – суспільство, в якому держава гарантує індивідам надійний захист усіх прав і свобод людини, зокрема рівні можливості щодо підприємництва, участі в політичній та інших сферах життєдіяльності суспільства.

Грошове зобов'язання – зобов'язання боржника сплатити кредитору певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на інших підставах, передбачених законодавством України.

Грошове зобов'язання платника податків – сума коштів, яку платник податків повинен сплатити до відповідного бюджету як податкове зобов'язання та/або штрафну (фінансову) санкцію, що справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним вимог податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, а також санкції за порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Група Світового банку (The World Bank Group) – це сукупність багатосторонніх організацій розвитку, які належать і підзвітні урядам країн-членів організацій. Група Банку має неполітичне спрямування. Статутами її організацій забороняється при прийнятті рішень брати до уваги політичні міркування або втручатися у політичні справи країн-членів організацій.

Даосизм – китайське традиційне вчення, в якому присутні елементи релігії, містики, гадань, шаманізму, медитацій, а також традиційна філософія і наука.

Дебати (фран. debats – сперечатися) – обговорення будь-якого питання, обмін думками звичайно після доповіді.

Дедукція – форма достовірного умовиводу від загального положення до часткового, в якому висновок про окремі випадки множинної сукупності робиться на основі знання про загальні властивості всієї множини.

Декрети – у Римській імперії рішення імператорського суду.

Делегування – передача функцій, повноважень на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання.

Делікт – протиправна дія, внаслідок якої завдається шкода, не пов'язана з невиконанням правопорушником належного з нього зобов'язання.

Деліктоздатність – закріплена в законі здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення.

Делірій – складний патологічно викривлений розлад свідомості з яскравими істинними галюцинаціями і психомоторним збудженням. маревним тлумаченням навколишньої дійсності, дезорієнтуванням у часі й оточенні при зберіганні орієнтування у власній особистості.

Демократичний державний режим – державний режим, за якого реально забезпечується здійснення широкого кола прав і свобод громадян, які мають реальні можливості впливати на формування та діяльність державних органів.

Демократія (з грец. «влада народу») – політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ. При цьому управління державою здійснюється народом або безпосередньо (пряма демократія), або опосередковано, через обраних представників (представницька демократія).

Демонстративні дії – діапазон акцій від умов ворожості до безпосередньої погрози розв'язати війну з метою придушити волю противника для боротьби: воєнні маневри, постійна і тимчасова воєнна присутність.

Демпінг – ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Денотатний граф (лат. denoto – позначаю і грецьк. grapho – пишу) – засіб виділення з тексту істотних ознак ключового поняття.

Деонтологія – це розділ етики, в якому вивчаються проблеми обов'язку людини, сфера належного (того, що повинно бути), усі форми моральних вимог до життєдіяльності людини та відношення між ними.

Депутатське звернення – викладена в письмовій формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їхпосадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатський запит – право народного депутата, народних депутатів чи комітету Верховної Ради України, яке заявляється на сесії Верховної Ради України доПрезидента України, до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції.

Депутатський індемнітет – депутат місцевої ради та Верховної Ради Автономної Республіки Крим не несе відповідальності за виступи на засіданнях ради та її органів, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Депутатські фракції – це об’єднання депутатів, сформовані на основі партійної приналежності. До складу депутатської фракції можуть входити й позапартійні депутати, які підтримують програмні документи відповідної партії.

Дереалізація – зовнішнє оточення сприймається хворим як примара, безкольорове, силуетне. З’являються сумніви щодо реальності існуючого світу, предметів, людей. Близькими за змістом є феномени “ніколи не баченого”, наприклад, знайома місцевість виглядає незнайомою; і “раніше баченого”, коли в незнайомій місцевості виникає непоборне відчуття того, що раніше людина тут вже була, все це бачила.

Держава – особлива політико-територіальна організація, що має суверенітет, спеціальний апарат управління і примусу та здатна надавати своїм приписам загальнообов’язкової сили для всього населення країни.

Державна пенітенціарна служба України *(ДПтС України)* – центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який є Центральним апаратом кримінально-виконавчої системи України. Служба здійснює керівництво органами і установами виконання покарань на Україні, їй підпорядковуються територіальні органи управління в регіонах і містах державного значення.

Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців – засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Державна служба в Україні – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів.

Державна таємниця – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою.

Державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Державне замовлення – засіб державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності.

Державне запозичення – операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету.

Державне обвинувачення – процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Державне прогнозування економічного і соціального розвитку – науково-обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого

стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку.

Державне регулювання господарської діяльності – це система правових, організаційних, регулятивно-контролюючих заходів держави, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища й управління державним сектором для забезпечення ефективності та конкурентноздатності національної економіки.

Державне сільськогосподарське підприємство – це підприємство, утворене компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності,що здійснює сільськогосподарську виробничу діяльність на землях сільськогосподарського призначення.

Державний апарат – система органів держави, які виконують управлінські функції.

Державний борг – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Державний експерт з питань таємниць – посадова особа, уповноважена здійснювати відповідно до вимог закону віднесення інформації до державної таємниці у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування.

Державний земельний кадастр – єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами.

Державний інвестиційний проект – інвестиційний проект, що реалізується шляхом державного інвестування в об’єкти державної власності з використанням державних капітальних вкладень та/або кредитів (позик), залучених державою або під державні гарантії.

Державний орган – це одна особа або організована група осіб, спеціально призначені для реалізації державної влади в передбачених законом випадках.

Державний реєстратор – посадова особа центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, яка відповідно до закону від імені держави здійснює державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Державний режим – сукупність форм і методів здійснення державної влади.

Державний суверенітет – повновладдя й незалежність держави, що полягають у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні й зовнішні питання без втручання в них будь-якої іншої держави.

Державні капітальні вкладення – капітальні видатки державного бюджету (надання кредитів з державного бюджету), що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів державної власності, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік.

Державні органи – державні організації, наділені державно-владними повноваженнями й покликані здійснювати від імені держави управлінські функції в суспільстві.

Державні послуги – вид послуг, що надаються органами державної влади (насамперед виконавчої) та державними підприємствами, установами й організаціями.

Державні соціальні гарантії – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Державні соціальні стандарти — це встановлені на кожний визначений період мінімальні розміри матеріальних та інших благ, які гарантують соціально-прийнятний рівень їх споживання та призначені для встановлення обов'язкового мінімуму витрат (бюджетних, коштів підприємств) на такі цілі.

Дерогаційний договір – договір, відповідно до якої підлягаючий розгляду даним судом на підставі загальних диспозитивних норм про визначення компетенції суду спір вилучається з сфери його юрисдикції і передається іншому суду.

Десакраліація – заперечення святості чи священності чогось.

Дефект надання медичної допомоги – це неналежне здійснення діагностики, лікування хворого, організації медичної допомоги, яке призвело або могло призвести до несприятливого результату медичного втручання.

Деформації професійної свідомості – негативні зміни якостей особистості (стереотипів сприйняття, ціннісних орієнтацій, характеру, способів спілкування і поведінки), що настають під впливом виконання професійної діяльності.

Децемвіри (лат. decem vires) – колегія з 10 чоловік, обрана в 451 р. до н.е. для проведення кодифікації римського звичаєвого права.

Децентралізація – процес передачі частини функцій та повноважень центральних органів виконавчої влади на місцеві рівні виконавчої влади та органам самоврядування, тобто це процес розширення та зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій за одночасного звуження прав і повноважень відповідного центру.

Джерела аграрного права – це юридичне джерело і форма виразу аграрно-правових норм; це система уніфікованих та диференційованих нормативно-правових акті,що регулюють аграрні відносини.

Джерела медичного права – це спосіб зовнішнього закріплення правових норм, регулюючих суспільні відносини у сфері медичної діяльності.

Джерела міжнародного права – форми закріплення (зовнішнього виразу) норм міжнародного права, створених узгодженим волевиявленням його суб'єктів.

Дигести – систематичне зібрання уривків з творів римських «класичних» юристів, в основному з питань приватного права.

Дипломат – посадова особа держави, що веде роботу по здійсненню офіційних зносин даної держави з іноземними державами і володіє необхідною для цього спеціальною підготовкою.

Директива – розпорядчий службовий документ, що містить вказівки з підготовки і ведення бойових дій, питань бойової готовності, всебічного забезпечення військ (сил), бойової та оперативної підготовки, навчання, виховання, штатної організації та інших питань життя і діяльності військ (сил).

Дисциплінарна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, який полягає в обов'язку працівника відповісти перед власником або уповноваженим ним органом за скоєний ним дисциплінарний проступок і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права.

Дитина – особа, до досягнення нею повноліття.

Диференційовані нормативно-правові акти аграрного законодавства – юридичне джерело і форма виразу аграрно-правових норм, основою яких є диференціація правового регулювання аграрних відносин (переважно за суб'єктним принципом).

Діалог (грец. dialogos – бесіда, розмова) – бесіда між двома або декількома особами, основна форма ораторської діяльності при відповідях на питання.

Дієздатність – передбачена нормами права здатність особи своїми діями набувати та самостійно здійснювати суб'єктивні права і виконувати юридичні обов'язки.

Дізнання – форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків.

Діловодство – це галузь діяльності, основними елементами якого є письмові документи. Документування й організацію роботи з документами, тобто весь процес із часу створення документа і до його знищення чи передачі на зберігання до архіву забезпечує діловодство.

Діоцез – адміністративна одиниця в пізньої Римської імперії і Візантії в IV-VII ст. Включала в себе кілька провінцій і входила до складу префектури.

Діти, які опинились у складних життєвих обставинах – діти, які потрапили в обставини, що порушують їх повноцінну життєдіяльність та розвиток, у подоланні наслідків яких вони потребують допомоги (проживають у сім'ях, у яких батьки або особи, що їх замінюють, ухиляються від виконання батьківських обов'язків; залишилися без батьківського піклування; систематично самовільно залишають місце постійного проживання (перебування); зазнали фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства; розлучені із сім'єю та не є громадянами України).

Добровільна відмова від доведення злочину до кінця – остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

Довічна пенсія (ануїтет) – пенсійна виплата за рахунок коштів, що обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку застрахованої особи, а у випадках, передбачених законом, - на індивідуальному пенсійному рахунку учасника недержавного пенсійного фонду, сума та порядок виплати якої визначаються в договорі страхування довічної пенсії, укладеному із страховою

організацією, що сплачується особі після досягнення нею пенсійного віку, передбаченого Законом, або членам її сім'ї чи спадкоємцям у випадках, передбачених Законом.

Догма – твердження (як правило, релігійне), яке не вимагає доказу.

Договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов’язків.

Договір про закупівлю – договір, який укладається між замовником і учасником за результатами проведення процедури закупівлі та передбачає надання послуг, виконання робіт або набуття права власності на товари.

Договір про надання послуг – це договір, за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором.

Договір про оплатне надання медичних послуг – договір, в силу якого одна сторона (послугодавець) зобов’язується надати медичну послугу іншій стороні (послугоотримувачу), а послугоотримувач зобов’язується сплатити за це обумовлену винагороду.

Договір про спільну діяльність – це договір, за яким сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові.

Договір страхування додаткової пенсії – це договір страхування, який передбачає обов’язок страховика щодо здійснення страхової виплати (виплат) та/або виплат у вигляді ануїтету в разі досягнення застрахованою особою пенсійного віку, визначеного за заявою застрахованої особи у договорі страхування відповідно до законодавства з урахуванням того, що такий пенсійний вік не може бути меншим більше ніж на 10 років від пенсійного віку, який надає право на пенсію за загальнообов’язковим державним пенсійним страхуванням.

Договірне зобов'язання – це відносне правовідношення між юридично рівними і майново самостійними особами, що виникає на підставі договору, який виражає їх загальну волю на досягнення цивільно-правових результатів майнового чи немайнового характеру, настання котрих відбувається у разі здійснення боржником певних активних дій, що відповідають праву вимоги кредитора і не зачіпають прав та законних інтересів третіх осіб, які не є учасниками зазначеного правовідношення.

Договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності – це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Додаткове резервне фінансування МВФ-SRF (*SupplementalReserveFacility*) - на випадок валютно-фінансової кризи.

Дозвіл – це документ державного зразка, якій надає право на виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання об'єктів матеріального світу; доступу до інформації, користування нею та її поширення;

в'їзду в Україну, виїзду з неї та пересування її територією; організації і функціонування окремих підприємств та закладів, а також здійснення будь-якої іншої діяльності.

Дозвільне провадження – регламентована адміністративно-процесуальними нормами діяльність органів публічної адміністрації, в ході якої вирішуються питання про забезпечення реалізації прав фізичних та юридичних осіб на виконання певних дій або зайняття певними видами діяльності шляхом надання їм відповідного дозволу.

Докази – будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Докази в кримінальному провадженні – фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Доказування – діяльність, яка полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Доктрина – вчення, наукова або філософська теорія, політична система, керівний теоретичний чи політичний принцип (наприклад, військова доктрина) або нормативна формула.

Документ – це засіб закріплення людиною з допомогою письмової мови, або яких-небудь знаків чи символів або іншими засобами на спеціальному матеріальному носії інформації про факти, події, явища об'єктивної дійсності, зовнішньо-предметної чи розумової діяльності людини, її плани, наміри, рішення та дії.

Документування – це сам процес створення документів; це регламентований процес запису інформації на папері чи іншому носієві, що забезпечує юридичну силу, здійснюється за певними правилами, встановленими правовими актами чи виробленими традицією.

Домінат (від лат. Dominus - «пан») – абсолютно монархічний режим в Римській державі; встановлення режиму домінata відбулося в 284 р. зі сходженням на престол Діоклетіана.

Домінуючий – панівний, що владорює над іншими.

Допит – слідча, судова дія, яка полягає в отриманні слідчим (суддею, судом) безпосередньо від допитуваної особи у встановленій кримінально-процесуальним законом формі показань про відомі їй обставини, інші дані, що мають значення для справи, яка розслідується.

Допуск до державної таємниці – оформлення права громадянина на доступ до секретної інформації.

Допустимий доказ у кримінальному провадженні – отриманий у порядку, встановленому КПК України.

Дорожньо-транспортна подія (ДТП) – подія, що виникла внаслідок злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило

потерпілому легкі, середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження чи настала смерть потерпілого.

Досконала конкуренція – форма організації ринку, яка передбачає конкуренцію великої кількості продавців і покупців і при цьому змагання між суб'єктами господарювання з метою отримання завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання відбувається так, що споживачі мають можливість вибирати між продавцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Доступ до державної таємниці – надання повноважною посадовою особою дозволу громадянину на ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, або ознайомлення з конкретною секретною інформацією та провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, цією посадовою особою відповідно до її службових повноважень.

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Дотація – грошова підтримка з боку держави.

Дохід з джерелом їх походження з України – будь-який дохід, отриманий резидентами або нерезидентами, у тому числі від будь-яких видів їх діяльності на території України (включаючи виплату (нарахування) винагороди іноземними роботодавцями), її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні.

Дружнє врегулювання – це угода між сторонами, що призводить до припинення провадження по справі. При досягненні сторонами такої домовленості зазвичай держава сплачує заявнику певну суму грошей. Розглянувши умови дружнього врегулювання й пересвідчившись, що продовження розгляду справи не є необхідним з огляду на повагу до прав людини, Суд вилучає відповідну заяву із списку справ.

Дуалізм влади – подвійність державної влади, поділ її між різними інституціями країни.

Евтаназія – прискорена смерть безнадійно хворої людини.

Едикт – в Римській державі розпорядження магістрату, що зберігає свою юридичну силу до закінчення строку повноважень особи, яка його видала.

Екологічна безпека – такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Екологічне право – самостійна галузь права, що охоплює систему правових норм, які регулюють екологічні відносини у сфері взаємодії людини і природи з приводу раціонального використання, охорони, відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Екологічне правопорушення – винне, протиправне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на екологічний правопорядок, спричиняє шкоду навколишньому природному середовищу або створює реальну загрозу заподіяння такої шкоди і тягне за собою застосування заходів юридичної відповідальності.

Екологічний контроль – діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями, громадянами.

Екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року.

Екомережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Економічна стратегія – обраний державою курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту. Економічна стратегія включає визначення пріоритетних цілей економіки, засобів та способів їх реалізації, виходячи зі змісту об'єктивних процесів і тенденцій, що мають місце в національному та світовому господарстві, та враховуючи законні інтереси суб'єктів господарювання.

Економічна тактика – сукупність найближчих цілей, завдань, засобів і способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах, що складаються в поточному періоді розвитку економіки.

Економічний механізм забезпечення охорони довкілля – система економіко-правових засобів впливу, які забезпечують формування системи фінансування природоохоронних заходів через стягнення зборів за використання

природних ресурсів та забруднення довкілля, інших поступлень, стимулювання природоохоронної діяльності суб'єктів шляхом встановленням фінансових та інших матеріальних пільг та гарантій.

Економічність оподаткування – установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування.

Ексгумація – діставання похованого трупа для судово-медичних експертиз.

Експансія – розширення сфери панування, впливу, поширення чого-небудь за початкові межі (територіальна, економічна і політична експансія). Прагнення держави до захоплення нових територій, колоній, ринків збуту в інших країнах.

Експеримент – апробація досліджуваних явищ в контрольованих, штучно створених умовах.

Експертиза цінності документів – визначання на підставі чинних засад і критеріїв цінності документів.

Експорт (експорт товарів) – продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів.

Екстраординарний процес – форма цивільного процесу в Римі, що зародилася в I в. н.е. і пов'язана з діяльністю імператорських судів.

Електронний реєстр – різновид реєстру, створений за допомогою електронних засобів/техніки для оперативної роботи з ним.

Електронний цифровий підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа.

Емоції – переживання, які пов'язані із задоволенням або незадоволенням потреб.

Емфітевзис – довгострокове, відчужуване, успадковуване право користуватися чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб за наявності в особи потреби і можливості такого використання.

Етатизація – одержавлення тієї чи іншої сфери суспільного буття.

Європейський суд з прав людини – контрольний орган, створений Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод (ст.19) з метою забезпечення поваги до зобов'язань, що випливають з Конвенції для держав, які є її учасниками і зробили спеціальні заяви про визнання для них у якості обов'язкової юрисдикції Європейського суду з прав людини з усіх питань, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Єдиний реєстр податкових накладних – реєстр відомостей щодо податкових накладних та розрахунків коригування, який ведеться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику в електронному вигляді згідно з наданими платниками податку на додану вартість електронними документами.

Завдання міжнародного права збройних конфліктів – регулювання воєнних дій з метою полегшення незгод і втрат, що їх супроводжують.

Закінчений замах – особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі.

Закінчений злочин – діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу.

Закон – це, як правило, нормативно-правовий акт, щоприймається органом законодавчої влади (Верховною Радою України) або безпосередньо народом України (на всеукраїнському референдумі) з дотриманням вимог законодавчої процедури, який має вищу (по відношенню до всіхінших нормативно-правовихактів) юридичну силу та регулює найбільш важливі суспільні відносини переважно загального характеру.

Закон Дао – стародавньокитайський закон про вічну гармонію природи і людського суспільства.

Закон найбільш тісного зв'язку (proper law) – в літературі розглядаються як специфічний вид колізійних прив'язок чи принцип колізійного регулювання, що передбачає підпорядкуванню певного правовідношення за участю іноземного елементу правопорядку (законодавству) тієї держави, з яким дане правовідношення найбільш тісно пов'язане (т.з. «гнучке» колізійне регулювання»).

Закон Тафта-Хартлі 1947 р. – закон, прийнятий у США з метою врегулювання трудових відносин, зокрема, був спрямований на обмеження можливостей проведення страйку.

Закон України про кримінальну відповідальність – законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України та закон України про кримінальні проступки).

Законне рішення – рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК України.

Законні представники – батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності - опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний.

Законність – правовий режим точного й неухильного здійснення законів та інших нормативних актів у всіх сферах державного й суспільного життя.

Законодавча ініціатива – це офіційне внесення в компетентний орган парламенту правомочним суб'єктом права законодавчої ініціативи пропозиції про необхідність законодавчого регулювання.

Законодавча процедура – офіційно встановлена послідовність дій відповідних суб'єктів, що забезпечують цілеспрямований розвиток законодавчого процесу з метою перетворення законопроекту на закон.

Законодавчий процес – це юридично регламентований порядок законодавчої діяльності, яка здійснюється безпосередньо народом шляхом

всеукраїнського референдуму або Верховною Радою України шляхом реалізації законодавчих повноважень.

Закономірність – певна впорядкованість подій, факторів, обставин життя.

Залишок бюджетних коштів – обсяг коштів відповідного бюджету, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів цього бюджету на кінець звітного періоду.

Замах на злочин – вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини Кримінального кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

Заміна неналежного відповідача – це процесуальна дія суду, яка оформлена ухвалою про виведення із цивільної справи неналежного відповідача і допущення (залучення) належного.

Заохочення – це форма позитивної оцінки результатів праці працівника у процесі виконання ним своєї трудової функції; один із засобів забезпечення належної трудової дисципліни.

Заповідальний відказ (легат) – покладення спадкодавцем (заповідачем) на спадкоємців обов'язку з виконання певних дій на користь третьої особи, названої в заповіті.

Заповіт – односторонній правочин (розпорядження за-повідача) щодо вирішення долі належного йому майна на випадок смерті заповідача, зроблене з дотриманням вимог встановлених законом.

Заповіт подружжя – спільний заповіт, який має право скласти подружжя щодо майна, що належить йому на праві спільної сумісної власності.

Заповіт секретний – заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом.

Заробітна плата – винагороди, яка обчислюється у грошовому вираженні та виплачується працівникові за виконану роботу.

Засвідчення чинності відкритого ключа – процедура формування сертифіката відкритого ключа.

Засекречування матеріальних носіїв інформації – введення у встановленому законодавством порядку обмежень на поширення та доступ до конкретної секретної інформації шляхом надання відповідного грифу секретності документам, виробам або іншим матеріальним носіям цієї інформації.

Засіб електронного цифрового підпису – програмний засіб, програмно-апаратний або апаратний пристрій, призначені для генерації ключів, накладення та/або перевірки електронного цифрового підпису.

Засновник акціонерного товариства – це особа, яка виконала діяльність по створенню юридичної особи шляхом прийняття рішення про укладення засновницького договору, розробки установчих документів, скликання установчих зборів та вчинення інших, передбачених законом дій, а також здійснила майновий внесок до статутного (складеного) капіталу юридичної особи.

Засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій.

Засоби фіксації – прилади, за допомогою яких виявлену інформацію закріплюють у протоколі слідчої дії, протоколі, складеному уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, додатках до них.

Застереження – оголошення судом осуду і засудження суспільно небезпечного діяння неповнолітнього, вимога припинити таку поведінку під загрозою застосування більш суворих заходів. Неповнолітньому роз'яснюються характер і наслідки збитків, що були завдані його діянням, і наслідки, які можуть настати у разі вчинення ним нового злочину.

Застереження до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – одностороння офіційна заява однієї зі сторін міжнародного договору щодо наміру виключити або змінити юридичну дію певних положень договору в їхньому застосуванні до даної держави.

Застереження про публічний порядок – принцип правового регулювання в міжнародному приватному праві, який передбачає незастосування тих положень іноземного законодавства, які суперечать основам законодавства даної держави.

Застрахована особа – фізична особа, яка відповідно до Закону підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачуються чи сплачувалися у встановленому законом порядку страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Засуджений – обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

Захисник – адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Захист особистих немайнових прав – діяльность фізичної чи юридичної особи щодо припинення самостійно або за допомогою юрисдикційних органів порушення особистих немайнових прав, їх відновлення та/або компенсації завданої шкоди.

Зберігання майна – майно, на яке накладено арешт, передається на зберігання боржникові або іншим особам, призначеним державним виконавцем (зберігачеві), під розписку в акті опису (арешту) майна.

Збирання доказів у кримінальному провадженні – діяльність, яка здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України.

Збірник – це видання, яке складається із окремих робіт різних авторів, присвячених одному напряму, але з різних його галузей.

Збройний конфлікт – це збройна боротьба між державами (міжнародний), або між державою та антиурядовими військовими формуваннями (неміжнародний).

Збройний терор – збройне придушення і залякування політичних противників воєнною силою та іншими збройними засобами.

Зведене виконавче провадження – об'єднання у одне виконавче провадження кілька виконавчих проваджень, які відриті в органах Державної виконавчої служби щодо одного й того самого боржника.

Звичай – правило поведінки, яке не встановлене актами законодавства, але є усталеним у певній сфері відносин.

Звичаї міжнародного торгового або ділового обороту – стійкі правила, що склалися у відносинах між фізичними і юридичними особами різних держав в підприємницькій сфері. Особливо велике їх значення в сферах міжнародної торгівлі, міжнародного торгового мореплавства і міжнародних грошових розрахунків. Одні автори розглядають їх як підвид міжнародних звичаїв, а інші – як неформальні правила, що не мають юридичної сили і не можуть бути юридичними джерелами ні міжнародного, ні національного права.

Звід відомостей, що становлять державну таємницю, - акт, в якому зведено переліки відомостей, що згідно з рішеннями державних експертів з питань таємниць становлять державну таємницю у визначених законом сферах.

Звід Юстиніана (Кодифікація Юстиніана) – систематичний виклад римського і візантійського права VI ст., почате за наказом візантійського імператора Юстиніана.

Зворотне відсилання – повторне відсилання колізійної норми права іноземної держави до правопорядку держави, колізійна норма якого відіслала до даного іноземного правопорядку.

Зґвалтування – злочин проти статевої свободи і статевої недоторканності особи. Це статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози або з використанням безпорадного стану потерпілої (ст. 152 КК).

Здійснення сімейних прав – це процес задоволення особою своїх матеріальних та духовних потреб на підставі юридичних можливостей, які вона має.

Земельна ділянка – частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Земельний податок – обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів.

Земельні відносини – це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею.

Землі водного фонду – це землі, зайняті: а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги

відведення для них; г) береговими смугами водних шляхів; ґ) штучно створеними земельними ділянками в межах акваторій морських портів.

Землі житлової та громадської забудови – це самостійна категорія земель, яка призначена для розміщення об’єктів житлової та громадської забудови, інших об'єктів загального користування відповідно до містобудівної документації та результатів планування і зонування території конкретного населеного пункту.

Землі історико-культурного призначення – землі, на яких розташовані пам'ятки культурної спадщини, їх комплекси (ансамблі), історико-культурні заповідники, історико-культурні заповідні території, охоронювані археологічні території, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби.

Землі лісогосподарського призначення – землі, вкриті лісовою рослинністю, а також не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства.

Землі оборони – землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України.

Землі оздоровчого призначення – землі, що мають природні лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей.

Землі природно-заповідного фонду – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Землі промисловості – землі, надані для розміщення та експлуатації основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд промислових, гірничодобувних, транспортних та інших підприємств, їх під'їзних шляхів, інженерних мереж, адміністративно-побутових будівель, інших споруд.

Землі рекреаційного призначення – землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів.

Землі сільськогосподарського призначення – землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку – це дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Злочинна група – це неформальне антисуспільне об'єднання осіб для спільного вчинення злочинів, що є єдиним, особливим суб'єктом діяльності.

Зміна та припинення правовідношення – спосіб захисту особистих немайнових прав, який має на меті усунути порушення особистого немайнового права шляхом виведення фізичної особи - носія особистого немайнового права як суб'єкта правовідносин шляхом припинення цих правовідносин або зміни їх сутності.

Зміна черговості одержання права на спадкування – черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним післявідкриття спадщини.

Значний пакет акцій – пакет із 10 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.

Значний правочин – це правочин (крім правочину з розміщення товариством власних акцій), учинений акціонерним товариством, якщо ринкова вартість майна (робіт, послуг), що є його предметом, становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства, за даними останньої річної фінансової звітності.

Зобов'язання – це правовідношення в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Зовнішні функції держави – державні функції, що здійснюються в процесі спілкування держави з іншими державами та міжнародними організаціями і в яких виявляється зовнішня політика.

Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) – матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Зупинення виконавчого провадження – неврахування певного проміжку часу у час виконання рішення з підстав, визначених законом.

Ідеал – уявлення про найвищу досконалість, найвищу мету, найвищу цінність, взірець чогось, до якого треба прагнути.

Ідея (грец. – початок, принцип) – форма духовно-пізнавального відображення певних закономірних зв'язків та відношень зовнішнього світу, спрямована на його перетворення.

Ієрархія – система взаємного підпорядкування, поділ на вищі й нижчі посади, чини; суворий порядок підлеглості нижчих щодо посади або чину осіб вищим.

Ілюзії – помилкове, перекручене, порушене сприйняття, переважно зором і слухом, предметів або явищ, що реально існують, тобто таке сприйняття, при якому подразник є, але сприймається він спотворено, неправильно. Конфабуляції

(помилкові спогади) – заміщення провалів пам'яті вимислом; повідомлення про події, яких насправді не було.

Імператорська рада – у Римській імперії консультативний орган при імператорі, створений для вирішення найбільш важливих державних питань.

Імплементація – фактична реалізація міжнародних зобов'язань на рівні держави; спосіб включення міжнародно-праоввих норм в національну правову систему.

Імпорт (імпорт товарів) – купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Ім'я автора – сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

Інвалідність – це соціальна недостатність (дезадаптація) внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги.

Інвестиційний проект – комплекс заходів, визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів чи шляхом надання державних та/або місцевих гарантій.

Інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

Індексом (від латинського index – показник, перелік, покажчик) у статистиці називається відносний показник, що характеризує співвідношення абсолютних або середніх показників певного явища за різні періоди часу, за один період часу у різних територіальних одиницях, запланованих та фактичних.

Індукція – метод дослідження та спосіб міркування, при яких загальний висновок будується на основі часткових посилань.

Індульгенція (лат. – дозволяю) – у римо-католицькій церкві, відпущення тимчасових покарань за вже прощені Богом гріхи в таїнстві примирення.

Інноваційна діяльність – діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Іноземець – особа, яка не перебуває у громадянствіУкраїни і є громадянином (підданим) іншоїдержавиабо держав.

Іноземний елемент – ознака, яка характеризує відносини, що підпадають під сферу регулювання міжнародного приватного права, та виявляється в одній або кількох з таких форм: хоча б один учасник правовідносин є іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, мав чи має місце на території іноземної держави.

Іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Інститут конституційного права – сукупність норм конституційного права, які регулюють певне коло однорідних, однопорядкових суспільних відносин і утворюють однорідну групу та відзначаються певною автономією, об'єднуються на основі певних принципів і методів, відзначаються відносною самостійністю правового регулювання.

Інституційно-організаційні повноваження сільського, селищного, міського голови – це повноваження сільського, селищного, міського голови в галузі програмування розвитку територій місцевого самоврядування, бюджету та фінансування.

Інструкція – акт, що містить правила діяльності того чи іншого органу, військової посадової особи, військовослужбовця.

Інтеграція (від лат. ціле, відновлення) – поєднання, взаємопроникнення. Це процес об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле. Процес взаємозближення і утворення взаємозв'язків.

Інтердикт – у римо-католицькій церкві тимчасова заборона усіх церковних діянь і треб (наприклад, миропомазання, сповіді, укладання шлюбу, євхаристії), що накладалась папою або єпископом.

Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформаційна послуга – дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами.

Інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Інформаційний продукт (продукція) – документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів.

Інформаційний ресурс – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо).

Інформаційний суверенітет держави – здатність держави контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави.

Інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі, яка поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Інформація про особу – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу.

Інші члени сім'ї – особи, між якими відсутні шлюбно-сімейні чи родинні зв'язки (опікун, піклувальник і дитина, над якою встановлено опіку і піклування; патронатний вихователь і дитина; фактичний вихователь і дитина та ін.).

Кадастровий номер земельної ділянки – індивідуальна, що не повторюється на всій території України, послідовність цифр та знаків, яка присвоюється земельній ділянці під час її державної реєстрації і зберігається за нею протягом усього часу існування.

Каліцтво членів – навмисне нанесення собі тілесних ушкоджень.

Канонічне право (від грец. – правило, норма) – сукупність норм церковного права, які встановлені церковними соборами та постановами пап і визначають організацію церкви, її внутрішній розпорядок, відправлення культу, а також норми моралі, родинних відносин і, певною мірою, норми цивільного, кримінального та судового права (за умови, якщо вони санкціоновані й забезпечуються державою).

Канцелярія – підрозділ апарату суду, який щоденно протягом робочого часу суду забезпечує прийняття та реєстрацію документів, що подаються до суду.

Канцлер – в ряді держав одна з вищих посадових осіб (напр., у Німеччині та Австрії федеральний - глава уряду; у Великобританії – міністр фінансів).

Капітулярій – звичайна форма законодавчих і адміністративних актів у Франкській державі.

Касаційне провадження – одна із стадій цивільного процесу, метою якої є перевірка законності та обґрунтованості рішень і ухвал суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішень і ухвал апеляційного суду.

Касаційне провадження в господарському процесі – це стадія господарського процесу, що передбачає перевірку господарським судом законності судових актів, які набрали законної сили.

Касти – професійні суспільні верстви, ендогамні спадкові замкнені групи людей, які зв'язані традиційними професіями і займають певне місце в соціальній ієрархії. Касти існували в різних формах у багатьох стародавніх і середньовічних державах.

Категори́чний імперати́в – фундаментальний моральний принцип Канта. За Кантом, існує один і тільки один фундаментальний моральний принцип: діяти так, щоб завжди розглядати інших людей як цілі, і ніколи тільки як засіб. Цей принцип є імперативом (командою), і він є категоричним (застосовується без винятків, у всіх випадках, місцях і обставинах).

Категорія режиму секретності – категорія, яка характеризує важливість та обсяги відомостей, що становлять державну таємницю, які зосереджені в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях.

Квазіфіскальні операції – операції органів державної влади і місцевого самоврядування, Національного банку України, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, суб'єктів господарювання державного і комунального секторів економіки, що не відображаються у показниках бюджету, але можуть призвести до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету в майбутньому.

Кваліфікація злочину – кримінально-правова оцінка фактичних обставин діяння, яке містить ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею КК.

Квестори – посадові особи в Римі, що відали питаннями фінансів і розслідували деякі злочини.

Керівник органу досудового розслідування – начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України та його заступники, які діють у межах своїх повноважень.

Керівник органу прокуратури – Генеральний прокурор України, керівник регіональної прокуратури, керівник місцевої прокуратури та їх перші заступники і заступники, які діють у межах своїх повноважень.

Кількісні (варіюючі) ознаки – це ознаки, які набувають різних характеристик і виражаються числовими значеннями.

Класократія – одна із форм державного управління. Термін запропоновано В. Липинським в його теорії українського консерватизму (також теорія українського монархізму, чи як він сам її називав теорія українського гетьманського націоналізму). Це форма державного устрою, яка відзначається рівновагою між владою і свободою, між силами консерватизму і прогресу. В основу такого устрою повинна бути покладена правова, «законом обмежена і законом обмежуюча» конституційна монархія. На чолі держави має бути монарх (гетьман), влада якого передається в спадок і є легітимною.

Клінічна смерть – стан зупинки життєдіяльності до настання незворотних змін.

Коемпція – світський спосіб укладання шлюбу, відповідно до якого дружина купувалася чоловіком у її батька чи інших родичів по чоловічій лінії у формі манципації, у присутності п’яти свідків та вагаря з вагами.

Колективне сільськогосподарське підприємство – добровільне об'єднання громадян у самостійне підприємство для спільного виробництва сільськогосподарської продукції та товарів і діє на засадах підприємництва та самоврядування.

Колективний договір – це угода, яка укладається на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів трудящих, власників або уповноважених ними органів.

Колізійна норма – це норма, яка визначає, право якої країни необхідно застосовувати при визначенні прав і обов'язків сторін у правовідносинах, ускладнених іноземним елементом.

Колізійна проблема – це питання, пов'язане з вибором норми права, що підлягає застосуванню до певного правовідношення. До сфери міжнародного приватного права належать т.з. «міжнародні колізії», які пов'язані з визначенням національного правопорядку (законодавства), котрим слід врегульовувати відносини за участю іноземного елемента.

Колізійний (відсилочний) метод – спеціальний (юридично-технічний) метод правового регулювання, що застосовується у міжнародному приватному праві. Особливість цього методу полягає у тому, що при його застосуванні відповідні відносини не врегульовуються по-суті, проте виникає можливість визначити, яким саме національним правопорядком (законодавством) вони повинні регулюватись.

Колізія колізій – суперечність між колізійними нормами різних держав з приводу регулювання одних і тих же правовідносин.

Колон – у Римській імперії, починаючи з III ст. н.е., вільний орендар землі, а після IV ст. прикріплений до землі селянин, який не мав права покинути свою ділянку.

Командитне товариство – господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладами (вкладники).

Комбатантанти – особи, які належать до складу збройних сил сторін, котрі перебувають у стані конфлікту (крім медичного та духовного персоналу) і мають право брати безпосередню участь у воєнних діях.

Комерційна таємниця – інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комітéт Верховної Ради України – орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямами законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій.

Коміції – народні збори в Римі; існувало три розряди коміцій: куріатні, центуріатні і трибунатні (плебейські і змішані плебейсько-патриціанські).

Компенсаційне фінансування МВФ-CFF (*Compensatory Financing Facility*) - створений в 1963 році для допомоги країнам-членам з тимчасовими експортними проблемами, викликаними зовнішніми потрясіннями.

Компенсація моральної (немайнової) шкоди – спосіб захисту особистих немайнових прав, який полягає у покладенні судом на порушника особистого немайнового права додаткового обов'язку щодо компенсації у грошовій чи іншій формі за негативні наслідки, які виникли в результаті: фізичного болю та страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; душевних страждань, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; приниження честі, гідності та ділової репутації фізичної особи.

Компіляція – наукова праця, яка розроблена на основі запозичених в інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки.

Композиція документа – це послідовність розташування інформації відповідно до її змісту і логіки фіксованих подій та правовідносин.

Компрометація особистого ключа – будь-яка подія та/або дія, що призвела або може призвести до несанкціонованого використання особистого ключа.

Комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

Комунальне сільськогосподарське підприємство – це підприємство, утворене компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності, що здійснює сільськогосподарську виробничу діяльність на землях сільськогосподарського призначення.

Коннентабль – вища військова державна посада у середньовічній Франції.

Констисторіум – в епоху доміната у Візантійській імперії вищий дорадчий орган при імператорі.

Конституційне право України – це провідна галузь національного права України, що являє собою сукупність правових норм, які регулюють основні відносини владарювання у суспільстві (відносини народовладдя), встановлюючи при цьому належність публічної влади (державної влади та місцевого самоврядування), її організацію та гарантії основних прав і свобод людини і громадянина.

Конституційний Суд України – це єдиний орган конституційної юрисдикції, завданням якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України

Конституційно-правовий статус людини і громадянина як інститут конституційного права – це сукупність правових норм, що закріплюють положення людини в суспільстві, яке визначається досягнутим рівнем економічного, соціально-політичного розвитку конкретної держави.

Конституційно-правові норми – встановлені чи санкціоновані державою правила, які відзначають поведінку учасників конституційно-правових відносин.

Конституційно-процесуальне право – це сукупність конституційно-процесуальних норм, які регулюють суспільні відносини, що визначають порядок реалізації тих конституційно-матеріальних норм, котрі потребують для цього відповідної процедури у сфері формування та діяльності органів державної влади.

Конституційно-процесуальні норми – формально визначеним, встановленим чи санкціонованим Українським народом або державою чи суб'єктами місцевого самоврядування правилом поведінки, яке регулює суспільні відносини, що є предметом конституційно-процесуального права, і забезпечується всіма засобами впливу, передбаченими чинним законодавством.

Конституція – це система правових норм певної держави, яка приймається в особливому порядку, має найвищу юридичну силу і регулює найбільш важливі суспільні відносини в сфері організації та функціонування органів державної влади, державно-територіального устрою та правового статусу людини і громадянина.

Консули – вищі посадові особи у республіканському Римі.

Консультування – професійна діяльність організацій і приватних осіб, спрямована на надання їхнім клієнтам незалежних консультацій (порад) без безпосереднього втручання в діяльність з перетворення зазначених порад у життя.

Континуїтет держави – це принцип, за яким держава як суб'єкт міжнародного права, незважаючи на зміни, пов'язані з її системою органів влади, назвою чи конституційним устроєм, залишається суб'єктом міжнародного права. Іншими словами, континуїтет держави має за мету продовження існування держави як суб'єкта міжнародного права та збереження її ідентичності.

Контракт – договір (домовленість сторін), що врегульований цивільним правом і забезпечений позовним захистом.

Контроль – вирішальний вплив однієї чи декількох пов'язаних юридичних та/або фізичних осіб на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб.

Контрольний пакет акцій – пакет із більше ніж 50 відсотків простих акцій акціонерного товариства.

Конфареація – особливий спосіб укладання правильного шлюбу, релігійна церемонія в присутності десяти свідків і жерця, з дотриманням певного церемоніалу і виголошенням визначених урочистих слів.

Конфедерація – форма державного устрою, за якої держави створюють об'єднані органи для досягнення конкретних цілей (наприклад, військові) за збереження в інших питаннях цілковитої самостійності.

Конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об´єктом адміністративного правопорушення, - це примусова безоплатна передача його у власність держави. Конфіскація здійснюється виключно за рішенням суду.

Конфлікт (від лат. – зіткнення) – один із видів соціальної взаємодії індивідів або соціальних груп, при якому дії однієї сторони, зіткнувшись з

протидіями іншої, перешкоджають реалізації її цілей і, як правило, супроводжуються взаємними негативними емоціями і почуттями.

Конфлікт юрисдикцій (конкуренція юрисдикцій) – ситуація в практиці міжнародних приватно-правових відносин, коли стосовно одного і того ж спору оголошуються себе компетентними судові установи двох або більше країн.

Концепція – система поглядів на будь-що, головна думка при визначенні мети та завдань дослідження шляхів його проведення. Проведений задум, конструктивний принцип різних видів діяльності.

Корпоративні норми – це правила поведінки, які виробляються об'єднаннями громадян, регулюють суспільні відносини, які існують у цих об'єднаннях, і є обов'язковими тільки для їх членів.

Корпоративні права –- сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Кошти – гривня або іноземна валюта.

Криміналістична експертиза – це лабораторне дослідження об’єктів з метою встановлення їхнього фактичного стану; можливості проведення певних дій; обставин за яких були проведені дії; невидимих слідів зашифрованого тексту: групової належності об’єктів або їх тотожності.

Криміналістична ідентифікація – це дослідницький процес, який має на меті вирішити питання щодо тотожності роздільно існуючих об'єктів для наступного встановлення одиничного матеріального об'єкта та його зв'язку з розслідуваною подією.

Криміналістична тактика – це розділ криміналістики, який є системою положень і практичних рекомендацій з організації та планування розслідування й визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють розслідування з урахуванням їх відносин та взаємодії з іншими учасниками розслідування на основі норм і принципів кримінального процесу.

Криміналістичне дослідження письма (судове почеркознавство) – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності письма, процес його дослідження, можливість ідентифікації людини за почерком та вирішує інші завдання почеркознавчої експертизи.

Кримінальне провадження – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв’язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Кримінальний процесуальний документ – письмовий документ, складений на основі кримінально-процесуального закону правомочним на це суб'єктом у зв’язку із здійсненням будь-яких процесуальних актів (виконанням процесуальних дій або прийняттям рішень), в якому засобами письмової мови зафіксовано інформацію про хід та результати діяльності учасників кримінального процесу

Кримінально-виконавча політика (або політика у сфері виконання кримінальних покарань) – це напрямок діяльності державних і громадських органів у галузі виконання покарань.

Кримінально-виконавче право – це галузь права , що регулює діяльність органів і установ виконання покарань та правовідносин, що виникають в процесі та з приводу виконання і відбування покарань.

Криптомнезії – таке порушення пам'яті, при якому переважно страждає процес впізнавання. Вичитані з книг або почуті від будь-кого думки сприймаються як власні або навпаки.

Критерій – мірило для визначення, оцінки предмета або явища, ознака, взята за основу класифікації, необхідна умова і достатня умова — види умов зв’язку суджень.Кровне споріднення – є кровним зв'язком осіб, які походять одна від одної або від спільного предка.

Кумулятивне голосування – це голосування під час обрання осіб до складу органів товариства, коли загальна кількість голосів акціонера помножується на кількість членів органу акціонерного товариства, що обираються, а акціонер має право віддати всі підраховані таким чином голоси за одного кандидата або розподілити їх між кількома кандидатами.

Купівля-продаж – це договір, за яким одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

Кутюми – збірник звичаїв середньовічного французького права.

Летаргія – патологічний стан сповільнення життєдіяльності організму який нагадує сон.

Лікарська помилка – це дефект надання медичної допомоги, що пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, який характеризується добросовісною помилкою за відсутності ознак умисного або необережного злочину.

Лікарська таємниця – це відомості, що не мають права розголошуватись медичними працівниками та іншими особами, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про стан здоров'я, хворобу, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина.

Лікарський злочин – це суспільно небезпечне, протиправне, винна і діяння, що посягає на життя, здоров'я, свободу, честь і гідність пацієнтів, їх майно, навмисне чи з необережності вчинене особою медичного персоналу в порушення закону, моральних, професійних чи службових обов'язків, що заподіяло чи що може заподіяти істотної шкоди інтересам правової держави в сфері охорони здоров'я населення, суспільним відносинам у галузі медичного обслуговування населення, що спричинили загибель чи тяжкі каліцтва пацієнта, істотний матеріальний і моральний збиток.

Ліквідаційна вартість привілейованої акції певного класу – сума коштів, яка належатиме власнику такої акції під час ліквідації акціонерного товариства.

Лімітованість – суворе дозування, обмеженість у чомусь.

Ліс – тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

Ліцензія – документ, що надається органом ліцензування, на право провадження суб'єктом господарювання визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, в електронному вигляді (запис про наявність ліцензії у такого суб'єкта господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців) або на паперовому носії.

Лічильна комісія – це комісія, яка обирається для організації голосувань Верховної Ради і визначення їх результатів на основі принципу пропорційного представництва депутатських фракцій (депутатських груп) більшістю голосів від конституційного складу Верховної Ради шляхом відкритого поіменного голосування за списком без його обговорення.

Локалізація програмних продуктів – приведення програмних продуктів, які використовуються в Україні, у відповідність із законами України та іншими нормативно-правовими актами, стандартами, нормами і правилами, що діють в Україні.

Локальні внутрішньогосподарські акти аграрного законодавства – це акти,що приймаються органами управління сільськогосподарських підприємств та регулюють аграрні відносини.

Магістрати – посадові особи в Римі, які здійснювали виконавчу владу; розрізнялися ординарні магістрати (консули, претори, еділи, квестори тощо) і магістрати екстраординарні (диктатор, начальник кінноти, консул без колеги, тріумвіри, децемвіри).

Мажоритарна система – визначення результатів виборів, завдяки якій депутатські мандати (один або кілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а усі інші кандидати вважаються необраними.

Малозабезпеченість – це неспроможність особи чи сім'ї з огляду на об'єктивні чинники забезпечити середньомісячний сукупний дохід на рівні прожиткового мінімуму в державі.

Малолітня особа – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років.

Марення – помилкове, хибне переконання, судження, умовивід, що виникає без відповідних підстав і не відповідає дійсності. Воно не піддається корекції, незважаючи на те, що суперечить дійсності і всьому попередньому досвіду хворого.

Марка акцизного податку – спеціальний знак для маркування алкогольних напоїв та тютюнових виробів, віднесений до документів суворого обліку, який підтверджує сплату акцизного податку, легальність ввезення та реалізації на території України цих виробів.

Матеріальна відповідальність – це обов'язок кожної із сторін трудових правовідносин (працівника та роботодавця) відшкодувати шкоду, заподіяну

іншій стороні внаслідок невиконання чи неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі та порядку.

Матеріальні носії секретної інформації – матеріальні об'єкти, в тому числі фізичні поля, в яких відомості, що становлять державну таємницю, відображені у вигляді текстів, знаків, символів, образів, сигналів, технічних рішень, процесів тощо.

Матеріально-правовий (прямий) метод – спеціальний (юридично-технічний) метод правового регулювання, що застосовується у міжнародному приватному праві. Особливість цього методу полягає у тому, що при його застосуванні відповідні відносини врегульовуються по-суті за допомогою спеціальних норм, створених для врегулювання правовідносин, ускладнених іноземним елементом.

Матеріально-правові норми Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – визначають зміст правозастосовної діяльності Суду і встановлюють перелік гарантованих прав і свобод людини.

Медична діяльність – комплексна система, що включає організацію надання громадянам медичної допомоги, її безпосереднє надання в рамках діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, а також контроль якості медичних послуг, що надаються. Перелік процесів в ході яких виникають суспільні відносини, що складають предмет медичного права не є і не може бути вичерпним, оскільки медична наука постійно розвивається.

Медична інформація – це свідчення про стан здоров'я людини, історію її хвороби, про мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі і про ризик для життя і здоров'я, яка за своїм правовим режимом належить до конфіденційної.

Медичне страхування в широкому розумінні – це такі економічні, соціальні, адміністративні відносини в сфері охорони здоров'я, що реально гарантують доступну, якісну медицину в державі, шляхом надання кваліфікованої медичної допомоги населенню незалежно від соціального статусу та матеріального забезпечення.

Медичні правовідносини – це результат впливу норм медичного права на поведінку суб'єктів медичного права, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки.

Медичнн право – це система правових норм і принципів, якими регулюються суспільні відносини щодо охорони здоров'я населення та здійснення медичної діяльності (медичні правовідносини).

Медичною таємницею є інформація стосовно факту звернення особи до лікувального закладу за медичною допомогою, стану здоров'я, діагнозу захворювання тощо, включаючи інформацію про сімейне й інтимне життя людини, а також про стан здоров'я родичів, близьких осіб пацієнта.

Медіаною в статистиці називають значення варіанти, яка ділить впорядкований ряд розподілу на дві рівні за чисельністю одиниць сукупності частини, знаходиться у середині ряду.

Медіатор – особа, яка відповідає вимогам, встановленим цим законом та медіаційним застереженням (угодою про медіацію), яка має статус медіатора відповідно до цього закону і яку сторони спору обрали для проведення медіації.

Медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора.

Медіація у кримінальному провадженні – це добровільний і конфіденційний процес, який спрямований на вирішення кримінально-правового конфлікту між потерпілим та обвинуваченим (підсудним) за участю нейтральної особи (медіатора).

Межі доказування – такий обсяг доказового матеріалу, який забезпечує надійне і достовірне встановлення всіх обставин, які входять до предмета доказування.

Метаморфопсії – викривлене сприйняття розмірів і розташування в просторі реально існуючих предметів.

Метод сімейно-правового регулювання – це сукупність специфічних засобів впливу на учасників сімейних відносин, що характеризуються, передусім, юридичною рівністю сторін, а також наданням останнім можливості врегулювання цих відносин на засадах їхнього вільного розсуду за винятками, встановленими законом.

Метод юридичної деонтології – це сукупність логічних прийомів і конкретних засобів обгрунтування системи знань про теоретичне розуміння і практичне застосування деонтологічних нормативів культури юриста.

Методи державного управління – засоби практичної реалізації завдань та функцій виконавчої діяльності органів управління, спосіб здійснення управлінських функцій, впливу суб'єкта управління на об'єкт.

Методи медичного права – це сукупність правових способів, за допомогою яких відбувається регулювання суспільних відносин, що входять до предмету медичного права. Для медичного права характерне комплексне використання адміністративно-правового та цивільно-правового методів регулювання.

Методи правового регулювання аграрних відносин – це сукупність способів та засобів правового впливу на суспільні відносини у сфері сільськогосподарського виробництва.

Методика «Зелена кімната» – методика проведення інтерв'ювання дитини, яка потерпіла або стала свідком злочину, в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини, з урахуванням її індивідуально-психологічних та психофізіологічних властивостей.

Методологія дослідження – сукупність конкретних прийомів і способів для проведення будь-якого наукового дослідження.

Механізм боротьби з бідністю та економічного зростання МВФ-PRGF (*PovertyReductionandGrowthFacility*) – спрямований на здійснення зусиль по скороченню масштабів убогості серед держав-членів з низькими доходами і більш явним елементом оновленого орієнтованої на зростання економічної стратегії. Основна мета полягає в підтримці програм, які повинні суттєво посилити стан платіжного балансу та сприяння стійкому зростанню, що призведе до більш високих стандартів життя і скорочення бідності.

Механізм держави – система державних організацій, які забезпечують реалізацію функцій держави.

Миротворість – це дії, спрямовані на те, щоб схилити ворогуючі сторони до угоди, головним чином за допомогою таких мирних засобів, які передбачені в главі VI Статуту ООН.

Мислення – це вища форма пізнавальної діяльності людини, це узагальнене пізнання об’єктивної реальності за допомогою слів і понять.

Мисливство – вид спеціального використання тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах у межах мисливських угідь.

Митні платежі – податки, що відповідно до Податкового кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи.

Міжнародна міжурядова організація – це постійно діюче об’єднання суб’єктів міжнародного права, створене на основі міжнародного договору, яке має окреслені цілі та завдання, наділене інституційно-правовим механізмом, створене відповідно до норм і принципів міжнародного публічного права і наділене міжнародною правосуб’єктністю.

Міжнародна неурядова організація (МНВО) – це будь-яка міжнародна організація, не заснована на підставі міжурядової угоди. Згідно з резолюцією Економічної та Соціальної ради (ЕКОСОР) 1996/3) від 25 липня1996 МНВО є будь-яка неурядова організація, заснована не на основі міжурядової угоди і не переслідує мети витягу комерційного прибутку.

Міжнародна підсудність – компетенція судових органів певної держави на розгляд конкретної цивільної справи з іноземним елементом, яка встановлюється внутрішнім (національним) законодавством певної держави та її міжнародними договорами.

Міжнародна правоздатність – це здатність суб'єкта міжнародного права мати суб'єктивні права і нести юридичні обов'язки. Такою здатністю володіють держави з моменту їх створення; нації, що борються за незалежність, - з моменту їх визнання; міжнародні міжурядові організації - з моменту вступу документів про їх заснування в силу; фізичні особи.

Міжнародне гуманітарне право – це сукупність принципів і норм, що встановлюють взаємні права й обов'язки суб'єктів міжнародного публічного права щодо застосування засобів і методів збройної боротьби, захисту цивільного населення та культурних цінностей, а також визначають їхню відповідальність за порушення відповідних принципів і норм.

Міжнародне право – система юридичних норм, які регулюють міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини, співробітництва, це рішення і правові засоби їх застосування, прийняті повноважними суб'єктами для реалізації спільних інтересів.

Міжнародне приватне право – комплекс правових норм, які регулюють приватно-правові відносини, що мають міжнародний характер. Традиційно

розглядається як правова наука та навчальна дисципліна, а рядом науковців – також як самостійна галузь права.

Міжнародний договір України – документ, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Міжнародний звичай – правило, що склалося в результаті тривалого застосування у відносинах між всіма або деякими державами, але не закріплена в міжнародному договорі. Є джерелом міжнародного права в тих випадках, коли відносини не врегульовані міжнародним договором.

Міжнародний комерційний арбітраж – цей термін не має єдиного тлумачення, ним може позначатись: в цілому механізму розгляду комерційних спорів; орган (організація), що здійснює розгляд комерційних спорів; конкретний склад арбітрів (або одноособово арбітр), що розглядає конкретний комерційний спір.

Міжнародний цивільний процес – у найбільш загальному розумінні його можна розглядати як сукупність правових норм, що регулюють питання цивільного судочинства з іноземним елементом.

Міжнародно-правове визнання – визнання відповідно до міжнародного права існуючими державами нових держав або урядів або інших органів, що дозволяє встановити з ними офіційні або неофіційні, повні або неповні, постійні чи тимчасові відносини. Розрізняють визнання міжнародно-правове держав, урядів, повсталої сторони, органів національного визволення, органів опору та ін .

Мінімальна пенсія – державна соціальна гарантія, розмір якої визначається Законом.

Місцеві вибори – безпосереднє волевиявлення територіальних громад; спосіб формування органу місцевого самоврядування або наділення повноваженнями посадової особи місцевого самоврядування шляхом голосування членів територіальної громади і визначення результатів такого голосування встановленою більшістю.

Місцеві ініціативи – це право членів територіальної громади ініціювати розгляд у раді будь-якого питання віднесеного до відання місцевого самоврядування.

Місцеві суди – це основна ланка в системі судів загальної юрисдикції – вони розглядають усі кримінальні, цивільні, господарські та адміністративні справи, за винятком тих, які віднесено законодавством до компетенції інших судів.

Моделювання – вивчення об´єкту (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), яка заміняє оригінал з певних сторін, які цікавлять пізнання і підлягають вивченню, непрямий, опосередкований метод наукового дослідження.

Модельний статут – типовий установчий документ, затверджений Кабінетом Міністрів України, який використовується для створення та

провадження діяльності юридичних осіб відповідних організаційно-правових форм, містить встановлені законом правила, що регулюють правовий статус, права, обов'язки та відносини, які пов'язані із створенням, управлінням та провадженням господарської діяльності відповідних юридичних осіб.

Модернізація – перехід від традиційного аграрного суспільства до світського, міського й індустріального. Переважною більшістю теоретиків розглядається як соціальний та цивілізаційний процес спрямованої трансформації суспільств, який розгортався протягом XVI–XX ст.

Монархія – форма державного правління, за якої вища державна влада зосереджується (повністю або частково) в руках однієї особи–монарха й передається як спадщина представникам правлячої династії.

Моніторинг закупівель – систематичне спостереження за проведенням замовниками процедур закупівель з метою аналізу їх ефективності та належного дотримання і запобігання порушень законодавства у сфері державних закупівель.

Монографія – наукове видання, що містить повне і вичерпне всебічне дослідження якоїсь однієї проблеми чи теми.

Монополізація – досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища.

Мораль – це одна з форм суспільної свідомості й визначається як сукупність норм, принципів, ідеалів, ціннісних уявлень, за допомогою яких регулюється поведінка людей у суспільстві.

Моральна культура юриста – це результат становлення власної гармонії: між досягнутим максимальним рівнем вищої моральності й активним використанням моральних норм у правовій діяльності.

Моральна свідомість — це система понять, поглядів, уявлень та почуттів особи про загальнолюдські цінності, а також діяльність, пов'язана з вимогами моральних норм.

Моральність – це дотримання людиною відносних норм моралі, загальнолюдських цінностей, пов'язаних з практичним життям, це переважно почуттєва властивість людини, характеристика її суспільної природи .

Муміфікація – стан консервації трупа, викликаний висиханням тканин.

Нав’язливі стани – мимоволі і неперебороно виникаючі думки, уявлення, спогади, сумніви, страхи, потяги, рухи, дії, побоювання, хворобливий характер яких усвідомлюється, критично оцінюється і з якими суб’єкт постійно прагне боротися.

Нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю – це діяльність компетентних органів, що спрямована на захист трудових прав працівників і роботодавців.

Надзвичайна екологічна ситуація – надзвичайна ситуація, при якій на окремій території сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави.

Надзвичайна кредитна лінія МВФ-CCL (*ContingentCreditLines*) – запроваджений в 1999 році в рамках зусиль щодо зміцнення оборони країн-

членів щодо фінансової кризи. З різних причин, даний механізм фінансування ніколи не був використаний.

Надійний засіб електронного цифрового підпису – засіб електронного цифрового підпису, що має сертифікат відповідності або позитивний експертний висновок за результатами державної експертизи у сфері криптографічного захисту інформації.

Найм (оренда) – це договір, за яким одна сторона (наймодавець) передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.

Найманець – це будь-яка особа, спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті, керуючись головним чином бажанням отримати особисту користь, і якій обіцяна стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальна винагорода, що істотно перевищує винагороду, виплачувану комбатантам того самого рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил цієї сторони.

Наказ – основний вид актів військового управління (основний розпорядчий службовий документ військового управління), видаваний на правах єдиноначальності командиром (начальником) військової частини.

Накопичувальний пенсійний рахунок – частина персональної облікової картки в системі персоніфікованого обліку, яка відображає стан пенсійних активів застрахованої особи в накопичувальній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Накопичувальний пенсійний фонд – цільовий позабюджетний фонд, який створюється відповідно до Закону, акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, а у випадках, передбачених Законом, членам їхніх сімей чи спадкоємцям та на інші цілі, передбачені Законом.

Належні докази – докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Належні докази у кримінальному провадженні – докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Народний депута́т – особа, обрана виборцями відповідного виборчого округу до представницького органу державної влади або до органу місцевого самоврядування на засадах загального рівного та прямого виборчого права при таємному голосуванні.

Народний засідатель – це громадянин України, який у випадках, визначених процесуальним законом, вирішує справи у складі суду разом із суддею, забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя.

Наука – система знань об´єктивних законів природи, суспільства і мислення, які отримуються і перетворюються в безпосередню продуктивну силу суспільства в результаті спеціальної діяльності людей.

Наука аграрного права – комплексна юридична наука, що є системою ідей, теорій та концепцій про аграрне право як комплексну галузь права, його систему, предмет та методи правового регулювання, аграрно-правові норми та інститути, аграрне законодавство як систему нормативно-правових актів з точки зору закономірностей їх виникнення, функціонування, взаємодії, розвитку та напрямів удосконалення.

Наукова школа – неформальна творча співдружність в межах будь-якого наукового напряму висококваліфікованих дослідників, об´єднаних спільністю підходів.

Наукове відкриття – це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Наукове дослідження – цілеспрямоване вивчення явищ, процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки і практики рішень.

Націоналізм – специфічний стан свідомості частини етносу і соціально-психологічних орієнтацій людей, а також сполучені з ними ідеологія, теорія і соціальна практика.

Національна безпека України – це стан країни, за якого система державно-правових і суспільних гарантій забезпечує реалізацію суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності держави, всебічний розвиток і захист інтересів всього населення країни, джерел його духовного й матеріального добробуту без будь-якої дискримінації від можливих внутрішніх і зовнішніх загроз шляхом досягнення національних потреб та інтересів і погодження їх із загальнолюдськими потребами й інтересами у межах основних принципів та загальновизнаних норм міжнародного права.

Недержавний пенсійний фонд – недержавний пенсійний фонд, який створений та діє відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення.

Недієздатність – нездатність фізичної особи внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу здоров'я чи недоумства усвідомлювати значення своїх дій чи керувати ними.

Недійсність шлюбу – це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акту, у зв'язку з порушенням встановлених законом умов укладення шлюбу, що є за своєю суттю заходом захисту.

Недобросовісна конкуренція – це порушення правил поведінки, які склалися, широко застосовуються в підприємництві та визнаються підприємцями як обов'язкові ділові норми, що завдає шкоди відносинам добросовісної конкуренції і свободи у підприємницькій діяльності.

Недоговірне зобов'язання – відносне правовідношення між юридично рівними і майново самостійними особами, що виникає на підставі або правомірних односторонніх дій особи (правочинів чи юридичних вчинків), або

неправомірних дій особи, наслідки за якими настають незалежно чи, навіть, всупереч їх волі.

Недопустимі докази – докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Незакінчений замах – особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця.

Незакінчений злочин – готування до злочину та замах на злочин.

Нейтральність оподаткування – установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків.

Неосудність – психічний стан людини з такими відхиленнями, які не дають можливості усвідомлювати свої дії або керуватися ними.

Неплатоспроможність – неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності.

Неповнолітня дитина – дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Непрацездатні громадяни – особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, у тому числі діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника відповідно до Закону.

Непрацездатність – соціально-фізіологічний стан людини, який визначається об'єктивною втратою працездатності чи зменшенням природних функцій організму або зниженням кваліфікації, значним зменшенням обсягу чи припиненням трудової діяльності.

Непроцесуальний документ – документ, на який не поширюються вимоги процесуального закону і який не стосується провадження у конкретній судовій справі.

Неустойка (штраф, пеня) – грошова сума, яку боржник має сплатити кредитору у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання.

Нещасний випадок – це обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть.

Неюрисдикційна форма захисту сімейних прав – це дії фактичного характеру, які учасник сімейних відносин вчиняє для захисту свого права та інтересу або права та інтересу іншої особи без звернення до відповідних юрисдикційних органів.

«Новий курс» – в США система правових, політичних та економічних заходів, що здійснювалися в 1933-1939 рр. адміністрацією Ф.Рузвельта і була спрямована на подолання наслідків Великої депресії 1929-1933 рр.

Нововиявлені обставини – це факти, від яких залежать виникнення, зміна або припинення прав та обов'язків осіб, які беруть участь у справі.

Номенклатура справ – обов’язковий систематизований перелік назв справ, що формуються в діловодстві суду, із зазначенням строків їх зберігання.

Норма міжнародного права – юридично обов'язкове правило поведінки держав та інших суб'єктів міжнародного права в їх міжнародних відносинах.

Норма права – це офіційне, формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, яке встановлюються або санкціонується державою, охороняється нею від порушень, спрямоване на регулювання найбільш важливих суспільних відносин і охорону соціальних цінностей шляхом установлення юридичних прав і обов'язків суб'єктів права.

Нормативізм – правова доктрина, яка розглядає право виключно як об’єктивну форму. Засновником позитивізму є австрійський юрист Ганс Кельзен (1881-1973).

Нормативно-правова база діловодства – це сукупність законів, нормативних актів і методичних документів, що регламентують технологію створення, обробки, зберігання і використання документів у діяльності установи, а також ті, що регламентують роботу діловодства – її структуру, функції, штати, технічне забезпечення тощо.

Нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ компетентного державного органу, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державним примусом.

Нотаріальна таємниця – це відомості конфіденційного характеру про людину, яка звернулася в нотаріальну контору, про вид наданих їй послуг, зміст документів, третіх осіб тощо і про які стало відомо державному чи приватному нотаріусу, а також службовим особам, які здійснюють нотаріальні дії.

Об´єкт дослідження – процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження.

Об’єднання підприємств у сільському господарстві – це організація, створена у складі 2-х чи більше підприємств з метою координації їх виробничої та пов’язаної з нею іншої діяльності у сільському господарстві для вирішення спільних соціальних та економічних завдань.

Об’єкт міжнародного права – матеріальні та нематеріальні блага, дії або утримання від дій, не належать винятково до внутрішньої компетенції держав, з приводу яких суб'єкти міжнародного права можуть вступати в правовідносини.

Обвинувальний акт – підсумковий процесуальний документ досудового розслідування, в якому викладаються і мотивуються висновки слідчого у справі в цілому, розкривається сутність та зміст обвинувачення, а також уся сукупність пом'якшуючих та обтяжуючих провину доказів.

Обвинувачення – твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, Кримінальним процесуальним кодексом.

Обґрунтоване рішення – ухвалене судом на підставі об’єктивно з’ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до положень КПК України.

Об'єкти юридичної діяльності – це явища, дії суб'єктів права, процеси та предмети навколишнього світу, стосовно яких здійснюється правовий вплив.

Обмежена цивільна дієздатність – визнається судом щодо фізичних осіб, які страждають на психічний розлад здоров'я, зловживають спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами і тим ставлять себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього – полягає у тому, що суд рекомендує органам, на які покладається їх застосування, пред'являти до поведінки неповнолітніх особливі вимоги.

Обмова – це такі показання підозрюваного, в яких він викриває правдиво чи неправдиво інших осіб у вчиненні кримінального правопорушення.

Обов'язкова юрисдикція – певна визначена міжнародним договором сукупність правомочностей міжнародного судового органу розглядати і вирішувати правові спори, передані їм на підставі заздалегідь взятого державами зобов'язання.

Обов'язковий викуп акцій – це обов'язкове придбання за плату та на вимогу акціонера розміщених товариством акцій.

Обов'язкова частка в спадщині – визначена законом частка спадкового майна (не менше двох третин частки, яка б належала кожному спадкоємцеві при спадкоємстві за законом), яку успадковують неповнолітні або непрацездатні діти спадкоємця (в тому числі усиновлені), а також непрацездатні дружина, батьки (усиновителі) і утриманці незалежно від змісту заповіту.

Обов'язковий викуп акцій – обов'язкове придбання за плату та на вимогу акціонера розміщених товариством акцій.

Обсяг (об'єм) – частина колізійної норми, яка вказує склад відносин, для врегулювання яких застосовується дана колізійна норма.

Обхід закону – застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством.

Оголошення фізичної особи померлою – це підтвердження судовим рішенням припущення факту смерті особи, яке ґрунтується на високому ступені ймовірності її смерті, а не на встановленні самого факту смерті.

Окрема думка судді – право судді на висловлення окремої думки щодо справи, в розгляді якої брав участь. Окрема думка додається до винесеного рішення..

Окреме провадження – це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Олігархі́я – політичний режим, за якого влада (політична, економічна та ін.) належить невеликій кількості осіб (військовим, фінансистам тощо).

Олігополія – це така організація ринку, коли на ньому представлено невелике число порівняльно крупних підприємств-продавців однорідної або такої, що трохи розрізняється, продукції. Нечисленним продавцям на цьому ринку протистоїть значна кількість покупців.

Органи адміністративно-господарського управління та контролю – суб'єкти господарювання, об'єднання, інші особи в частині виконання ними функцій управління або контролю в межах делегованих їм повноважень органів влади чи органів місцевого самоврядування.

Органи Антимонопольного комітету України – Антимонопольний комітет України, постійно діючі та тимчасові адміністративні колегії Антимонопольного комітету України, державний уповноважений Антимонопольного комітету України, адміністративні колегії територіальних відділень Антимонопольного комітету України.

Органи влади – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, державні органи, що здійснюють регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, ринку цінних паперів, державні органи приватизації, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, місцеві органи виконавчої влади.

Органи державної влади – організаційні та структурно відокремлені частини державного механізму, які наділені відповідними державновладними повноваженнями, що реалізуються у визначених законом правових та організаційних формах.

Органи юстиції – це органи виконавчої влади, які забезпечують здійснення правової політики в державі, захист прав та законних інтересів громадян, підприємств, установ та організацій.

Організаційні норми Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – визначають порядок формування Суду, його компетенцію, статус суддів, внутрішню структуру.

Організаційно-господарські відносини – відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

Організації, що забезпечують проведення медіації – фізичні та юридичні особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, які займаються організаційно-технічною підготовкою проведення процедури медіації.

Організації, що проводять навчання медіаторів - фізичні та юридичні особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, в тому числі навчальні заклади, які проводять професійне навчання медіаторів і видають сертифікати відповідно до законодавства.

Оскарження рішень контролюючих органів – оскарження платником податку податкового повідомлення-рішення про визначення сум грошового зобов'язання платника податків або будь-якого рішення контролюючого органу в порядку і строки, які встановлені Податковим кодексом за процедурами адміністративного оскарження, або в судовому порядку.

Особа – індивідуально визначена сукупність соціально значущих властивостей людини, які сформовані у процесі суспільного життя.

Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до своговласнодавства не вважаєсвоїмгромадянином.

Особи, які зазнали корабельної аварії – такі особи як військовослужбовців, так і цивільних, котрі піддаються небезпеці на морі або в інших водах у результаті нещастя, що з ними трапилось, і які утримуються від будь-яких ворожих дій.

Особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Особистий ключ – параметр криптографічного алгоритму формування електронного цифрового підпису, доступний тільки підписувачу.

Особисті немайнові права – абсолютні суб'єктивні права, які належать кожній фізичній особі, є невіддільними від неї, не мають економічного змісту, володіють властивістю індивідуалізації особи, що виникають у неї від народження (чи за законом) та належать їй довічно.

Особистість злочинця – свідомий суб'єкт, наділений сукупністю біологічно обумовлених і соціальне детермінованих властивостей, поведінка якого визначається антисуспільною спрямованістю, що виникає під впливом певних суспільно-політичних, економічних та соціокультурних умов.

Охлократія (грец. – натовп, маса) – влада. Одна з крайніх форм демократії, влада найнижчих, декласованих верств та прошарків населення.

Охорона атмосферного повітря – система заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням та зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів.

Охорона державної таємниці – комплекс організаційно-правових, інженерно-технічних, криптографічних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання розголошенню секретної інформації та втратам її матеріальних носіїв.

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Охорона особистих немайнових прав – забезпечення безперешкодної реалізації особистих немайнових прав, надання гарантій їх здійснення та захисту.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Охорона рослинного світу – комплекс заходів, спрямованих на збереження просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання.

Охорона тваринного світу – система правових, організаційних, економічних, матеріально-технічних, освітніх та інших заходів, спрямованих на збереження, відтворення і використання об'єктів тваринного світу.

Оцінка доказів – це розумова (логічна) діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, яка полягає в тому, що вони за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Оцінка майна – процес визначення вартості майна на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами.

Пам'ять – це властивість мозку сприймати, фіксувати, зберігати і відтворювати враження, відомості, сукупні факту минулого життєвого досвіду.

Пандекти (лат. pandectae, від гр. Pandektes - всеосяжний) – в Стародавньому Римі твори найбільш відомих юристів, побудовані у вигляді коротких витягів із законів та робіт попередніх авторів. Широку популярність здобули П., що склали другу частину Кодифікації Юстиніана (найбільш поширена назва-дигести). П. розглядалися як збірники чинного права і як підручники.

Парадигма – поняття сучасної науки, яке означає особливий спосіб організації наукових знань щодо того чи іншого бачення світу та відповідні зразки або моделі дослідження. Зміна парадигми розглядається наукою як революція.

Парламентарна монархія – монархія, в якій влада монарха в усіх сферах здійснення державної влади суттєво обмежується; йому надаються лише формальний статус глави держави й виключно представницькі повноваження.

Парламентери – особи, спеціально уповноважені військовим командуванням воюючої сторони на ведення переговорів з військовим командуванням ворога.

Парламентське право – сукупність прав, норм, якими регулюються організація і діяльність парламенту. В юридичній літературі розглядається як підгалузь конституційного права чи його комплексний інститут, що включає норми конституції, а також норми законів, парламентського регламенту та деяких ін. прав, актів.

Патент – це виданий компетентним державним органом охоронний документ, що засвідчує авторство, пріоритет та виключне право на використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка.

Патологічні афекти супроводжуються тимчасовим вимиканням або глибоким затьмаренням свідомості. Під час такого стану людина може вчинити суспільно небезпечні дії. Це – лють, гнів, відчай, жах.

Патриції – у Стародавньому Римі привілейована частина населення, представники знатних родов.

Патріархальна сім'я – велика сім'я, яка включала в себе 2-3, а іноді і 4 покоління, з неподільною владою її глави-батька.

Пенсійні виплати – грошові виплати в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюються у вигляді пенсії, довічної пенсії або одноразової виплати.

Пенсійні правовідносини – це врегульовані нормами права пенсійного забезпечення суспільні відносини, які виникають у зв’язку з матеріальним забезпеченням громадян, котрі досягли встановленого законом віку, тривалий час займалися певним видом професійної діяльності, а також громадян, які визнані інвалідами або втратили годувальника.

Пенсіонер – особа, яка відповідно до Закону отримує пенсію, довічну пенсію, або члени її сім'ї, які отримують пенсію в разі смерті цієї особи у випадках, передбачених Законом.

Пенсія – щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого Законом пенсійного віку чи визнання її інвалідом, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених Законом.

Пенсія за віком – це різновид пенсійної виплати у солідарній системі, що є регулярним (щомісячним) матеріальним (грошовим) забезпеченням осіб, які відповідно до чинного законодавства досягли пенсійного віку та мають необхідний соціально-страховий стаж, для реалізації їхніх прав та свобод.

Первинний документ – це документ, що містить у собі вихідну інформацію.

Перевірка доказів у кримінальному провадженні – це діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду з ретельного, всебічного й об’єктивного визначення достовірності фактичних даних і доброякісності джерел їх отримання для правильного встановлення обставин кримінального провадження.

Перегринське право – складова частина римського права, норми якого регулювали відносини між перегринами (іноземцями) та між ними і римськими громадянами.

Періодичне видання – це журнали, бюлетні та інші видання з різних галузей науки і техніки з викладом матеріалу в популярній доступній формі.

Персоніфікований облік у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування – організація та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що здійснюється відповідно до законодавства і використовується в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування в установленому законодавством порядку.

Письмове доручення – процесуальний документ посадової особи органу Державної виконавчої служби, на підставі якого здійснюється передача матеріалів виконавчого провадження від одного державного виконавця до іншого в межах одного органу Державної виконавчої служби.

Письмове провадження – розгляд і вирішення адміністративної справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без виклику осіб, які беруть

участь у справі, та проведення судового засідання на основі наявних у суду матеріалів.

Питання референдуму – це текст, яким викладається пропозиція референдуму, у вигляді питального речення, що пропонує учаснику всеукраїнського референдуму чіткі відповіді «так» або «ні».

Підвідомчість – визнана законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції (роз'яснення визнано таким, що втратило чинність).

Підзаконний акт – акт компетентного державного органу, що видається на підставі й на виконання законів.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємницький ризик – вид ризику, що характеризується як небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів або недоотримання доходів порівняно із задуманим варіантом організації діяльності або варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів.

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому кодексом та іншими законами.

Підряд – це договір, за яким одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу.

Підстави виникнення права власності – це різноманітні обставини (юридичні факти), з якими норми права пов'язують встановлення правовідносин власності.

Підсудність в господарському процесі – розмежування компетенції стосовно розгляду справ між окремими господарськими судами.

Підсудність справ – це процесуальний порядок віднесення судових справ, що підлягають розгляду і вирішенню по суті до конкретної ланки судової системи і до певного конкретного суду цієї ланки.

Підтримка миру - це забезпечення присутності ООН в даному конкретному районі, яке пов'язане з розгортанням військового і (або) поліцейського персоналу ООН, а нерідко і цивільного персоналу.

План спостереження – це сукупність програмно-методологічних та організаційних питань, що підлягають до вирішення в результаті статистичного спостереження.

Плебéї – незнатне вільне населення Стародавнього Риму, яке не входило в родові общини і не мало права на землю, а також політичних прав на відміну від патриціїв.

Пленарні засідання Верховної Ради України – це передбачені Конституцією України і Регламентом Верховної Ради України загальні, основні, колегіальні способи організації роботи парламенту протягом дня або тижня.

Повідомлення акціонерам – повідомлення, що містить передбачену законом та статутом акціонерного товариства інформацію і направляється адресату в письмовій формі у спосіб, визначений статутом товариства.

Повідомлення у кримінальному провадженні – процесуальна дія, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію.

Повне товариство – господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Поводження з відходами – дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення, включаючи контроль за цими операціями та нагляд за місцями видалення.

Поворот виконання – повернення сторін виконавчого провадження у первісний стан, що передував виконанню рішення, через скасування правової підстави такого виконання.

Повчання – систематизований звід правил діяльності або правила поводження із зброєю, бойовою технікою і їх застосування.

Погашені вимоги кредиторів – задоволені вимоги кредиторів, вимоги, щодо яких досягнуто згоди про припинення, у тому числі заміну зобов’язання або припинення зобов’язання в інший спосіб, а також інші вимоги, які відповідно Закону вважаються погашеними.

Погашення податкового боргу – зменшення абсолютного значення суми такого боргу, підтверджене відповідним документом.

Податкова вимога – письмова вимога контролюючого органу до платника податків щодо погашення суми податкового боргу.

Податок – обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу.

Позбавлення спеціальних прав (ст. 30 КУпАП) – це обмеження правосуб´єктності громадянина в адміністративному порядку за адміністративні проступки. Ця міра застосовується щодо тих суб´єктивних прав, які раніше були надані суб´єкту органами державного управління.

Позивач в адміністративному судочинстві – особа, на захист прав, свобод та інтересів якої подано адміністративний позов до адміністративного суду, а також суб'єкт владних повноважень, на виконання повноважень якого подана позовна заява до адміністративного суду.

Позитивізм (лат. – позитивний) – парадигмальна гносео-методологічна установка, відповідно до якої позитивне знання може бути отримане як результат суто наукового (не філософського) пізнання.

Позитивне (об’єктивне) кримінальне право України – це сукупність правових норм, що визначають загальні принципи, умови та підстави кримінальної відповідальності; коло діянь, які внаслідок високого рівня суспільної небезпеки визнаються злочинами; види і розміри покарання та інші види кримінально-правового впливу, що застосовуються до осіб, які визнані винними у їх скоєнні, а також підстави та умови звільнення від відповідальності та від покарання.

Позитивне право – система загальнообов’язкових правил поведінки, що встановлені чи санкціоновані державою і забезпечуються її примусом.

Позовна давність – встановлений законом строк, в межах якого особа може звернутися до суду за захистом свого порушеного чи оспорюваного права.

Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження.

Показання з чужих слів – висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи.

Покарання – захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом позбавленні та обмеженні прав і свобод засудженого.

Поліс – місто-держава, міська громада, особлива форма соціально-економічної та політичної організації суспільства, типова для Стародавньої Греції та Риму. Зазвичай під полісом розумілося не поселення як таке, а насамперед міська громада, колектив громадян певного міста. Територія полісу складалася з міста (або міст) та сільської округи (хори), з розташованими на ній землеробськими поселеннями.

Політика – це складне і багатогранне явище, це система ідей, відношень, дій соціальних суб'єктів, які формують, формулюють, реалізують життєво важливі інтереси великих соціальних груп.

Політія – змішана форма правління, яку запропонував у своєму вченні Арістотель, де править більшість в інтересах загальної користі.

Положення – акт, що визначає яку-небудь конкретну область військово-службових відносин або встановлює структуру і правове становище того чи іншого органу.

Помилки спостереження – це розбіжності між даними спостереження та реальними даними.

Понятий у виконавчому провадженні – будь-який дієздатний громадянин, який не має особистої заінтересованості в провадженні виконавчих дій і не пов’язаний з учасниками виконавчого провадження родинними зв'язками, підлеглістю чи підконтрольністю.

Поняття – відображення найбільш суттєвих і властивих предмету чи явищу признаків.

Попередні заперечення – це аргументи, що подається урядом-відповідачем на підтримку його твердження про те, що справу не слід розглядати по суті.

Порушення суб'єктивних трудових прав – це такі діяння (дії чи бездіяльність) особи, які перешкоджають реалізації суб'єктивного права або знижують рівень фактичного правового становища працівники и трудових відносинах.

Порядок виконання рішення – визначена законодавством послідовність і зміст вчинення виконавчих дій державним виконавцем, а також права і обов'язки суб'єктів виконавчого провадження під час їх вчинення.

Посада – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень.

Посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Посадові особи органів акціонерного товариства – фізичні особи - голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор акціонерного товариства, а також голова та члени ншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства.

Посилений сертифікат відкритого ключа – сертифікат ключа, який відповідає вимогам цього Закону, виданий акредитованим центром сертифікації ключів, засвідчувальним центром, центральним засвідчувальним органом.

Послуга – це продукт праці, створений в результаті угоди між особами, у якого відсутня речова форма.

Послуги електронного цифрового підпису – надання у користування засобів електронного цифрового підпису, допомога при генерації відкритих та особистих ключів, обслуговування сертифікатів ключів (формування, розповсюдження, скасування, зберігання, блокування та поновлення), надання інформації щодо чинних, скасованих і блокованих сертифікатів ключів, послуги фіксування часу, консультації та інші.

Постанова – письмове рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, у якому вирішуються вимоги адміністративного позову.

Постанова – правовий акт, який містить рішення колегіального органу чи посадової особи (постанова Військової ради, постанову про порушення кримінальної справи та ін.)

Постанова – це вид судового акта, який приймає апеляційний господарський суд за наслідками розгляду апеляційної скарги.

Постанова у кримінальному провадженні – процесуальний документ, в якому викладається, мотивується та формулюється рішення або розпорядження слідчого прокурора, прийняте в процесі провадження у справі.

Постулат – твердження, припущення, що його при побудові наукової теорії приймають без доказів як вихідне, аксіома.

Права на ділову репутацію – це право фізичної та юридичної особи на об'єктивну, повну та своєчасну оцінку її як фахівця та її діянь (поведінки) з боку суспільства, певної соціальної групи та окремих громадян, а також право на формування цієї оцінки та користування нею.

Право апеляційного оскарження рішення господарського суду – право на порушення діяльності з перевірки рішення місцевого господарського суду, яке не набрало законної сили.

Право власності – це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб.

Право власності на землю – це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками.

Право власності у римському приватному праві – право найбільш повне у встановлених правопорядком межах, користування власною річчю, отримання із неї доходів та розпорядження нею.

Право громадян на соціальний захист – включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від осіб обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Право земельного сервітуту – це право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками).

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншим законом.

Право на життя – особисте немайнове право фізичної особи, яке виникає з приводу особистого нематеріального блага, яким є життя кожної людини. Характерною особливістю права на життя є те, що його виникнення чи припинення у більшості випадків не залежить від волі управомоченої особи.

Право на здоров’я – суб'єктивне право фізичних осіб, що виникає щодо здоров'я як нематеріального блага та забезпечує володіння, користування, розпорядження цим благом, а також його правову охорону.

Право на ім'я – це особисте немайнове право, яке забезпечує особі правову індивідуалізацію та надає юридично забезпечену можливість мати ім'я і вимагати від оточуючих, щоб її називали власним іменем.

Право на інформацію – це передбачена законом можливість збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію (зазначені дії не стосуються інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди, крім випадків, визначених законом).

Право на особисту безпеку – особисте немайнове право фізичної особи, яке спрямоване на визнання за нею особистої безпеки як особистого немайнового блага, можливість використання нею цієї безпеки на власний розсуд, в тому числі і шляхом визначення допустимого для себе рівня ризику в будь-якій із сфер життєдіяльності, а також вимагати від інших утримуватись від порушення своєї особистої безпеки, а у випадку порушення чи загрози такого порушення - припинити вказані дії та відновити особисту безпеку цієї фізичної особи.

Право на особисту гідність – особисте немайнове право фізичної особи на власну цінність як біопсихосоціальної істоти, на визнання цієї цінності, на вимогу ставлення до себе як до вищої соціальної цінності, а також на захист від поводження та покарання, що принижує людську гідність.

Право на свободу (у розумінні право на свободу природного існування) - особисте немайнове право фізичної особи, яке полягає у можливості визнати фізичну особу володільцем особистого немайнового блага, яким є особиста свобода, можливості вільно, на власний розсуд, відповідно до своїх потреб, інтересів та мети, в межах, що передбачені законом, визначати свою поведінку та приймати рішення у сфері природного існування, а також можливості вимагати від усіх та кожного не порушувати вказане право та не вчиняти будь-яких інших дій, що впливають на його зміст, обсяг чи можливість самостійного та вільного волевиявлення.

Право на соціальний захист – це гарантовані державою і передбачені законодавством певні можливості людини отримати від держави, а також інших суб'єктів, які діють за уповноваженням або дозволом держави, на умовах і в порядку, передбаченому законодавством, а також договором матеріальне забезпечення, матеріальну підтримку та соціальні послуги у разі настання соціальних ризиків.

Право на судовий захист – це передбачена законодавством можливість фізичних та юридичних осіб захищати свої права в судах загальної і конституційної юрисдикції.

Право на честь – це особисте немайнове право фізичної особи на об'єктивну, повну та своєчасну оцінку її та її діянь (поведінки) з дотримання морально-етичних та правових норм, з боку суспільства, певної соціальної групи та окремих громадян, а також право на формування цієї оцінки та користування нею.

Право народів – система римського приватного права, яка регулювала майнові відносини між римськими громадянами та перегинами, а також між перегинами.

Право оренди земельної ділянки – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності.

Право постійного користування земельною ділянкою – це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку.

Право природокористування як об’єктивне право – сукупність правових норм, що регулюють відносини з приводу експлуатації, використання корисних властивостей природних об'єктів, порядку, умов надання, експлуатації та припинення використання природних об’єктів.

Право промислової власності – це система правових норм, що регулюють на основі юридичної рівності сторін суспільні відносини в економічному і духовному визнанні винаходів, корисних моделей, промислових зразків та інших об’єктів технічної творчості, а також відносини, що виникають в результаті їх використання

Правова держава – держава, в якій панує право, де діяльність усіх її органів і посадових осіб здійснюється на основі та в межах, визначених правом, де не тільки особа відповідальна за свої дії перед державою, а й держава несе реальну відповідальність перед особою за результати своєї діяльності.

Правова експертиза – це оцінка юристами-фахівцями законопроекту на його відповідність Конституції та законодавству України.

Правова інформація – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Правова кваліфікація – визначення права, що підлягає застосуванню до правовідносин з іноземним елементом.

Правова культура юриста – це міцні знання юридичних теорій, діючого законодавства, наявність уміння і навичок його реалізації, а також повага і дотримання цього законодавства.

Правова охорона вод – система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання водних ресурсів, запобігання і ліквідацію забруднення, засмічення, вичерпання вод, покращення їх стану, забезпечення особливого режиму користування водними об’єктами для природоохоронних, лікувальних, курортних і оздоровчих цілей.

Правова охорона надр – комплекс закріплених законодавством організаційних, технічних, екологічних, економічних, власне правових заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання надр, недопущення безгосподарного, самовільного надрокористування, запобігання забрудненню надр, збереження запасів корисних копалин, ведення господарської діяльності щодо надр з дотриманням вимог екологічної безпеки.

Правова поведінка – передбачена нормами права соціальне значуща поведінка індивідуальних чи колективних суб’єктів, що контролюється їхніми свідомістю і волею.

Правова статистика – це заснована на загальних принципах і змісті юридичних наук система положень і прийомів загальної теорії статистики, яка застосовується при вивченні кількісної сторони правопорушень і пов’язаних з ними явищ та заходів соціального контролю за ними.

Правовий звичай – правило поведінки, що фактично склалось на протязі певного часу, яке офіційно визнане (санкціоноване) державою в якості загальнообов’язкової норми права.

Правовий режим – у міжнародному приватному праві цим терміном позначають засади, принципи, на яких будується правосуб'єктність іноземців, осіб без громадянства, а також іноземних юридичних осіб у державі перебування.

Правовий статус засуджених – це сукупність всіх встановлених і нормативно – урегульованих прав засуджених, якими вони володіють, і обов’язків , що на них покладені під час відбування кримінального покарання.

Правовий статус особи – сукупність закріплених у законодавстві прав, свобод, обов’язків громадян і гарантій їх здійснення.

Правовий статус пацієнта – це сукупність закріплених у законодавстві про охорону здоров'я прав й обов'язків пацієнта.

Правові акти референдумів – це нормативно оформлена воля народу, органів держави, територіальної громади, органів місцевого самоврядування

щодо питання, яке виноситься на референдум, або питань, пов'язаних із організацією та проведенням всеукраїнського та місцевих референдумів, що є обов'язковою для виконання.

Правові презумпції – закріплені законодавством припущення про наявність або відсутність юридичних фактів.

Правові принципи – це основоположні ідеї, керівні засади, що визначають сутність правового статусу особи і громадянина в суспільстві. Тобто, вони зумовлені рівнем розвитку людської цивілізації і визначають загальні засади правового положення людини в суспільстві і державі.

Правовідносини – специфічні суспільні відносини, учасники яких виступають як носії прав та обов’язків, установлених нормами права.

Правовідносини по соціальному забезпеченню – це виникаюче на основі норми права по волевиявленню працездатного громадянина й за рішенням уповноваженого на те органа державної влади юридичне відношення, у якому один суб’єкт має право на одержання певного виду соціального забезпечення, а інший несе юридичні обов’язки надати йому певний вид соціальних виплат.

Правовідносини у сфері трудового права – це врегульовані нормами трудового законодавства трудові й тісно пов'язані з ними відносини у сфері праці.

Правоздатність – передбачена нормами права здатність суб’єкта мати суб’єктивні права та юридичні обов’язки.

Правомірна поведінка – суспільне необхідна, бажана й допустима, під кутом зору інтересів громадянського суспільства, поведінка індивідуальних і колективних суб’єктів, що полягає у здійсненні норм права, гарантується та охороняється державою.

Правонаступництво – перехід прав та обов'язків однієї держави до іншого. Питання про правонаступництво виникає: 1) при соціальної революції, в результаті якої відбувається зміна суспільного ладу; 2) при виникненні нових незалежних держав у результаті національно-визвольної боротьби, 3) при утворенні декількох держав на території їхнього попередника і при утворенні нової держави в результаті об'єднання двох або більше держав; 4) при територіальних змінах.

Правонаступництво урядів – правонаступництво прав і обов'язків при внутрішніх змінах у державі.

Правопорушення – суспільне небезпечне, шкідливе, протиправне, винне діяння деліктоздатної особи, за яке може бути накладене покарання чи стягнення.

Правопорядок – відповідність суспільних відносин приписам норм права.

Правосуб'єктність – це загальна здатність бути суб'єктом права, мати правовий статус. Вона охоплює й такі поняття як правоздатність, дієздатність і деліктоздатність.

Правочин – це дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Працівник – громадянин України чи іноземний громадянин, або особа без громадянства, що перебуває в трудових відносинах з роботодавцем на підставі

укладеного трудового договору і завдяки своїй праці виконує певну трудову функцію.

Превентивна дипломатія – це дії, спрямовані на попередження виникнення спорів між сторонами, недопущення переростання існуючих спорів у конфлікти й обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення.

Превентивний — запобіжний; той, що випереджає дії суперника.

Предмет адміністративно-правової науки – це дослідження у сфері державного управління, застосування норм адміністративного права, дія адміністративно-правових актів, правотворчість органів державного управління.

Предмет військового права – суспільні відносини, що складаються в області військової діяльності держави. Усередині цього предмета виділяються кілька груп щодо однорідних суспільних відносин, що складаються в різних сферах військової діяльності держави.

Предмет доказування – факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Предмет доказування в кримінальному провадженні – це коло закріплених у законі обставин, які повинні бути встановлені чи спростовані під час доказування у кожному кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – все те, що знаходиться в межах об´єкту дослідження у визначеному аспекті пізнання. Це досліджувані з певною метою властивості, ставлення до об´єкту. Конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття.

Предмет експертизи – це ті обставини, які можуть бути з’ясовані в процесі експертного дослідження та фактичні дані, що встановлюються на основі спеціальних знань і досліджень матеріалів справи.

Предмет закупівлі – товари, роботи чи послуги, які закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі, на які учасникам дозволяється подавати пропозиції конкурсних торгів (кваліфікаційні, цінові пропозиції) або пропозиції на переговорах (у разі застосування переговорної процедури закупівлі).

Предмет міжнародного права – міжнародні відносини, регульовані принципами і нормами міжнародного права, тобто правовідносини суб'єктів міжнародного права, які можуть складатися в процесі реалізації ними своїх прав і обов'язків.

Предмет сімейного права – особисті немайнові та майнові відносини, які випливають зі шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини у сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства і базуються на рівності та майновій самостійності їх учасників.

Предмет юридичної деонтології – це юридична теорія; юридична практика; система моральних вимог, що складають етикет професійної діяльності юристів (правові, етичні, корпоративні норми); сама особа юрист.

Представництво в господарському процесі – це діяльність представника, що здійснюється від імені особи, яку представляють, з метою домогтися для неї найбільш прийнятного рішення, а також надання їй допомоги у здійсненні своїх прав, запобігання їх порушення у процесі та сприяння господарському суду у здійсненні правосуддя у справах, віднесених законом до його компетенції.

Представництво в цивільному процесі – це процесуальна діяльність особи (представника), спрямована на захист суб'єктивних прав, свобод чи інтересів іншої особи, яка бере участь у справі, та сприяння судові у повному і об'єктивному з'ясуванні обставин справи, в ухваленні законного і обгрунтованого рішення.

Представницька демократія – сукупність форм організації державної влади, за якої певні важливі рішення щодо управління справами суспільства й держави виносяться виборними установами (парламентами, муніципалітетами тощо).

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення.

Президент – обраний народом або парламентом або представницькою колегією глава держави, який отримує владу на визначений термін у порядку делегації. Президент України є главою держави і виступає від її імені.

Президентська республіка – республіка, в якій повноваження глави держави, а в деяких випадках і глави уряду, належать президентові, який обирається непарламентським способом (громадянами держави) і формує уряд, що не несе відповідальності перед парламентом.

Претори – посадові особи, що відали міським управлінням Риму й організацією судового процесу.

Преторське право – система римського приватного права, яка була результатом практичної діяльності преторів та інших магістратів.

Приватне право – сукупність правових норм, що за допомогою диспозитивного методу забезпечують і регулюють захист відносин, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій незалежності їх учасників.

Приватно-правові відносини – відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи.

Прив'язки (формула прикріплення) – частина колізійної норми, яка вказує на закон або правову систему, що підлягають застосуванню до конкретного правовідношення (наприклад - lex fori: «закон суду»).

Примірник твору – копія твору, виконана у будь-якій матеріальній формі.

Примусова реалізація – здійснюється шляхом продажу майна на прилюдних торгах, аукціонах або на комісійних умовах.

Примусове виконання обов'язку в натурі – спосіб захисту цивільного права, який випливає із загального принципу повного та належного виконання зобов'язання.

Примусові заходи виховного характеру – заходи, які суд застосовує до неповнолітнього в разі звільнення від кримінальної відповідальності, а також у разі застосування відповідного заходу адміністративного впливу.

Примусові заходи медичного характеру – заходи державного примусу у формі різних лікувально-реабілітаційних заходів, які призначаються судом у рамках кримінального процесу стосовно осіб з різними психічними розладами, що вчинили суспільно небезпечні діяння, спрямовані на лікування цих осіб і запобігання скоєнню ними нових суспільно небезпечних дій та суворе дотримання непорушності їхніх прав і законних інтересів.

Принцепс – титул імператора в Римській державі I-III ст. до н.е.

Принцип загального виборчого права – право голосу на виборах народних депутатів України мають право усі громадяни України, яким на день виборів виповнилося 18 років, незалежно від будь- яких соціальних ознак.

Принцип народовладдя – Верховна Рада України є одним з органів, через які носій суверенітету і єдине джерело влади, - народ, - здійснює свою владу.

Принцип рівного виборчого права – громадяни України беруть участь у виборах на рівних засадах: кожен виборець має тільки один голос, який може використати тільки на одній виборчій дільниці, де він включений до списку виборців, а кандидати у народні депутати України мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі.

Принципи аграрного права – це закріплені в нормах права вихідні положення, основні засади, що визначають зміст та напрями правового регулювання аграрних відносин.

Принципи сімейного права – ті провідні ідеї та положення, які визначають сутність сімейного права, які поєднують окремі норми та інститути сімейного права в одне ціле.

Припинення дії, яка порушує особисте немайнове право – спосіб захисту особистих немайнових прав, який пов’язаний із наявністю протиправних дій з боку іншої особи, що спрямовані на порушення особистого немайнового права.

Припинення дії, яка порушує право – спосіб захисту, який полягає у припиненні цивільного правопорушення, що триває і далі впливає на суб'єктивні права та законні інтереси особи.

Припис – письмове розпорядження, що складається за певною формою.

Природна монополія – це стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги).

Природно-заповідний фонд – ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об’єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного

світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

Присяжні – це громадяни України, які у випадках, передбачених процесуальним законом, залучаються до здійснення правосуддя, забезпечуючи згідно з Конституцією України безпосередню участь народу у здійсненні правосуддя

Притулок для дітей – заклад соціального захисту, створений для тимчасового перебування в ньому дітей віком від 3 до 18 років.

Притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Пріоритет – першість у відкритті, винаході, висловленні ідеї; переважне право, значення чогось.

Прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку – документи, що відповідають вимогам законодавства України щодо документів і відображають прогнози та програми економічного і соціального розвитку.

Прогнозування – спеціальне наукове дослідження конкурентних перспектив розвитку будь-якого явища; процес наукового передбачення майбутнього стану предмета чи явища на основі аналізу його минулого й сучасного, систематична, науково-обґрунтована інформація про якісні і кількісні характеристики розвитку цього предмета чи явища в перспективі.

Програми економічного і соціального розвитку – державні цільові програми економічного, соціального розвитку, програми економічного, соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст.

Проект інформатизації – комплекс взаємопов'язаних заходів, як правило, інвестиційного характеру, що узгоджені за часом, використанням певних матеріально-технічних, інформаційних, людських, фінансових та інших ресурсів і мають на меті створення заздалегідь визначених інформаційних і телекомунікаційних систем, засобів інформатизації та інформаційних ресурсів, які відповідають певним технічним умовам і показникам якості.

Проконсули – в республіканському Римі намісники провінцій, в імператорську епоху намісники сенатських провінцій, призначалися сенатом.

Прокуратура – це самостійний централізований орган державної влади, що діє в системі правоохоронних органів і забезпечує захист від протиправних посягань суспільного та державного ладу, прав і свобод людини, а також основ демократичного устрою державної влади засобами та методами, передбаченими законом.

Пророгаційний договір – договір, відповідно до якої непідсудний за загальними диспозитивними нормами щодо визначення компетенції даного суду спір стає йому підсудним.

Протокол – процесуальний документ, який закріплює та засвідчує хід і результати слідчих та інших процесуальних дій.

Протокол до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – це документ, який доповнює початковий текст

Конвенції одним чи декількома правами, або ж вносить зміни в її певні положення.

Професійна культура юриста – це результати професіоналізму, розуміння правових явищ, переконання у цінності права, які обумовлені науковою організацією праці, інтелектом правника, юридичною мораллю, психологічним та педагогічним вмінням і службовим етикетом.

Професійна спілка – це добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання).

Професійне захворювання – це захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою.

Професійне мислення юриста – інтелектуальна діяльність, метою якої є вирішення професійних завдань в конкретних ситуаціях на основі інформації, яка накопичена завдяки навчанню і практичній діяльності юриста-професіонала.

Професійні міжнародні стандартами юристів – це закріплена у відповідних актах сукупність вимог, які ставляться до них, це покладені обов'язки і надані юристам права, що утворюють допустимий зразок їх поведінки і діяльності.

Професія юриста – це широка галузь трудової діяльності, що потребує юридичних знань, умінь, навичок, необхідних для виконання певної роботи в правовій сфері соціальних послуг.

Профілактика адміністративних і кримінальних правопорушень серед дітей – діяльність підрозділів КМСД у межах визначеної компетенції, яка спрямована на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень, а також на позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в окремому регіоні, у сім’ї, за місцем проживання.

Прохірон – пам'ятка візантійського права. Виданий у 879 за імператора Василія Македонянина. Був своєрідним практичним керівництвом у тогочасному візантійському судочинстві. Його 40 титулів (глав) містили стислий виклад нормативних положень цивільного, кримінального, почасти судового і церковного права.

Процедурні відносини – це відносини щодо встановлення юридичних фактів, необхідних для виникнення матеріальних правовідносин чи вирішення спорів у позасудовому порядку.

Процесуальна співучасть – це обумовлена матеріальним правом множинність осіб на тій чи іншій стороні в цивільному процесі внаслідок наявності загального права або загального обов’язку.

Процесуальне правонаступництво – це заміна особи у відносинах, щодо яких виник спір, у разі її вибуття з цивільної справи.

Процесуальні джерела доказів – показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Процесуальні норми Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – визначення основних аспектів процедури

проходження справи, процесуальних питань правозастосовчої діяльності структурних складових Суду.

Процесуальні рішення у кримінальному провадженні – всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого-судді, суду.

Псевдонім – вигадане ім'я, вибране автором чи виконавцем для позначення свого авторства.

Психіатрична допомога – комплекс спеціальних заходів, спрямованих на обстеження стану психічного здоров'я осіб на підставах та в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами, профілактику, діагностику психічних розладів, лікування, нагляд, догляд та медико-соціальну реабілітацію осіб, які страждають на психічні розлади.

Психологічна культура юриста – це органічна єдність психологічної освіченості (знань, навичок, прийомів автотренінгу, саморегуляції тощо), волі, відповідних професійно-психологічних якостей, які чинять ефективний вплив на розв´язання правових ситуацій.

Публічна адміністрація – це певним чином побудована система органів державної виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та інші суб'єкти, наділені адміністративно-управлінськими функціями, які діють з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства в цілому.

Публічна служба – діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Публічні послуги – це всі послуги, що надаються публічним сектором, а також приватним сектором під відповідальність публічної влади та за рахунок публічних коштів.

Рада Європи – перша європейська міжурядова організація, створена після Другої світової війни, метою діяльності якої є забезпечення зв’язків між державами-членами для захисту та реалізації їх ідеалів і принципів, сприяння перетворенню Європи в демократичний і безпечний простір, захист і зміцнення плюралістичної демократії та прав людини, розвиток і зміцнення європейської самосвідомості для формування європейської культурної ідентичності.

Ратифікація – це акт, за допомогою якого держава виражає в міжнародному праві свою згоду на обов’язковість для неї міжнародного договору.

Раціоналізаторська пропозиція – визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Реєстр – електронно-обліковий журнал, призначений для накопичення, обліку і зберігання відомостей про документ із зазначенням реєстраційного індексу, дати реєстрування, короткого змісту тощо.

Реєстр – упорядкована інформаційна система або спеціалізована база даних.

Реєстраційне провадження – це регламентована адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених органів публічної адміністрації, в ході якої вирішуються питання про офіційне визнання законності

правових актів; законності дій юридичних та фізичних осіб; наділення суб'єктів права відповідними правами або обов'язками, а також про облік та фіксацію юридичних фактів шляхом закріплення їх у реєстраційних документах.

Режим секретності – встановлений згідно з вимогами цього Закону та інших виданих відповідно до нього нормативно-правових актів єдиний порядок забезпечення охорони державної таємниці.

Резолюція – реквізит документа у вигляді напису, в якому посадова особа виразила зміст прийнятого нею рішення щодо виконання документа.

Резюме – короткий висновок, що містить основні положення доповіді, промови, наукові праці, дискусії.

Рекс – в архаїчному Римі цар, глава общини; влада царів в Римі була повалена в 509 р. до н.е.

Релігійно-міфологічний світогляд – світобачення і світосприймання давніх людей, яке базувалося на поєднанні релігійних вірувань з міфологією.

Реорганізація – це триваючий процес, що складається з системи юридичних фактів (складний юридичний склад), які у встановленому законом порядку зумовлюють припинення та / або створення акціонерного товариства (товариств) та перехід у порядку правонаступництва майна, прав та обов'язків від господарського товариства– правопопередника до товариства – правонаступника за розподільним балансом (передавальним актом), а також перехід корпоративних прав внаслідок конвертації акцій (обміну часток).

Республіка – форма державного правління, за якої вищі державні органи обираються населенням або формуються загальнонаціональним представницьким органом влади.

Реферат – письмова форма доповіді на певну тему, зміст лише повідомляє про щось, а не переконує в чомусь; інформативне видання, яке визначає короткий виклад змісту наукового дослідження.

Референдний процес – це система визначених Конституцією та законами України взаємозумовлених і послідовних стадій реалізації конституційного права громадян на референдум, які передбачають ініціювання та призначення (оголошення), організацію проведення, голосування та встановлення результатів всеукраїнського та місцевого референдумів.

Референдум – це звернення до виборців з метою прийняття остаточного рішення щодо Конституції, законів або з питань внутрішньополітичного і зовнішньополітичного значення.

Рецепція римського приватного права – процес відродження й пристосування загальних положень та засад римського приватного права окремими правовими системами в умовах певних суспільно-економічних відносин.

Речове право у римському приватному праві – сукупність правових норм, які надають суб’єкту права у своїх інтересах постійно і безпосередньо, цілком або частково юридично забезпечити панування над будь-якою річчю.

Речові докази – предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи.

Речові докази у кримінальному провадженні – матеріальні об’єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об’єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Речові права на чуже майно – це похідні від права власності, права на чужу річ, обмежені у змісті і які надають уповноваженій особі можливість впливати на річ без участі власника в межах встановлених законом чи договором.

Ринок товару (товарний ринок) – це сфера обороту товару (взаємозамінних товарів), на який протягом певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція.

Ритм промови – зміни певних частин промови за довжиною звучання, а також чергування мови, що звучить, та пауз.

Риторика – теорія і мистецтво ораторської промови.

Риторичне запитання – запитання, яке не переслідує мети отримати відповідь слухачів, спрямоване на ствердження якоїсь ідеї або таке, що використовується як засіб підсилення уваги аудиторії.

Рівність виборчого права – це наявність у виборців однакової кількості голосів, можливість в однаковій мірі впливати на результати виборів.

Рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу.

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності й галузевої належності або уповноважений ним орган чи фізична особа, яка відповідно до законодавства використовує найману працю.

Робочий час – це встановлений законом або договором період, коли працівник повинен бути на робочому місці й виконувати роботу обумовлену трудовим договором.

Розбещення неповнолітніх – розпусні дії сексуального характеру з особою яка не досягла повноліття.

Розділене правління – явище утвердилося у 1972 р., коли президент-республіканець уживається з демократичною більшістю в представницьких органах влади.

Розподіл судових витрат – це покладення судом на сторону, не на користь якої ухвалено судове рішення, у резолютивній частині судового рішення за результатами розгляду і вирішення справи обов'язку відшкодувати (компенсувати) іншій стороні судові витрати.

Розпорядження – акт, що видається начальником штабу від імені командира військової частини, в якому до підлеглих доводяться завдання з окремих питань.

Розстрочка виконання рішення – виконання рішення частками, встановленими судом, з певним інтервалом у часі.

Розумний строк в адміністративному судочинстві – найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Розшук дітей, які зникли безвісти – комплекс організаційних, оперативно-розшукових, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, які здійснюються органами внутрішніх справ з метою встановлення місце-знаходження дітей.

Ряди динаміки – це ряд чисел, який характеризує зміну величини суспільного явища в процесі його розвитку, тобто в часі.

Сакральний – священний, релігійно обґрунтований.

Самогубство – свідоме позбавлення власного життя.

Самозахист трудових прав – це форма їх захисту, що допускається тоді, коли працівник має можливість правомірного впливу на роботодавця, не вдаючись по допомогу до судових чи інших компетентних органів.

Самообмова – такі показання підозрюваного, в яких він зізнається у вчиненні кримінального правопорушення, якого не вчиняв.

Свідок – фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань.

Свідомість – це цілісний процес, вища форма відображення людиною навколишнього середовища (дійсності), що включає усі форми психічної діяльності (відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, увагу, почуття, волю), і регулює взаємовідносини особистості з навколишнім світом.

Світовий ринок послуг – це система міжнародних відносин обміну, де основним товарним об’єктом виступають різноманітні види послуг.

Свобода підприємницької діяльності – принцип здійснення підприємницької діяльності, при якому підприємці мають право без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом.

Свояцтво – відносини між родичами одного з подружжя та другим з них (пасинок, падчерка, вітчим, мачуха, теща, тесть, зять, свекруха, свекор, невістка, зовиця, шурин тощо) або відносини між родичами обох з подружжя (наприклад, між дітьми, братами, сестрами дружини і дітьми, братами, сестрами чоловіка, між батьком дружини і батьком чоловіка тощо).

Секретар судового засідання – це працівник суду, на якого покладається організаційне забезпечення судового процесу: готує проекти ухвал суду, передає їх на підпис судді та забезпечує їх розсилку сторонам та іншим учасникам судового процесу; здійснює оформлення та розміщення списків справ, призначених до розгляду.

Секретаріат – це структурний підрозділ Європейського суду з прав людини, що забезпечує правову й адміністративну підтримку його роботи. До його складу входять юристи, адміністративні й технічні працівники, а також перекладачі.

Секуляризація – це процес змін у взаємовідносинах релігії з суспільством у напрямку звільнення від релігійного впливу. Також перетворення церковної власності на державну власність, вилучення чого-небудь з відання церкви.

Сенат – в стародавньому Римі вищий дорадчий орган, що виник на основі ради старійшин патриціанських родів.

Сенатусконсульт – в Римській республіці та імперії постанова сенату; у Франції періоду Першої та Другої імперій – акт, що змінював або доповнював конституцію (органічний сенатус - консульт).

Сенестопатії – різнорідні неприємні, обтяжливі і просто нестерпні відчуття (стягування, натягування, переливання, печіння, лоскотання, свердління, булькання, перевертання), які виникають у різних поверхнях тіла чи у внутрішніх органах, нерідко без визначеної локалізації і важко піддаються чіткому опису.

Сенешал, сенешаль – у Франкської державі в V-VIII ст. головний керуючий королівським палацом, з VIII ст. виконував судові та військові функції.

Сепсис – патологічний інфекційний стан, викликаний присутністю мікроорганізмів в кров'яному руслі.

Сервітут – право користуватися чужим майном у певних межах або право на обмеження власника у певному відношенні.

Середня величина в статистиці – це узагальнюючий показник, який характеризує типовий розмір ознаки якісно однорідної сукупності в конкретних умовах простору і часу.

Сертифікат відкритого ключа – документ, виданий центром сертифікації ключів, який засвідчує чинність і належність відкритого ключа підписувачу. Сертифікати ключів можуть розповсюджуватися в електронній формі або у формі документа на папері та використовуватися для ідентифікації особи підписувала.

Сертифікація – процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

Сесія Верховної Ради України – це передбачений Конституцією (Регламентом Верховної Ради України) загальний, основний, постійний, колегіальний спосіб організації роботи парламенту України з метою здійснення ним своїх функцій і повноважень протягом півріччя або іншого встановленого ним (парламентом) часу.

Силові структури – державні органи та організації, які у своєму складі мають воєнізовані формування (органи внутрішніх справ, органи з виконання покарань та ін), але в яких організація виконання службових обов'язків не передбачає виконання військової служби, а здійснюється в іншому нормативно певному порядку.

Синець – скупчення елементів крові після розриву кровоносних судин під шкірою чи слизовою оболонкою.

Синтез – поєднання раніше виділених частин предмету дослідження в єдине ціле.

Система аграрного права – внутрішня побудова комплексної галузі аграрного права, що характеризується єдністю аграрно-правових норм та їх диференціацією на правові інститути.

Система міжнародного права – внутрішньо єдина, цілісна сукупність взаємопов'язаних галузей міжнародного права, що мають свої принципи і поділяються на підгалузі, інститути і норми.

Система права – внутрішня організація права, що полягає в єдності й погодженості правових приписів певної держави.

Сільський, селищний, міський голова – є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста. Він очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях.

Сільськогосподарське підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, утворений органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншими суб'єктами для задоволення особистих чи суспільних потреб шляхом систематичного здійснення сільськогосподарської виробничої та пов'язаної з нею іншої діяльності на землях сільськогосподарського призначення в порядку, передбаченому законодавством.

Сільськогосподарський виробничий кооператив – сільськогосподарський кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних осіб, які є виробниками сільськогосподарської продукції, для провадження спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку.

Сільськогосподарський кооператив – це юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції, що добровільно об'єдналися на основі членства для провадження спільної господарської та іншої діяльності, пов'язаної з виробництвом, переробкою, зберіганням, збутом, продажем продукції рослинництва, тваринництва, лісівництва чи рибництва, постачанням засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів членам цього кооперативу, наданням їм послуг з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – сільськогосподарський кооператив, що утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб-виробників сільськогосподарської продукції для організації обслуговування, спрямованого на зменшення витрат та/або збільшення доходів членів цього кооперативу під час провадження ними сільськогосподарської діяльності та на захист їхніх економічних інтересів.

Сім'я – особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сім'я у римському приватному праві – засноване на шлюбі чи кровному спорідненні об'єднання осіб, які мають спільний побут, пов'язані моральною відповідальністю.

Сімейна дієздатність – здатність своїми діями створювати для себе сімейні права і обов'язки виникає з досягненням певного віку.

Сімейна правоздатність – здатність фізичної особи мати особисті немайнові та майнові права та обов’язки.

Сімейне законодавство – це система нормативних актів, що регулюють сімейні відносини.

Сімейне право – це сукупність правових норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які виникають між особами на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом, і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Сімейні правовідносини – суспільні відносини, врегульовані нормами сімейного права, що виникають зі шлюбу, споріднення, усиновлення або іншої форми влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Сімейно-правовий стан – відображає певні суспільні зв’язки між суб'єктами сімейного права (шлюб, кровне споріднення, свояцтво, вагітність, непрацездатність, потреба у матеріальній допомозі тощо).

Скарб – це закопані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності.

Слідчий – службова особа органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 247 КПК, - голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду.

Слідчі дії – це регламентовані нормами процесуального права та здійснювані в рамках кримінально-процесуального провадження уповноваженою на те особою, а також забезпечувані заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, які являють собою комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження та перевірку доказів.

Словесна наочність – живі образи й картини, які створюються ораторами за допомогою мовних засобів, на відміну від образів, які сприймаються зором або за допомогою інших рецепторів, тобто на відміну від предметної наочності.

Служба діловодства – підрозділ апарату суду, на який покладається організація діловодства в суді, встановлення єдиного порядку документування, методичне керівництво і контроль за дотриманням порядку роботи з

документами у суді, може створюватись окремо або з включенням до своєї структури канцелярії на правах відділу.

Службовий обов’язок для юриста – це система обов'язкових, самостійних і правових дій у різних соціальних ситуаціях, пов'язаних з духовною, моральною й внутрішньою потребою служіння суспільству, своїй нації.

Службовий твір – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язківвідповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Слухання – певна розумова діяльність людини, спрямована на увагу до промови іншої людини.

Сомнамбулізм – стан людини який проявляється складними автоматичними неусвідомленими діями під час сну (сноходіння).

Софізм (грец. sophisma – судження, придумане розумно, хитро) – міркування, що здається правильним, але що містить приховану логічну помилку і служить для додання видимості істинності помилковому твердженню.

Соціалізація – це процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості на основі засвоєння нею елементів культури і соціальних цінностей.

Соціалізація юриста – це віддзеркалення діалектики його становлення як особистості, усвідомлення службового обов'язку, вироблення почуття правової поведінки та моральної відповідальності, сприяння правовому вихованню громадян.

Соціальна діяльність – це єдність теоретичного і матеріально-практичного процесів, які здійснюються соціальними суб'єктами з метою цілеспрямованого використання та зміни навколишнього середовища в інтересах людей.

Соціальний ризик – це закріплена законодавством та визнана суспільством соціально значимою обставина об'єктивного характеру, з настанням якої громадяни (члени їх сімей) можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування чи потребують додаткового матеріального забезпечення та не можуть самостійно їх уникнути.

Соціально-забезпечувальні відносини – це відносини з приводу матеріального забезпечення громадян (членів їх сімей) чи надання соціальних послуг у разі настання обставин, які суспільством та державою визнані соціально значимими.

Спадкове майно (спадщина, спадкова маса) – сукупність прав та обов'язків спадкодавця, які переходять після його смерті до спадкоємців.

Спадкове право – сукупність цивільно-правових норм, які регулюють правовідносини, що виникають внаслідок переходу майна померлого до іншої особи чи до інших осіб.

Спадковий договір – договір, з яким одна сторона (відчу-жувач) передає на випадок своєї смерті іншій стороні (набувачеві) своє майно або його частку у власність, замість чого остання зобов'язується виконати її розпорядження.

Спадкодавець – особа, майно якої після її смерті переходить у спадщину до іншої особи чи до інших осіб.

Спадкоємець – особа, яка у випадку смерті того чи іншого громадянина набуває прав одержати його спадкове майно.

Спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців).

Спадщина – сукупність прав та обов'язків, до складу якої входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Спеціальний податковий режим – система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів.

Спеціальні психологічні знання – професійні знання науки психології, її основних галузей, вміння застосовувати спеціальні тестові та інші психологічні методики, набуті при здобутті психологічних спеціальностей, у процесі навчання в аспірантурі, практичній діяльності (як психолога) особою, яка залучається до кримінального процесу як експерт, консультант, спеціаліст-психолог.

Спілкування – це складний багатоплановий процес установлення і розвитку контактів між людьми, який породжується потребою в спільній діяльності і включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини.

Спільна часткова власність – це власність двох чи більше співвласників, частка кожного з яких у праві власності є завідомо визначеною в конкретній величині.

Спіральний спосіб доказу – багаторазове згадування однієї й тієї ж думки, щоразу збагаченої новою інформацією.

Способи захисту трудових прав та інтересів працівників – це сукупність дій, що застосовуються юрисдикційними органом і самою уповноваженою особою чи її представниками (профспілкою, іншими представниками працівників) з метою захисту трудових прав та інтересів шляхом припинення і попередження порушень трудового законодавства, поновлення порушених чи оспорюваних трудових прав і відшкодування заподіяної шкоди.

Способи тактики оратора – комплекс мовних, ди-дактичних, техніко-інтонаційних тощо заходів для організації роботи аудиторії, за допомогою яких посилюється її інтелектуальна, пізнавальна й емоційна діяльність.

Спостереження – це метод цілеспрямованого дослідження об´єктивної дійсності, в тому вигляді, в якому вона існує в природі та суспільстві і доступна безпосередньо для сприйняття людиною без втручання в неї.

Справа адміністративної юрисдикції – переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір, у якому хоча б однією зі сторін є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа або інший суб'єкт, який здійснює владні управлінські функції на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Стадії виборчого процесу – це етапи організації і проведення виборів, в межах яких здійснюються передбачені законом виборчі дії, а також виборчі процедури, що забезпечують реалізацію виборчих прав громадян та інших учасників виборів, цілісність, завершеність і легітимність виборчого процесу при формуванні представницького органу публічної влади.

Стадії законодавчого процесу – це відносно самостійні комплекси процесуальних дій уповноважених суб'єктів у межах законодавчо визначених процедур, спрямованих на створення і оприлюднення закону.

Стандарт – нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Стандарти якості медичної допомоги – це нормативні документи, які визначають вимоги до якості медичної допомоги при даному виді патології (нозологічній формі) з урахуванням сучасних уявлень про необхідні методи діагностики, профілактики, лікування, реабілітації та можливостей конкретного медичного закладу.

Стандартизація – діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Стандартизація соціальних прав – це діяльність компетентних державних органів щодо прийняття різного рівня нормативно-правових актів, у яких встановлюються кількісні та якісні показники щодо забезпечення соціальних прав людини й громадянина.

Станово-представницька форма правління – одна із монархічних форм правління, при якій влада глави держави певною мірою обмежувалась діяльністю станово-представницьких установ (генеральних штатів, сейму, рейхстагу тощо).

Статистика – це самостійна суспільна наука, яка досліджує суспільні і природні явища для вивчення і підвищення якості суспільного життя.

Статистична інформація – документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства.

Статистичне зведення – це процес упорядкування, систематизації і наукового оброблення первинного статистичного матеріалу для виявлення типових рис і закономірностей явищ і процесів, що вивчаються.

Статистичне спостереження – це планомірне, науково організоване збирання даних про масові соціально-економічні явища та процеси шляхом реєстрації за попередньо розробленою програмою спостереження їх суттєвих ознак.

Статистичний формуляр – це особливий документ, в якому реєструються відповіді на запитання програми статистичного спостереження.

Статистичні дані — це масові системні кількісні характеристики соціально-економічних явищ і процесів.

Статистичні ряди – це сукупність статистичних даних, які вибрані зі звітності або з документів первинного обліку, розташовані в хронологічному або логічному порядку, характеризують зміни розміру ознак, покладених в основу статистичного ряду.

Сторони в господарському процесі – особи, між якими виник спір з матеріального правовідношення, тобто особа, яка має право вимоги (кредитор) та особа, на яку покладається обов'язок виконати зобов'язання (боржник).

Сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених Кримінальним процесуальним кодексом; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники.

Сторони медіації – фізичні, юридичні особи та/або групи осіб, які бажають врегулювати свій спір за допомогою процедури медіації.

Страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно Законом і за який сплачено страхові внески.

Строк – це певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, що має юридичне значення.

Строк пред'явлення виконавчого документа до виконання – період, протягом якого виконавчий документ може бути пред'явлено до органу Державної виконавчої служби.

Стягувач у виконавчому провадженні – фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ.

Суб'єкт звернення – фізична особа, юридична особа, яка звертається за отриманням адміністративних послуг.

Суб'єкт надання адміністративної послуги – орган виконавчої влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадові особи, уповноважені відповідно до закону надавати адміністративні послуги.

Суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин – це носій цивільних процесуальних прав та обов'язків.

Суб'єкти аграрних відносин – це учасники суспільних відносин у сфері сільськогосподарського виробництва, наділені суб'єктивними правами і обов'язками,закріпленими в нормах аграрного права.

Суб'єкти міжнародного права – учасники міжнародних відносин, що володіють міжнародними правами й обов'язками і здійснюють і мають їх у рамках і на основі міжнародного права.

Суб'єкт владних повноважень – орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень.

Суб'єкт господарювання – це юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності чи фізична особа, що здійснює

діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі яка здійснює контроль над іншою юридичною чи фізичною особою; група суб'єктів господарювання, якщо один або декілька з них здійснюють контроль над іншими.

Суб'єктивне сімейне право – це гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин.

Суб'єктивний обов'язок – це передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта.

Суверен – єдиновладний правитель держави доби середньовіччя.

Суд – орган держави, який здійснює правосуддя шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях цивільних, кримінальних, адміністративних та господарських справ на основі чинного законодавства і у чітко визначеній законом процесуальній формі.

Суддя – голова, заступник голови, суддя Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ, Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, районних, районних у містах, міських та міськрайонних судів, які відповідно до Конституції України на професійній основі уповноважені здійснювати правосуддя, а також присяжний.

Суддя ad hoc – суддя, який призначається урядом відповідної держави, якщо національний суддя не може брати участь у розгляді справи, бере самовідвід або звільняється від участі в її розгляді.

Суди апеляційної інстанції – це суди, які переглядають законність та обґрунтованість рішень судів першої інстанції, які не набрали законної сили.

Суди касаційної інстанції – це суди, які перевіряють правильність застосування судом першої чи апеляційної інстанції норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Суди першої інстанції – це суди, які розглядають і вирішують справу по суті.

Судова влада – одна з гілок державної влади, яка діє самостійно, незалежно від законодавчої і виконавчої влади, і реалізується шляхом здійснення правосуддя.

Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань, матеріальних об’єктів, явищ і процесів які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового слідства.

Судова практика – в широкому розумінні може тлумачитись як сукупність усіх судових рішень, винесених відповідними судовими органами за певний проміжок часу в цілому або по певній категорії справ. У вузькому розумінні під судовою практикою розглядають лише прецеденти - рішення судів, яким надається юридично обов’язкова сила для врегулювання усіх аналогічних відносин.

Судова система – сукупність усіх судів держави, основою яких є єдині засади організації й діяльності та наділених повноваженнями здійснювати судову владу.

Судове доказування – це діяльність учасників цивільного процесу при визначальній ролі суду з надання, збирання, дослідження й оцінки доказів з метою встановлення з їх допомогою дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін.

Судове провадження – кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, Верховним Судом України, а також за нововиявленими обставинами.

Судове рішення в цивільному процесі – це висновок суду як акт судового права, в якому застосовуються норми матеріального та процесуального права при вирішенні судом цивільних справ.

Судовий експерт – особа, яка має необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань.

Судовий збір – збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених Законом «Про судовий збір».

Судові дебати – частина судового розгляду, під час якої сторони підбивають підсумки проведеного дослідження фактичних обставин справи, аналізують зібрані докази, висловлюють і обґрунтовують кожен свою думку з приводу питань, що підлягають розгляду судом.

Судоустрій – сукупність правових норм, які визначають завдання, принципи організації та діяльності, структуру і компетенцію судів.

Судочинство – діяльність судів щодо розгляду і вирішення справ, віднесених до їхньої компетенції, а також дії інших суб'єктів, які реалізують свої права і обов'язки, вступають у процесуальні відносини із судом. С. здійснюється суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних українською мовою або мовою більшості населення певної місцевості.

Суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Суправітальні реакції – реакції тканин на різні подразники після смерті організму.

Суспільне надбання – твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права і (або) суміжних прав на які закінчився.

Суспі́льство – організована сукупність людей, об'єднаних характерними для них відносинами на певному ступені історичного розвитку.

Таємниця особистого життя – це конфіденційна інформація про факти, події та обставини приватного життя особи або її сім'ї, що дозволяє ідентифікувати її особистість, яка не має економічного змісту і невіддільна від особи.

Таємниця переписки, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції – це інформація про поштові та телеграфні відправлення, телефонні розмови, яка має конфіденційний характер, надається підприємствами зв'язку відправникові, адресатові, особі, яка бере участь у телефонній розмові, абонентові телефонної мережі або їх представникам, а також слідчим та судовим

органам згідно з законодавством України.

Таємниця сповіді – це відомості, що повідомляє віруючий священнослужителеві на сповіді.

Тактична операція – це сукупність слідчих, оперативних та інших дій, які плануються слідчим для вирішення слідчої ситуації у ході розслідування злочину.

Тактичний прийом – це раціональний спосіб дії або доцільна лінія поведінки слідчого в процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації.

Танатологія – наука, яка вивчає причини, прояви і процеси умирання.

Теза – стислий виклад основних положень, наукової праці, статті, доповіді, який передбачає попереднє ознайомлення учасників семінарів, конференцій, симпозіумів з результатами наукового дослідження.

Теократія (грец. – боговладдя) – форма державного правління, за якої політична влада належить духовенству або главі церкви. Передбачає ототожнення світської і духовної влад, регламентацію функціонування держави та її інституцій, усього суспільного життя панівною релігією та її інституціями.

Теологія – наука про релігійні вчення. Одним з основних методів теології з найдавніших часів і до нашого часу залишається дослідження і осмислення священних текстів відповідних віровчень, а також коментарів до них, які були зроблені відомими богословами в різні часи.

Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Територіальні (географічні) межі ринку певного товару – це мінімальна територія, за межами якої з погляду споживача придбання товарів, які належать до групи взаємозамінних товарів (товарної групи), є неможливим або недоцільним.

Технічний захист секретної інформації – вид захисту, спрямований на забезпечення інженерно-технічними заходами конфіденційності, цілісності та унеможливлення блокування інформації.

Тимократія – форма правління військових. Є однією з форм олігархії.

Типові тексти (зразки) процесуальних документів – стереотипні тексти, на основі яких швидко можуть складатися нові документи за аналогією з типовими. З типового документа при цьому можуть запозичатися як постійні дані, так, і форма, мовне оформлення, композиція, логіка викладу змінної інформації.

Тлумачення Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – інтелектуально-вольова пізнавальна діяльність, що полягає у встановленні точного змісту (смислу) норм права і здійснюється за допомогою певних способів (прийомів) з метою правильного їх застосування та безпосередньої реалізації.

Тлумачення міжнародного договору – з’ясування справжнього наміру сторін договору і дійсного сенсу його положень.

Товар – будь-який предмет господарського обороту, в тому числі продукція, роботи, послуги, документи, що підтверджують зобов'язання та права (зокрема цінні папери).

Товариство з обмеженою відповідальністю – господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Товарні межі ринку – це товар, сукупність товарів, у межах якої споживач легко переходить від споживання одного товару до іншого.

Томізм – релігійно-філософське вчення послідовників Фоми Аквінського.

Торговельна марка – будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами.

Тоталітариизм – форма панування, що регламентує всі сфери суспільного існування, а також не визнає незалежність від держави (державної влади) таких окремих сфер приватного і суспільного життя, як — економіка (господарство), релігія, виховання, сім'я, тощо.

Тотальність – всезагальність, повнота, всеосяжність охоплення всіх сторін дійсності

Трансплантологія – наука про пересадження органів та тканин.

Трансформація – у міжнародному приватному праві розглядається як процес включення міжнародно-правових норм (норм міжнародних договорів) в національну правову систему; також в літературі може позначатись як «національна імплементація».

Трафарет – спосіб викладення документа за допомогою сполучення штампів, що включають постійну типову інформацію, характерну для визначеного роду документів і текстових пробілів, що підлягають заповненню змінною інформацією, обумовленою конкретною ситуацією в зв'язку з якою складається документ.

Третейський суд – недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин;

Треті особи в господарському процесі – суб’єкти господарських процесуальних правовідносин, які вступають у порушену справу для захисту особистих прав і охоронюваних законом інтересів.

Треті особи – суб’єкти цивільних процесуальних правовідносин, які для захисту особистих суб’єктивних прав, свобод чи інтересів вступають у порушену в суді цивільну справу.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору – це суб’єкти цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у справу, пред’явивши позов щодо предмета спору до однієї чи обох сторін, з метою захистити особисті суб’єктивні матеріальні права чи інтереси, які охороняє закон.

Трудова дисципліна – це сукупність, правових норм, що регулюють внутрішній трудовий розпорядок і встановлюють трудові права та обов'язки

сторін трудового договору, а також заохочення за успіхи в роботі та відповідальність за умисне невиконання трудових обов'язків.

Трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства або уповноваженим ним органом, а також фізичною особою. за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядку, а власник підприємства або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Трудовим каліцтвом визнається втрата працездатності в усіх перелічених вище випадках незалежно від факту наявності чи відсутності вини особи, яка втратила здоров'я. Трудовим каліцтвом вважаються не тільки прямі та безумовні наслідки травми, а й всі ускладнення чи віддалені її наслідки.

Трудові спори – це неврегульовані при взаємних переговорах розбіжності між суб'єктами трудових правовідносин, які виникають з приводу застосування трудового законодавства або встановлення чи зміни умов праці.

Узагальнюючі показники в статистиці – це такі показники, котрі відображають величини, які приведені в порівняльний вигляд і одним числом характеризують найбільш типові риси явищ, що вивчаються при даному дослідженні.

Узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання.

Умови укладення шлюбу – обставини, наявність яких необхідна (обов'язкова) для надання шлюбу юридичної (правової) сили.

Унітарна держава – єдина централізована держава, що не має у своєму складі державних утворень і територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці (області, райони тощо).

Уніфікація права – процес створення однакових, одноманітних норм у внутрішньому праві різних держав. На міжнародно-правовому рівні проявляється у досягненні згоди між державами з приводу одноманітного регулювання певних відносин, що оформляється відповідним міжнародним договором.

Уніфікація юридичних документів – моделювання певної логіко-інформаційної композиції тексту з найбільш оптимальним сполученням текстових формул (кліше), які відповідають найчастіше повторюваним юридичним ситуаціям, з тим щоб при мінімумі слів точно і ясно передати максимум юридично значимої і доцільної інформації.

Уніфікований – єдиний, приведений до чогось спільного.

Уніфіковані нормативно-правові акти аграрного законодавства – юридичне джерело і форма виразу аграрно-правових норм, основою яких є інтеграція правового регулювання аграрних відносин.

Уотергейтська справа – розслідування в США подій, пов'язаних з протизаконними діями "Комітету Республіканської партії по переобранню президента" в період виборчої кампанії 1972, у штаб-квартирі Демократичної партії, що містилась у готелі Уотергейт (Вашингтон), члени комітету — конкуренти в політичній боротьбі встановили підслуховувальні пристрої.

Управління – це вид суспільної діяльності, яка передбачає систему скоординованих дій суб'єкта на об'єкт для виконання певних організаційних завдань.

Уряд – колегіальний орган загальної компетенції, який здійснює керівництво виконавчою і розпорядчою діяльністю в державі. Уряд України – Кабінет Міністрів України, який є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України та підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених у статтях 85, 87 КонституціїУкраїни.

Ускладнення у виконавчому провадженні – суб'єктивні і об'єктивні обставини юридичного характеру, з якими законом пов'язується настання таких умов для виконання рішень, через які неможливо або ускладнено вчиняти виконавчі дії.

Установчий документ суб'єкта підприємництва – рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта підприємництва, де зазначені найменування суб'єкта, мета і предмет діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Утилітаризм (від лат. – користь, вигода) – прагнення мати перш за все власну вигоду, користь, зиск. Утилітаризм — багатозначний термін. Ідеалістичне філософсько-етичне вчення, в основі якого лежить оцінювання речей, предметів, процесів, явищ з точки зору їх корисності, можливості їх використання для досягнення цілей і задоволення потреб; зародилося у Великій Британії в XIX ст.

Утопічний комунізм – ідеал суспільного ладу з усуспільненими формами співжиття. Починаючи з XIX ст. ідея утопічного суспільства загальної рівності та свободи, а також вчення про таке суспільство.

Утопічний соціалізм – суспільство (суспільний лад), що живе за утопічними принципами, тобто такими, що не можуть існувати в реальному житті.

Утопія (грец. - «місце, якого немає») – фантазія, вимисел, мрія, що не збувається. Термін «утопія» вперше з'явився у творі Томаса Мора (так в його творі називався острів, на якому було створено ідеальне суспільство).

Ухвала в адміністративному судочинстві – письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання. Ухвалами судів апеляційної та касаційної інстанцій також вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги.

Учасник господарського товариства – це особа (фізична чи юридична, інші суб'єкти цивільного права), якій належать корпоративні права щодо товариства,

включаючи право на частку / акцію у його статутному капіталі, що підтверджується відповідними документами.

Учасники відносин у сфері господарювання – суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Учасники господарського процесу – це суб’єкти, дії яких можуть сприяти правильному і швидкому розгляду спору, захисту прав і інтересів, що охороняються законом, господарюючих суб’єктів.

Учасники кримінального провадження – сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Учасники медіації – медіатор (медіатори), сторони медіації, їх представники, законні представники, перекладач, експерти та інші особи за домовленістю сторін медіації.

Фактичні дані – це об'єктивна, достовірна інформація про факти, що входять до предмета доказування.

Фаталізм – релігійно-ідеалістичний світогляд, який визнає панування над людиною й суспільством сліпих, невідворотних сил, що нібито наперед визначають їхню долю.

Федерація – держава, до складу якої входять кілька державних утворень (суб’єктів федерації).

Фермерське господарство – форма підприємницької діяльності громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства, відповідно до закону.

Форма державного правління – порядок організації вищих державних органів, що визначає їхні структуру, компетенцію та взаємодію.

Форма державного устрою – порядок територіального поділу держави, взаємовідносин її складників між собою й державою в цілому та відповідної організації державних органів.

Формулярний процес – в Стародавньому Римі цивільний процес, в якому роль позовної заяви грало письмове розпорядження (формула) претора, адресоване судді, з наказом розглянути справу і винести по ньому вердикт.

Функцій юридичної деонтології – це основні напрямки впливу на державно-правову дійсність та на процес її перетворення в ході соціальної практики.

Функції держави – основні напрями діяльності держави, в яких втілюються її сутність і соціальне призначення.

Функції міжнародного права – вплив окремих норм чи групи правових норм, цілісних правових актів, окремих галузей права, а також правових інститутів чи принципів права на суспільні відносини.

Функції управління в галузі охорони довкілля – особливі види діяльності за напрямками і змістом суб'єктів управління, що є необхідні для організації охорони довкілля.

Цезар – титул римського імператора, після реформи Діоклетіана - помічник августа.

Центр надання адміністративних послуг – це постійно діючий робочий орган або структурний підрозділ виконавчого органу міської, селищної ради або Київської, Севастопольської міської державної адміністрації, районної, районної у містах Києві, Севастополі державної адміністрації, в якому надаються адміністративні послуги через адміністратора шляхом його взаємодії з суб'єктами надання адміністративних послуг.

Центр соціально-психологічної реабілітації дітей – заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, наданням їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Цивільна дієздатність фізичної особи – це здатність фізичної особи своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання.

Цивільне право як галузь права – це системна сукупність правових норм, закріплених у ЦК України, інших нормативно-правових актах, які регулюють особисті немайнові й майнові відносини, які ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, з метою задоволення останніми власних матеріальних і духовних потреб та інтересів.

Цитата – дослівний уривок з твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно) як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріалу.

Цитологія – наука про клітину.

Ціна позову – грошова сума в гривнях, яка відображає матеріально-правову вимогу позивача до відповідача.

Цінні папери – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають відносини між особою, яка їх розмістила (видала), і власником та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам.

Цінність документа – інформаційні та інші характеристики документа, що зумовлюють його значимість для особи, суспільства, держави.

Час відпочинку – час, протягом якого працівник вільний від виконання трудових обов'язків, і має право використовувати його на власний розсуд.

Часові межі ринку – це час стабільності ринку, коли структура ринку, співвідношення попиту і пропозиції не міняються.

Часткові члени організації – держави (або відповідні міжнародні організації), які беруть участь у роботі конкретного органу міжурядової організації, не будучи членами організації в загальноприйнятому сенсі.

Червона книга України – офіційний державний документ, який містить перелік рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, а також узагальнені відомості про сучасний стан цих видів тваринного і рослинного світу та заходи щодо їх збереження і відтворення.

Черговість стягнення майна юридичної особи – чітко визначений законодавством порядок звернення стягнення на майно боржника – юридичної особи.

Шкутильгаючі (кульгаючі) правовідносини – цим терміном у міжнародному приватному праві позначають правовідносини, що визнаються правопорядком (законодавством) однієї держави та не визнаються або по-іншому кваліфікуються правопорядком (законодавством) іншої держави.

Шлюб у римському приватному праві – союз чоловіка і жінки, спільність всього життя, єднання божественного і людського права.

Шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Штраф (ст. 27 КУпАП) – це грошове стягнення, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках, установлених законодавством України.

Юридична деонтологія – юридична наука, що узагальнює систему знань про мудрість спілкування й мистецтво прийняття правильного рішення у юридичній практиці.

Юридична діяльність – це різновид соціальної діяльності, що здійснюється юристами-фахівцями з метою отримання правового результату, задоволення законних потреб та інтересів соціальних суб'єктів у відповідності до вимог права.

Юридична особа – це організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку.

Юридична психологія – науково-практична дисципліна, що вивчає факти, закономірності і механізми людської психіки у сфері правових відносин і правової поведінки та розробляє рекомендації щодо підвищення ефективності правотворчої, правоохоронної і правозастосовчої діяльності.

Юридична сила – це властивість офіційного документа, яка надається йому чинним законодавством, компетенцією органу, що його видав, та встановленим порядком оформлення.

Юридична справа – це життєвий випадок, який існує у вигляді окремої самостійної ситуації (наприклад, правопорушення, суперечка), яка потребує розгляду і вирішення відповідно до норм права компетентним органом.

Юридичний документ – письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини чи фіксує юридично значимі факти та дії, або виступає актом правотворчості чи виконує функцію тлумачення права.

Юридичний конфлікт у сфері медичної діяльності – це відкрите протистояння суб'єктів медичних правовідносин, пов'язане з реалізацією ними інтересів взаємовиключного характеру.

Юридичний обов’язок – передбачені правом міра й вид необхідної поведінки суб’єкта.

Юридичний фах – це вузька сфера професійно-трудової діяльності юриста з чітко визначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, умінь і навичок, необхідного рівня професійно-правового мислення і діяльності.

Юридичні гарантії – це сукупність суб'єктивних та об'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію правового статусу особи і громадянина, усунення можливих перешкод у процесі здійснення ними певних юридичних прав і обов'язків. Розрізняють такі гарантії: політичні, економічні, юридичні, ідеологічні.

Юридичні гарантії трудових прав – це правові (головним чином норми права) і організаційно-правові (в основному діяльність, що має правове значення) засоби і способи, за допомогою яких в суспільстві забезпечується можливість вступити в трудові правовідносини, безперешкодна реалізація, охорона і відновлення (у випадку порушення) трудових прав, наданих працівникам законодавством.

Юридичні дії – це такі юридичні факти, які основані на волевиявленні учасників сімейних відносин.

Юридичні події – це такі конкретні життєві обставини, які не залежать від волі учасників сімейних відносин (абсолютні події) або частково залежать від неї (відносні події).

Юридичні процесуальні факти – це обставини процесуального характеру, наявність або відсутність яких є необхідною для реалізації права на звернення до суду за захистом порушеного або оспорюваного суб’єктивного матеріального права чи охоронюваного законом інтересу, тобто для відкриття провадження у справі в суді першої інстанції, у стадіях апеляційного і касаційного провадження, по перегляду рішень у зв’язку з нововиявленими та винятковими обставинами.

Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державою органів щодо захисту сімейних прав та інтересів учасників сімейних відносин.

Юрисдикція – це визначена законом сукупність повноважень судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції

Юрист – це професіонал, який має фундаментальні та спеціальні правові знання, кваліфіковано користується юридичним інструментарієм при розв'язанні юридичних проблем в ім'я захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичний осіб.

Юрист-професіонал – це особа, що знає юриспруденцію, має спеціальні правові знання, впевнена в їх святості і корисності, вміє майстерно користуватися всім юридичним інструментарієм, в якої є покликання до юриспруденції.

Якість медичної допомоги – це властивість процесу взаємодії лікаря та пацієнта, зумовлена кваліфікацією персоналу, тобто спроможністю лікаря знижувати ризик прогресування захворювання та появи нового патологічного процесу, оптимально використовувати ресурси медицини та забезпечувати задоволеність пацієнта від його взаємодії з медичною системою.